

259173

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

22, 458.

ant. Spick.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

L A T I N
NYELVTUDOMÁNY

KEZDŐK SZÁMÁRA.

IRTA

STANGSICS MIHÁL.

POZSONYBAN, 1842.

Wigand Károl Fridrik költségén 's betűivel.

259173

ELŐSZÓ.

A' latin nyelvtudományt itt olly röviden adom, a' mint kezdő tanulókra nézve legezéírányosabbnak hiszem. Ha e' munkácska úgy fogadtatik, miként ohajtom, ezt egy másik nagy követi, melly a' latin nyelvnek minden részleteit, egész kiterjedésében magában foglalja. Magyarul latinra fordítandó sok gyakorlást azért nem alkalmaztam, mivel ezentul nem az leszen a' czél, hogy latinul beszélni tanuljunk, hanem hogy a' meglevő latin nyelvet értsük, tehát czélszerűbbnek véltem a' latin auctorokbul példagyakorlatokat összeírni. Én úgy vagyok meggyőződve, hogy legjobb gyakorlat leszen a' kezdőkre nézve mindennemű neveket és igéket a' declinatio-k és conjugatio-k szerint mindig íratni. Ugy szinte igen sikeres gyakorlatul szolgálnak végről a' szótárban foglalt szavak, olly formán, hogy azokbul a' tanítványok önerejükre bizva magok csináljanak mondásokat, kiki belátása szerint. A' szavaknál készakarva hagytam

el, mellyik micsoda nemű, mellyik declinatio-ra vagy conjugatio-ra tartozik, azt a' tanuló már tudandja mikor oda ér, az ilyen szószaporítás csak haszontalanul nevelné 's drágitaná a' könyvet.

Minthogy nincs, vagy csak alig van munka, mellyet minden tekintetben tökéletesnek lehetne mondani, 's a' melly mindenki várakozásának egészen megfelelne: annál kevésbé igényelhetem, hogy e' csekély munkácskám főkép a' tanító urakat kielégítendi; de tudjuk hogy a' csekély kezdet idő folytával gyakran fokonkint tökéletesült. Erre nézve, midőn munkácskámat az olvasó világ elébe bocsátom, mindenkit őszintén kérek meg, főleg az illető tanító urakat, hogy e' munkácska fölött teendett észrevételeiket velem közölni sziveskedvén, a' talán újabb kiadásban azokat mind maguk, mind pedig a' tanulók hasznára fordíthassam.

Irák Budapestén őszelőben 1841.

Stancsics.

TARTALOM.

Bevezetés	1
---------------------	---

ELSŐ RÉSZ.

SZÓNYOMOZÁS.

Hajlítható részek.

I. A' névről általában	4
A) A' főnévről	5
A' nevek nemeiről	5
a) Hímneműek	6
b) Nőneműek	7
c) Középneműek	9
A' neveknek ejtegetéséről	10
B) A' melléknevekről	14
Tulajdonképi melléknevekről	15
Számjelentő melléknevekről	20
II. A' névmásról	21
III. Az igékről	25
A) Személyes igékről	25
Szabályos igékről	26
Rendhagyó igékről	36
B) Személytelen igékről	43
IV. A' részesülőkről	44

Nem hajlítható részek.

I. A' névhatározókrul	45
II. Az igehatározókrul	47
III. Az indulatszórul	49
IV. A' kötszókrul	49

MÁSODIK RÉSZ.

S Z Ó K Ö T É S .

Syntaxis concordantiae.

I. Substantivum és adjectivum megegyeztetéséről	51
II. Substantivum és verbum megegyeztetéséről	53
III. Név és visszahozó névmás megegyeztetéséről	54
IV. A' két vagy több nominativus megegyeztetéséről	55
V. A' kérdés és felelet összeillesztéséről	56

Toldalék.

A' városok és helységek neveiről	57
--	----

Syntaxis regiminis.

I. A' nevek és melléknevek vonzásáról	59
A) Genitivus	59
B) Dativus	63
C) Accusativus	66
D) Ablativus	67
II. Névmások használata	
A) Személyes névmás	69
B) Mutató névmás	70
C) Birtokos névmás	71
D) Visszaható névmás	72
E) Visszahozó névmás	72
III. Az igék szóköti használata	73
A) Genitivussal	73
B) Dativussal	76
C) Accusativussal	78

D) Ablativussal	80
E) Infinitivus használata	81
F) Gerundium használata	83
G) Supinum használata	84
H) Személytelen igék szókötése	85
IV. Részesülők szókötése	86
V. Praepositiók szókötési használata	86
VI. Adverbiumok használata	87
VII. Az interiectiók használata	89
VIII. Coniunctiók használata	89

HARMADIK RÉSZ.

HELYESÍRÁS.

NEGYEDIK RÉSZ.

HANGMÉRTÉK.

OLVASÓ KÖNYV.

Aesop meséiből	101
Jeles mondások	105
Narratiunculae	109
Sententiae morales	110
Fragmenta e Cornelio Nepote	111
Sententiae poëticae	113
Catonis disticha selecta	115
M. A. Mureti disticha	117
Szótár	119

Az e' munkában előfordult szerzők rövidítve irt neveinek kiegészítése.

Ad Her. ad Herennium.

C. Cic. Cicero.

— Inv. de Inventione.

— de Or. de Oratore.

— Cluent. pro Cluentio.

— S. Ros. pro Sexto Roscio Amerino.

— Q. Ros. pro Quinto Roscio Comodo.

— Verr. in Verrem.

— Man. pro Lege Manilia.

— Corn. p. Cornelio.

— Cat. pro Catilina.

— Mur. p. Murena.

— Sull. p. Sulla.

— ad Quirit. ad Quirites.

— Dom. p. Domo sua.

— Planc. pro Plancio.

— Sex. p. Sextio.

— Balb. p. Corr. Balbo.

— Pis. in Pisonem.

— Mil. p. Milone.

— Lig. p. Ligario.

— Fam. Epistolae ad familiares.

— Fin. de Finibus bon. et mal.

— N. D. de Natura Deorum.

— Div. de Divinatione.

— Off. de Officiis.

Caes. Iulius Caesar.

Caes. B. G. de Bello Gallico.

— B. C. de Bello Civili.

— Cels. Celsus de Medicina.

Colum. Columella de Re rustica.

Curt. Curtius.

Eut. Eutropius.

Hor. Horatius.

I. Iustinus.

Liv. Livius.

Nep. Cornelius Nepos.

Ov. Ovidius.

Pl. Plinius.

Pl. Plautus.

Qu. Quintilianus.

Sall. Sallustius.

— B. C. Bellum Catilinarium.

Suet. Suetonius.

Ter. Terentius.

Tac. Tacitus.

— H. Historia.

Vir. Virgilius.

S. Seneca.

— Prov. de Providentia.

— Ira. Libri de Ira.

— Clem. de Clementia.

— vit. de Vita beata.

— Tran. de Tranquillitate animi.

— Ep. Epistolae.

Val. Max. Valerius Maximus.

BEVEZETÉS.

INTRODUCTIO.

Mi a' latin nyelvtudomány?

A' latin nyelvtudomány azon tan, mellyből latinul olvasni, érteni, írni és beszélni tanulunk.

Hány részből áll?

Négy részből, mellyek: *szónyomozás, szókötés, helyesírás és hangmérték.*

Quid est grammatica latina?

Grammatica latina est ars bene latine legendi, intelligendi, scribendi et loquendi.

Quot partibus constat?

Quatuor sequentibus: *etymologia, syntaxi, orthographia, et prosodia.*

ELSŐ RÉSZ.

PARS PRIMA.

Szónyomozás.

Etymologia.

Mi a' szónyomozás?

A' szónyomozás azon része a' nyelvtudománynak, melly minden egyes szavaknak, vagy beszédrészeknek eredetét, származtatását, természetét és változtatását tanítja.

Miből lesz a' szó és beszéd?

A' szó betűkből, a' beszéd pedig szavakból lesz.

Quid est etymologia?

Etymologia est ea pars grammaticae, quae singulorum vocum seu partium orationis originem, derivationem, naturam et variationem docet.

Unde fit vox et oratio?

Vox vel vocabulum fit ex literis, oratio autem ex vocibus.

Mi a' betű?

A' betű hangnak jele, és legkisebb része a' szónak, mely magánosan, vagy másikkal öszszefoglalva, szótagot képez.

Hány betű van a' latin nyelvben?

A' latin nyelvben huszonnégy következő betű van:

A a, B b, C c, D d, E e, F f, G g, H h, I i, K k, L l, M m, N n, O o, P p, Q q, R r, S s, T t, U u, V v, X x, Y y, Z z.

Miként osztatnak fel a' betűk?

A' betűk felosztatnak magánhangzókra és mássalhangzókra. Magánhangzó van a' következő hat: a, e, i, o, u, y; a' többi betűk mind mássalhangzók. — A' magánhangzókbul öszszetétel által ket-tőshanguak lesznek, mint: ae, au, ei, eu, oe; példák:

praemium, ajándék, jutalom; *praesul*, főpap; *aurum*, arany; *aurora*, hajnal; *hei*, hah, oh; *Europa*, Europa; *poena*, büntetés; *coena*, vacsora.

Hogyan mondattak ki a' betűk?

A' kiejtést vagy kimondást hallásbul és gyakorlásbul tanulhatni meg*). Azonban megjegyzendő, hogy:

Quid est litera?

Litera est signum soni, et minima pars orationis, quae scribi potest individua, et alteri literae iuncta syllabam efficit.

Quot sunt literae?

In lingua latina sunt viginti quatuor literae:

Quomodo dividuntur literae?

Literae dividuntur in *vocales* et *consonantes*. *Vocales* sunt sequentes sex: a, e, i, o, u, y; *ceterae* sunt *consonantes*. — E vocalibus per compositionem fiunt *diphthongi*, ut: ae, au, ei, eu, oe; *exempla*:

Quomodo pronuntiantur literae?

Pronunciatio auditu et usu discenda est. Ceterum notari potest, quod:

*) Itt a' betűknél némely csekély fontosságú dolgot nem említek meg; például, hogy: k, y, z görög betűk; hogy az i és u néha mássalhangzóul használtatnak sat.; azt hiszem, hogy ez a' kezdőre nézve mindegy, akár görög akár más nyelvből vétetett. Egyébiránt kérdés még az is: valjon a' többi betűk nem kölcsönöztettek e szinte a' görögöktől? hiszen majd minden tudományt a' görögöktől vettek a' rómaiak. Véleményem, sőt teljes meggyőződés az, hogy a' kezdőket nem kell minden apróságos részletekkel terhelni. Ha hibáz is a' gyermek némely kivétel

1. A' C az a, o, u és más-salhangzó előtt, valamint a' szók végén is, úgy mondatik ki mint K.

2. A' T, ha í következik rá valamelly magánhangzóval, úgy hangzik mint C; — de ha az említett T betű a' szó elején, vagy pedig S betű után áll, akkor megtartja a' maga hangját; példák:

caro, hús; *canis*, eb; *cor*, szív; *corpus*, test; *cura*, gond; *cur*, mért; *crimen*, vétek; *credo*, hiszek; *clamor*, láрма; *lac*, tej; *lactuca*, saláta; *hoc*, ez; — *ambitio*, nagyravágyás, gőg; *superstitio*, babona; *nuptiae*, menyekző; — *quaestio*, kérdés; *tiara*, püspöksüveg.

Hány része van a' beszédnek?

A' beszédnek nyolcz része van: név, névmás, ige, részesülő, névhatározó, igehatározó, indulatszó és kötszó.

Ezek közül a' négy első *hajlítható*; a' másik négy *hajlíthatlan*.

1. C ante a, o, u, et ante consonantes, quemadmodum in fine vocum, pronuntiatur uti K.

2. T sequente i cum alia vocali aut diphthongo sonat ut apud Germanos Z; — initio autem vocis, aut praecedente litera S, retinet sonum literae T; exempla:

Quot sunt partes orationis?

Octo: nomen, pronomen, verbum, participium, praepositio, adverbium, interiectio, et coniunctio.

Harum quatuor primae sunt declinabiles; reliquae quatuor sunt indeclinabiles.

ellen, azért semmi veszedelem nem éri. Mindent elmondani csak olly terjedelmes nyelvtudományba való, melly nagyok, vagy megnöttek számára készítették; de nálunk fokonként jutunk csak e' nyelvnek tudására. — E munkának *második osztályában* minden el leszen mondva, mi csak ezen nyelvnek tudhatására szükséges. Tehát az egész munkából a' sok kivételt készakarva hagytam el, hogy a' kezdő minél világosabban láthassa a' nyelvnek főbb szabályait. Olly kivételeknél pedig, mellyek csupán szavakból állnak, ismét készakarva irtam terjedelmesen 's gyűjtém össze a' szavakat; mert minden nyelvnek legfőbb alapja: minél több szónak könyv nélkül tudása.

ELSŐ SZAKASZ.

Hajlítható részek.

SECTIO PRIMA.

*Partes declinabiles.***Első Fejezet.***A' névről általában.*

Mi a' név?

A' név azon része a' beszédnek, melly valamelly tárgyat fejez ki; vagy annak tulajdonságát, vagy számát jelenti; 's esetei vannak, de idője nincs.

Hányféle a' név?

A' név kétféle: u. m. fő-név és melléknév.

Caput Primum.*De nomine in genere.*

Quid est nomen?

Nomen est ea pars orationis, quae obiectum aliquod exprimit; aut eius proprietatem; vel numerum significat; et casus habet, neque tempora admittit.

Quotuplex est nomen?

Nomen est duplex: substantivum et adjectivum.

Első Czikkely.*A' főnévről.*

Mi a' főnév?

Főnév az, melly magát a' tárgyat, azaz: személyt vagy dolgot jelenti, 's a' beszédben ígéhez kapcsolva tökéletes értelme van; példák:

dux imperat, a' vezér parancsol; *miles obtemperat*, a' katona engedelmeskedik; *puer discit*, a' gyermek tanul; *iuvenis cogitat*, az ifju gondolkodik; *vir iudicat*, a' férfiú ítél.

Hányféle a' főnév?

A' főnév kétféle: tulajdon-név és köznév.

Mi a' tulajdonnév?

Tulajdonnév az, melly valamelly különös és meg-

Articulus Primus.*De substantivo.*

Quid est nomen substantivum?

Substantivum nomen est, quod ipsum obiectum, id est: personam aut rem significat, et in oratione verbo iunctum perfectum sensum habet; exempla:

Quotuplex est nomen substantivum?

Nomen substantivum est duplex: nomen proprium et nomen appellativum.

Quid est nomen proprium?

Nomen proprium est, quod singulare et determinatum

tározott tárgyat jelent; p. o. Napoleon, Budapest.

Mi a' köznév?

Köznév az, melly határozatlan és közös tárgyat jelent.

Mit kell tudni a' főnevekről?

Minden főnévről tudni kell hogy:

1. Milly nemű, azaz: *him, nő* vagy *közép* nemű-e?

2. Az ejtegetéseknek melyik formájára tartozik?

3. Mellyek az ejtegetést képező szótagok, 's miként képeztetik egyesbül többes szám?

I.

A' nevek nemeiről.

Hány nem van a' latin nyelvben?

A' latin nyelvben *három* nem fordul elő:

1. Him nem.
2. Nő nem.
3. Közép nem.

Hogyan ismerhetni meg, micsoda nemű valamely név?

A' latin artículusról. *Hic* himnemű, *haec* nőnemű, *hoc* közép-nemű neveket jelent.

Hogyan tudhatni meg, micsoda nemű a' név, ha nincs előtte az úgy nevezett artículus?

Annak megismerhetésére, hogy micsoda nemhez tartozik valamely név, következő szabályok szolgálnak:

oblectum significat; ex. gr.: Socrates, Roma.

Quid est nomen appellativum?

Nomen appellativum est, quod obiectum indeterminatum et commune significat.

Quid apud substantivum observandum?

De substantivo sciendum est:

1. Cuius generis sit: masculini, feminini, aut neutrius?

2. Ad quam declinationem pertineat?

3. Quae sunt terminationes formativae et quomodo ex singulari pluralis numerus formatur?

II.

De generibus nominum.

Quot genera occurrunt apud latinos?

Apud latinos tria occurrunt genera:

1. Genus masculinum.
2. Genus femininum.
3. Genus neutrum.

Quomodo cognoscitur, cuius generis substantivum sit?

Ex latino articulo. *Hic* est generis masculini, *haec* feminini, *hoc* neutrius.

Quomodo cognoscitur, cuius generis sit substantivum, si absit artículus?

Ad cognoscendum, cuius generis sit aliquod nomen, sequentes regulae sunt notandae:

A.

Himneműek.

1. Értelmüknél fogva:

a) *Olly nevek, mellyek férfiút v. himet, kant, sat. jelentenek; példák:*

hic vir, férfiú; *hic taurus*, bika; *hic pater*, atya; *hic frater*, fivér, testvér; *hic socer*, ip; *hic homo*, ember; *hic aries*, kos, sat.

b) *Olly nevek, mellyek alatt férfiúi kötelesség és foglalatosság értetik; példák:*

hic auriga, kocsis; *hic perceptor*, adószedő; *hic episcopus*, püspök; *hic sartor*, szabó; *hic hortulanus*, kertész; *hic iudex*, bíró; *hic miles*, katona, sat.

c) *Azon nevek, mellyek férfiúi alakot ábrázoló tárgyat jelentenek; példák:*

hic Mehemed Ali (kép); *hic Napoleon* (kép); *hic Fichte* (kép); *hic Hunyadi* (szobor); *hic Angelus* (kép), angyal; *hic diabolus* (kép), ördög, sat.

2. Csupán szokásbul:

Hónapok, hegyek és folyók tulajdon nevei; példák:

hic Maius, tavaszutó; *hic Iulius*, nyárhó; *hic Carpatus*, Karpáthegey; *hic Vesuvius*, Vezúv; — *hic Danubius*, Duna; *hic Rhenus*, Rajna; *hic Vagus*, Vág.

3. Végzetükre nézve:

Azon nevek, mellyek an, ax, er, ex, in, o, on, or, os, us, szótagon végződnek.

A.

Generis masculini sunt.

1. Quoad sensum:

a) *Nomina, quae virum, marem etc. significant; exempla:*

b) *Nomina, quae officia virilia aut occupationem virilem indicant; exempla:*

c) *Nomina, quae virili figura pinguntur; exempla:*

2. Ex consuetudine:

Nomina mensium, montium, et fluviorum; exempla:

3. Quoad terminationem:

Nomina, quae in an, ax, etc. terminantur.

Kivétetnek mégis a'

következők:

haec sindon	<i>gyolcs</i>
haec icon	<i>kép</i>
haec aëdon	<i>fűlmile</i>
haec linter	<i>csónak</i>
haec arbor	<i>fa</i>
haec dos	<i>jegy, ajándék</i>
haec cos	<i>köszörűkő</i>
haec porticus	<i>tornác</i>
haec tribus	<i>nemzetség</i>
haec salus	<i>űdv</i>
haec acus	<i>varrótű</i>
haec manus	<i>kéz</i>
haec domus	<i>ház</i>

haec alvus

hoc laver	<i>fű</i>
hoc tuber	<i>daganat</i>
hoc uber	<i>emlő, tölgy</i>
hoc iter	<i>utazás</i>
hoc spinter	<i>kapocs</i>
hoc papaver	<i>mák</i>
hoc ver	<i>tavas</i>
hoc piper	<i>bors</i>
hoc cadaver	<i>dög</i>

B.

Nő neműek.

1. Értelmüknél fogva:

a) Olly nevek, melyek nőt, asszonyt, nőtényt, emsét, kanczát, sat. jelentenek; példák:

haec *femina*, asszony, néember; haec *mater*, anya; haec *filia*, leány; haec *soror*, nővér; haec *uxor*, feleség; haec *parens*, szülő; haec *vacca*, tehén; haec *equa*, kancza.

Sequentia tamen ex-

cipiuntur:

haec humus	<i>föld</i>
haec vannus	<i>lapát</i>
haec colus	<i>guzsaly</i>
haec tellus	<i>föld</i>
haec incus	<i>ülővas</i>
haec virtus	<i>erény</i>
haec iuventus	<i>ifjúság</i>
haec senectus	<i>vénség</i>
haec fornax	<i>kályha</i>
haec forfex	<i>olló</i>
haec carex	<i>sás</i>
haec supellex	<i>butor</i>
haec grus	<i>daru</i>

has

hoc zingiber	<i>gyömbér</i>
hoc cor	<i>szív</i>
hoc ardor	<i>liszt láng</i>
hoc aequor	<i>tenger</i>
hoc marmor	<i>márvány</i>
hoc chaos	<i>zürzavar</i>
hoc os	<i>száj, csont</i>
hoc epos	<i>hósköltemény*)</i>

B.

Generis feminini.

1. Ex sensu:

a) Nomina, quae feminam, mulierem, femellam etc. significant; exempla:

*) Ha az illy kivételek alatt elősorozott szókat a' tanítványok jól megtanulják, az általános szabályokat könnyen megjegyezhetvén bámulandó előmenetelt tesznek.

b) Az asszonyok tulajdon nevei; példák:

haec *Agnes*; haec *Caecilia*; haec *Maria*; haec *Margaretha*, *Margit*; haec *Helena*, *Ilona*; haec *Elisabetha*, *Erzsébet*, sat.

c) Olly nevek, melyek alatt asszonyi kötelesség vagy foglalatosság értetik; példák:

haec *ancilla*, szolgáló; haec *educatrix*, nevelőnő; haec *lotrix*, mosónő; haec *nutrix*, dajka, sat.

b) *Nomina propria feminarum*; exempla:

c) *Nomina, quae occupationes femininas designant*; exempla:

2. Csupán szokásbul:

A' szigetek, városok, országok, hajók, fák és költemények tulajdonnevei; példák:

haec *Cyprus* (szigetnév); haec *Csepel* (szigetnév); haec *Babilon* (városnév); haec *Aegyptus* (Egyiptom); haec *Árpád* (hajónév); haec *pinus*, fenyőfa; haec *ficus*, fügefafa; haec *Aeneis* (költemény neve), sat.

2. *Consuetudine*:

Nomina propria insularum, urbium, regionum, navium, arborum et poematum; exempla:

3. Végzetükre nézve:

Azon nevek, melyek a, as, es, is, s, (ha ezen s előtt mássalhangzó van) x, io szótagon végződnek.

3. *Quoad terminationem*:

Nomina, quae exeunt in a, as, es, is, s (praecedenti consonanti) x, io.

Kivétetnek:

hic <i>Adria</i>	(tenger)
hic <i>cometa</i>	üstökös csillag
hic <i>planeta</i>	bujdosó csillag
hic <i>mannona</i>	gazdaság istene
hic <i>elephas</i>	elefánt
hic <i>adamas</i>	gyémánt
hic <i>as</i>	kispénz
hic <i>vas</i>	tűsz, kezes
hic <i>boreas</i>	éjszakiszél
hic <i>paries</i>	fal
hic <i>stipes</i>	karó

Excipiuntur:

hic <i>limes</i>	határ
hic <i>pes</i>	láb
hic <i>fomes</i>	tapló
hic <i>trames</i>	ösvény
hic <i>merges</i>	kéve
hic <i>gurges</i>	örvény
hic <i>cespes</i>	pázsit
hic <i>vomis</i>	szántóvas
hic <i>vermis</i>	féreg
hic <i>calix</i>	kehely
hic <i>follis</i>	fújtató

hic merities	dél
hic sentis	tövis
hic piscis	hal
hic aqualis	vödör
hic anguis	kigyó
hic fustis	dorong
hic unguis	köröm
hic torris	üszög
hic canalis	csatorna
hic cucumis	uborka
hic pulvis	por
hic postis	ajtófél
hic collis	halom
hic glis	patkány
hic fons	kút, kútfő
hic seps	sövény
hic dens	fog
hic bombyx	selyembogár

hic ensis	kard
hic mensis	hónap
hic vectis	kilincs
hic lapis	kő
hic fascis	nyaláb, kötél
hic axis	tengely
hic caulis	torzsa
hic sangvis	vér
hic rudens	hajókötél
hic pons	hid
hic mons	hegy
hic grex	nyáj
hic fornix	bolt

hoc vas	hordó, edény
hoc pascha	husvét
hoc manna	manna.

C.

Közép neműek

1. Szokásbul:

A' betűk nevei; például:
hoc A, hoc E, hoc M, hoc V.

2. Végzetükre nézve:

Mind azon nevek, melyek
e, i, u, ar, en, um, ur szóta-
gokon; és d, l, t betűkön vég-
ződnek.

Kivétetnek:

hic mugil	menyhal
hic sal	só
hic sol	nap
hic hymen	dicsérőének
hic ren	vese
hic splen	lép

C.

Generis neutrius

1. Consuetudine:

Nomina literarum; ex. gr.:
hoc A, hoc Z, hoc V, etc.

2. Quoad terminationem:

Omnia nomina in e, i, u,
ar, en, um, ur, d, l, t exeuntia.

Excipiuntur:

hic pecten	fésű
hic furfur	korpa
hic vultur	saskeselyű
hic turtur	gerlicze
hic lien	lép
hic atagen	császármadár.

III.

A' neveknek ejtegetéséről.

Hány ejtegetési forma van?

A' következő öt:

II.

De declinatione nominum.

Quot sunt declinationes?

Sequentes quinque:

I.

II.

III.

IV.

V.

Egyes szám.

Singularis.

Nom. a	us,um,er,ir,ur		us, u	es
Gen. ae	i	is	us, u	ei
Dat. ae	o	i	ui, u	ei
Acc. am	um	em,im,e,us,a	um, u	em
Voc. a	e,um,er,ir,ur(i)		us, u	es
Abl. ab- a	o	e, i	u	e.

Többes szám.

Pluralis

Nom. ae	i, a	es, a	us, ua	es
Gen. arum	orum	orum,um,um	uum	erum
Dat. is	is	ibus	ibus	ebus
Acc. as	os, a	es, a	us, ua	es
Voc. ae	i, a	es, a	us, ua	es
Abl. is	is	ibus	ibus	ebus.

Jegyzet: *Mit kell itt általánosan mind az öt declinatio eseteinek képzésére nézve megjegyezni?* — A' következőket:

1. Némely esetekben a' nominativus végső betűje (főkép ha az magánhangzó) változatlanul marad 's valamely betű csak hozzátétetik, mint az I declinatio több eseteiben például: mensa, mensa-e; tabula, tabula-s; ancilla, ancilla-rum; sat.

2. A' mássalhangzón végződő neveknel rendesen az utolsó szótag vagy egészen elmarad, vagy pedig a' magánhangzó másra (a' 3-dik decl. rendesen o vagy i-re mint tempus, tempo-ris; hirundo, hirund-inis) változik, 'sa' különféle eseteket képző betű vagy szótag az utolsó előtti szótaghoz tétetik, például a' II. declin.: dominus, domin-i, domin-o; templum, templ-i; sat.

3. Legnehezebb a' III declinatio eseteit formálni. Az esetnek végbetűi ugyan mindig azok, de az esetet képző rag néha több tagu 's az elsőtagban levő hángházról szabályt alkotni szinte lehetetlen, hanem szótárokban kell keresni; például: homo, hom-inis; lepus, lep-oris; virtus, virtu-tis; sanitas, sanita-tis, 'sa't.

I.	II.	III.	IV.	V.
Egyes szám.		Singularis.		
Nom. mensa asztal	dominus úr	sermo beszéd	sensus értelem	dies nap
Gen. mensa-e asztal-é (nak)	domin-i ur-é (nak)	sermo-nis beszéd-é (nek)	sensus értelem-é (nek)	die-i nap-é (nak)
Dat. mensa-e asztal-nak	domin-o ur-nak	sermo-ni beszéd-nek	sensu-i értelem-nek	die-i nap-nak
Acc. mensa-m asztal-t	dominu-m ur-at	sermo-nem beszéd-et	sensu-m értelm-et	die-m nap-ot
Voc. mensa —	domin-e —	sermo —	sensus —	dies —
Abl. a mensa asztal-tól.	a domin-o ur-tól	a sermo-ne beszéd-től.	a sensu értelem-től.	a die nap-tól.
Többes szám.		Pluralis.		
Nom. mensa-e asztal-ok	domin-i ur-ak	sermo-nes beszéd-ek	sensus értelm-ek	dies nap-ok
Gen. mensa-rum asztalok-é (nak)	domin-orum urak-é (nak)	sermo-num beszéd-ek-é (nek)	sensu-um értelmek-é (nek)	die-rum napok-é (nak)
Dat. mens-is asztalok-nak	domin-is urak-nak	sermo-nibus beszéd-ek-nek	sens-ibus értelmek-nek	die-bus napok-nak
Acc. mensa-s asztalok-at	domin-os urak-at	sermo-nes beszéd-ek-et	sensus értelmek-et	dies napok-at
Voc. mensa-e —	o domin-i —	o sermo-nes —	o sensus —	o dies —
Abl. a mens-is asztalok-tul.	a domin-is urak-tól.	a sermo-nibus beszéd-ek-től.	a sens-ibus értelmek-től.	a die-bus napok-tul.

Jegyzet. Minden név, bármely nemű legyen is, ezen öt formának valamelyike szerint ejtegettetik. — A' közép nemű nevekre nézve azonban, (mellyek vagy a' II, vagy a' III, vagy néha a' IV, formára tartoznak, de az I. és V re sohasem) azt kell megjegyeznünk: hogy mind az *egyes*, mind a' *többes* számban három egyenlő esetük van, t. i. *nominativus*, *accusativus* és *vocativus*; és e' három eset a' többes számban mindig *a*-ban végződik; például:

2-dik decl.

3-dik decl.

4-dik decl.

Egyes szám.

Singularis.

Nom.	<i>ovum</i> , tojás	<i>carmen</i> , költemény	<i>cornu</i> , szarv
Gen.	<i>ov-i</i>	<i>carm-inis</i>	<i>cornu</i>
Dat.	<i>ov-o</i>	<i>carm-ini</i>	<i>cornu</i>
Acc.	<i>ovum</i>	<i>carmen</i>	<i>cornu</i>
Voc.	<i>ovum</i>	<i>carmen</i>	<i>cornu</i>
Abl.	<i>ab ov-o.</i>	<i>a carm-ine.</i>	<i>a cornu</i>

Többes szám.

Pluralis.

Nom.	<i>ov-a</i>	<i>carm-ina</i>	<i>cornu-a</i>
Gen.	<i>ov-orum</i>	<i>carm-inum</i>	<i>cornu-um</i>
Dat.	<i>ov-is</i>	<i>carm inibus</i>	<i>corn-ibus</i>
Acc.	<i>ov-a</i>	<i>carm-ina</i>	<i>cornu-a</i>
Voc.	<i>o ov-a</i>	<i>o carm-ina</i>	<i>o cornu-a</i>
Abl.	<i>ab ov-is.</i>	<i>a carm-inibus.</i>	<i>a corn-ibus.</i>

Mit kell itt még különösen minden declinatio-rul megjegyezni?

A' következőket:

I. Decl. Némely nevek, mint: *filia*, lány; *Dea*, Istennő; *famula*, szolgáló; *anima*, lélek; *domina*, úrnő; *socia*, társnő, sat. a' többes szám *dativusaban* és *ablativusaban* *abus*-sal képeztetnek; mint *filia-bus*, *Deabus*, *dominabus*, sat.

II. Decl. Az *ius*-ban végződő tulajdonnevek a' *vocativusban* elhagyják az *us* végzetet, következőleg *i*-ben végződnek; p. o. Nom. *Virgilius*; *Vocativus*, *Virgili*. Az ide tartozó *er*, *ir*, *ur* végzetű nevek egészen maradván veszik föl az esetképzőket, *vir*, *vir-i*, *vir-o*; *puer*, *puer-i*, *puerum*, *puero*, sat.

III. Decl. Az *es*, *is* végzetű nevek, melyek az egyes szám *genitivusában* nem nevednek egy szótaggal, mint rendesen egyéb ide tartozók a' többes szám *genitivusában* *ium*-mal képeztetnek, p. o. *avis*, madár, *avium*; *clades*, ütközet, *cladium*.

Azon középnemű nevek, melyek *al*, *ar*, *e*-vel végződnek, az egyes szám *ablativust* *i*-vel, a' többes szám *nominativust* *ia*-val, a' *genitivust* *ium*-mal képezik, például: *animal*, *ab animali*, *animalia*.

IV. Declin. Mint e' formákból látható, az *u* végzetű név az egyes számban végig változatlan; némely ide tartozó nevek *dativusa* és *abl.* a' többesben *ibus* helyett *ubus*-sal is képeztetik, például: *artus*, *artubus*. Valamint az is szembe ötlő, hogy a' *vocativus* a' *nominativustól* semmiben sem különbözik, kivévén a' *li* formára tartozó *us* végzetű neveket, minél fogva a' *vocativust* bátran ki is hagyhatni az esetek közül.

E formák szerinti ejtegetési gyakorlásul szolgálhatnak a' következő szók; úgy szinte azok is, melyek főlebb a' 7-8-9-ik lapokon találtnak.

1-ső declinatio.

gloria	dicsőség	femina	asszony
hora	óra	schola	iskola
stella	csillag	cura	gond
litera	betű	aqua	víz.
via	út		

2-dik decl.

cibus	étel	ursus	medve
servus	szolga	faber	kovács
lectus	ágy	templum	egyház
calamus	toll	pallium	palást
nidus	fészek	somnium	álom
morbus	betegség	officium	kötelesség
equus	ló	exemplum	példa
puer	gyermek	vir	férfi.

3-dik decl.

pater	atyá	soror	nővér
mater	anya	venter	has
frater	testvér	homo	ember
hirundo	föcske	tempus	idő
virtus	erény	fulmen	villám
sanitas	egészség	pectus	mell
panis	kenyér	guttur	torok
ovis	juh	mare	tenger
avis	madár	cubile	szoba.

4-dik decl.

casus	eset	senatus	tanács
visus	látás	gelu	fagy
currus	szekér	luxus	fényűzés
gradus	lépcső, fok	genu	térd
motus	mozgás	vultus	ábrázat
veru	nyárs	tonitru	égdörgés.

5-dik decl.

facies	kép, ábrázat	glacies	jég
species	faj	fides	hit
res	dolog	series	sor
spes	remény	acies	él.

Jegyzet. Az ejtegetéshez még következőket szükséges megjegyezni:

1. Midőn *a'* szó mássalhangzón kezdődik, az ablativusban *a*; ha pedig magánhangzón, vagy *h* betűn kezdődik, *ab* praepositio használtatik; például: *a* domo, háztul; *ab* avi, *a'* madártul.

2. Az összetett nevek úgy ejtegettetnek mint az egyszerűk, azon megjegyzéssel, hogy ha az összetett szónak mindenik része nominativusban van, mindenik ejtegettetik, például: *respublica*, genitivus: *rei-publicae*, acc.: *rem-publicam* sat. Ha pedig az összetett szónak egyik része nem *nominativusban*, hanem más esetben van, ez változatlan marad, és csak az ejtegettetik, mely nominativus; példa: *tribunus plebis*, népszószóló, *tribuni plebis*, *tribuno plebis*, sat.

3. Vannak némely nevek, melyeknek vagy *genitivusa*, vagy *accusativusa* kétféleképp is lehet mind az egyes mind *a'* többes számban, 's azokat *anomala* névvel nevezik; példa: *domus* ház, gen. *domi* vagy *domus*, pluralis *domorum*, vagy *domuum*, sat.

4. Némelyek nyomtatás közben már látván ezen elrendezési módot különféleket 's különféleképen tanácsoltak, *a'* mik véleményük szerint *a'* könyv értékét nagyon emelnék, jelesen az is, ha *e'* fölebbi nevekhez az *articulus* mindenütt odatételezett volna, de én egészen szükségtelennek tartom, mert hiszen csak kevéssé fölebb tanulták, hogy melyik név micsoda nemű, sőt ez így *a'* tanítványnak magának alkalmas gyakorlásul szolgál *a'* nemek föltevésére, meghatározására. Például *a'* tanító kérdezi: micsoda nemű *currus*? 's melyik szabály szerint?

Második Czikkely.

A' melléknevekről.

Mi *a'* melléknév?

Melléknév az, melly *a'* főnévnek tulajdonságát vagy mennyiségét, azaz számát jelenti; minél fogva *a'* beszédben főnév nélkül meg nem állhat; példa: ha *a'* bátor katonáknak *okos* vezérük van, könnyen meggyőzik az ellenséget.

Mellyik itt *a'* melléknév?

Hányfélék *a'* melléknevek?

A' melléknevek kétfélék: tulajdonságot, vagy mennyiséget jelentők.

Articulus Secundus.

De adjectivis.

Quid est nomen adiectivum?

Adiectivum est, quod proprietatem aut numerum substantivi designat; ac proinde in oratione sine substantivo esse non potest; exemplum: si *strenui* milites ducem *prudentem* habent, facile hostes superabunt.

Quod est hic adiectivum?

Quotuplicia sunt adjectiva?

Adjectiva sunt duplicia, alia proprietatem, alia numerum designant.

A.

Tulajdonképi mellék-
nevek.

Hányfélék a' tulajdonképi mellék-
nevek végzetükre nézve?

A' melléknevek végzetükre
nézve háromfélék, tudniillik
vannak

1. három végzetűek, mint:
bonus, bona, bonum, jó;

2. két végzetűek, mint: *bre-
vis, breve*, rövid;

3. egy végzetűek, mint: *fe-
lix*, boldog; *prudens*, okos.

Mellyik ejtegetési formára tarto-
znak a' melléknevek?

Az a végzetűek tartoznak
az I-re; az *us, er, um* kimenete-
lűek a' II-ra; a' többiek bár
milly végzésűek legyenek ki-
vétel nélkül mind a' III-ik for-
mára tartoznak; például:

I.

Egyes szám.

Nom.	<i>bona, jó</i> <i>alta, magas</i>	<i>acidus, savanyu</i> <i>pigrum, röst</i>
Gen.	<i>bona-e</i> <i>alta-e</i>	<i>acid-i</i> <i>pigr-i</i>
Dat.	<i>bona-e</i> <i>alta-e</i>	<i>acid-o</i> <i>pigr-o</i>
Acc.	<i>bona-m</i> <i>alta-m</i>	<i>acidu-m</i> <i>pigrum</i>
Voc.	<i>o bona</i> <i>o alta</i>	<i>o acid-e</i> <i>o pigrum</i>
Abl.	<i>a bona</i> <i>ab alta.</i>	<i>ab acid-o</i> <i>a pigr-o.</i>

A.

Adiectiva propria ita
dicta.

Quotuplicia sunt adiectiva quoad
terminationem?

Adiectiva quoad termina-
tionem eorum sunt triplicia,
nempe:

1. trium terminationum,
ut: *magnus, magna, magnum*,
nagy;

2. duarum terminationum
ut: *levis, leve*, könnyű;

3. unius terminationis, *fe-
lix*, boldog; *sapiens*, bölcs.

Ad quam declinationem pertinent
adiectiva?

Adiectiva desinentia in a
pertinent ad I; in: *us, er, um*
exeuntia ad II; cetera cuius-
cunque terminationis sint re-
feruntur ad III-am; exempli
gratia:

II.

III.

Singularis.

Nom.	<i>bona, jó</i> <i>alta, magas</i>	<i>acidus, savanyu</i> <i>pigrum, röst</i>	<i>crudelis, kegyetlen</i> <i>breve, rövid</i>
Gen.	<i>bona-e</i> <i>alta-e</i>	<i>acid-i</i> <i>pigr-i</i>	<i>crudelis</i> <i>brev-is</i>
Dat.	<i>bona-e</i> <i>alta-e</i>	<i>acid-o</i> <i>pigr-o</i>	<i>crudeli</i> <i>brev-i</i>
Acc.	<i>bona-m</i> <i>alta-m</i>	<i>acidu-m</i> <i>pigrum</i>	<i>crudel-em</i> <i>breve</i>
Voc.	<i>o bona</i> <i>o alta</i>	<i>o acid-e</i> <i>o pigrum</i>	<i>o crudelis</i> <i>o breve</i>
Abl.	<i>a bona</i> <i>ab alta.</i>	<i>ab acid-o</i> <i>a pigr-o.</i>	<i>a crudeli</i> <i>a brev-i.</i>

	Többszám.		Pluralis.
Nom.	bona-e alta-e	acid-i pigr-a	crudel-es brev-ia
Gen.	bona-rum alta-rum	acid-orum pigr-orum	crudel-ium brev-ium
Dat.	bon-is alt-is	acid-is pigr-is	crudel-ibus brev-ibus
Acc.	bona-s alta-s	acid-os pigr-a	crudel-es brev-ia
Voc.	o bona-e o alta-e	o acid-i o pigr-a	o crudel-es o brev-ia
Abl.	a bon-is ab alt-is.	ab acid-is pigr-is.	a crudel-ibus a brev-ibus.

Jegyzet: A' következő három végzetű melléknevek, számszerént tizenegy, mint: *alter*, másik; *alius*, más; *solus*, egyedül, maga; *totus*, egész; *unus*, egy; *nullus*, senki; *uter*, melyik, mindkettő; *neuter*, egyiksem; *uterque*, mindegyik; *ullus* valaki; *alteruter*, valamelyik; mind a' három nemű végzésben a' genitivusban *ius*-sal, a' dativusban *i*-vel végződnek, egyéb eseteik úgy vannak, mint a' többi nevekéi, például: *nullus*, gent. *nullius*, dat. *nulli*, acc. *nullum*, sat.; *sola*, gen. *solius*, dat. *sol*i, acc. *sola*-m, sat.

Mi tulajdonságuk van különösen a' mellékneveknek?

A' melléknevek azon különös tulajdonsággal bírnak, hogy hasonlítottathatnak.

Mi a' hasonlítás?

Hasonlításnak mondjuk, midőn valamely tárgyat a' másikhöz mérünk, 's kijelentjük, milly mértékben bír ez vagy ama tulajdonsággal; például: nagy, nagyobb, legnagyobb.

Hány hasonlítási lépcső van?

Két lépcső van: az első *comparativus*, a' másik *superlativus* nevet visel; magát pedig a' melléknevet némelyek *positivusnak* szokják mondani.

Quam proprietatem habent singulariter adiectiva?

Adiectiva habent singulariter eam proprietatem, quod sint comparabilia.

Quid est comparatio?

Est variatio adiectivi cuiuscunque per gradus, ut: doctus, doctior, doctissimus; docta, doctior, doctissima; doctum, doctius, doctissimum.

Quot sunt gradus comparationis?

Duo: comparativus et superlativus. Nonnulli grammatici ipsum adiectivum etiam gradum esse dicunt, eumque positivum vocant.

Miként és honnét képeztetik a' comparativus és superlativus?

1. A' himnemű és középne-mű melléknevekben mindenkor a' *comparativus* azon esettől képeztetik, melly *i*-ben végződik, azaz vagy genitivustol vagy dativustol, *or* vagy *us* szótagot tévén hozzá, példa: *carus* kedves, *cari-or*, *carum*, *cari-us*; — *fortis* erős *forti-or*; *forte*, *forti-us*. — De az *a*-ra végződő nőnemű melléknevekben nem jöven elő *i*, az *a* elhagyatik 's *ior* tétetik helyébe, például: *docta doct-ior*; *longa*, *long-ior*, sat.

2. A' *superlativus* képzésére pedig ugyan az *i* végzetű esethöz *ssimus*, *ssimum* adatik; az *a*-ban végződő melléknévhez pedig *issima* tétetik.

3. Vagy röviddebben: a' melléknév utósó magánhangzója, vagy ha mássalhangzón végződik ez is vele együtt, elmarad 's a' comparativusban *ior*, *ius* a' superlativusban *issimus* tétetik hozzá, példa:

alta (magas), *alt-ior*, *alt-issima*;
crudelis (kegyetlen), *crudel-ior*, *crudel-issimus*;
diligens (szorgalmas), *diligent-ius*, *diligent-issimum*;
dulce (édes), *dulci-us* vel *dulc-ius*, *dulc-issimum*;
carum (kedves), *cari-us* vel *car-ius*, *car-issimum*;
longa (hosszu), *long-ior*, *long-issima*;
iustus (jogas), *iust-ior*, *iust-issimus* vel *iust-issimus*.

Jegyzet: Valamint az adiectivumok magok a' III első ejtegetési formára tartoznak: úgy a' comparativus és superlativus is; és pedig olly formán, hogy a' comparativus kivétel nélkül a' III-dikra; a' superlativus pedig ha *a*-val végződik, azaz nőnemű, az *i*-sőre, az *us* és *um* végű a' II-dikra, példák:

Quomodo et unde formantur comparativus et superlativus?

1. In adiectivis masculini et feminini generis semper comparativus fit a casu *i* litera finito, scilicet a genitivo aut dativo, addita syllaba: *or* vel *us*; ex. gr. *fortis*, *forti-or*, *fort-ius*; *brevis*, *brevi-or*, *brevi-us*. Sed cum nomina adiectiva generis feminini in *a* exeuntia non habeant literam finalem *i*, omittendo *a*, *ior* additur; ex. gr. *docta*, *doct-ior*; *longa*, *long-ior*; *alta*, *alt-ior*, etc.

2. Ad formandum superlativum gradum additur *ssimus*, *ssimum*; in nominibus autem adiectivis generis feminini in *a* exeuntibus terminatio *issima* adiicitur.

3. Vel brevius: ultima vocalis adiectivi, (vel si adiectivum consonante terminetur haec una cum vocali) exmittitur, et additur in comparativo: *ior*, *ius*, in superlativo: *issimus*;

1-ső decl.

2-dik decl.

3-dik decl.

Egyes szám.

Singularis.

Nom.	altissima longissima	carissimum felicissimus	crudelior iustius
Gen.	altissima-e longissima-e	carissim-i felicissim-i	crudelior-is iusti-oris
Dat.	altissima-e longissima-e	carissim-o felicissim-o	crudelior-i iusti-ori
Acc.	altissima-m longissima-m	carissimum felicissim-um	crudelior-em iustius
Voc.	o altissima o longissima	o carissimum o felicissim-e	o crudelior o iustius
Abl.	ab altissima a longissima.	a carissim-o a felicissim-o.	a crudelior-e a iusti-ore.

Többszám.

Pluralis.

Nom.	altissima-e longissima-e	carissim-a felicissim-i	crudelior-es iusti-ora
Gen.	altissima-rum longissima-rum	carissim-orum felicissim-orum	crudelior-um iusti-orum
Dat.	altissim-is longissim-is	carissim-is felicissim-is	crudelior-ibus iusti-oribus
Acc.	altissima-s longissima-s	carissim-a felicissim-os	crudelior-es iustior-a
Voc.	o altissima-e o longissima-e.	o carissima o felicissim-i.	o crudelior-es o iusti-ora.
Abl.	ab altissim-is a longissim-is	a carissim-is a felicissim-is	a crudelior-ibus a iusti-oribus.

Jegyzet: Vannak némely melléknévek, melyek *superlativusa* nem a' főbbi szabály szerint képeztetik, hanem némileg rendetlenül; 's ezen melléknévek négy felekezetre oszlnak:

1. Ha a' melléknév *er* szótagon végződik, *superlativusa rimus*.

2. A' melyek *ilis* kimenetűek, belőlük az *is* kimaradván, *superlativusok* leszen *imus*-al, például: *facilis*, könnyű; *facillimus*

3. Ha a' melléknév végső szótagja *us* előtt még másik hangzó van, ritkán veszik föl a' szokott *comparativus* és *superlativus* képzőket, hanem a' *comparativus* *magis*, a' *superlativus* *maxime* szócskával képezik, például: *idoneus*, *alkalmas*; *magis idoneus*, *maxime idoneus*.

4. A' *dico*, *facio*, *volo*, *loquor* igékből összetett melléknevek *comparativusa entior*, *superlativusa entissimus*.

1. 2. 3. 4. jegyzet alá tartozó 's a' rendes hasonlítástól eltérő melléknevek a' következők:

	1.	<i>gracilis</i>	<i>karcsu</i>
tener	<i>gyöngé</i>	<i>humilis</i>	<i>alázatos</i>
saluber	<i>egészséges</i>	<i>imbecillis</i>	<i>gyöngé (észre nézve)</i>
macer	<i>sovány</i>	<i>similis</i>	<i>hasonló</i>
ruber	<i>vörös</i>	<i>dissimilis</i>	<i>hasonlatlan</i>
niger	<i>fekete</i>		
aeger	<i>beteg</i>		
miser	<i>szegény</i>	3.	
asper	<i>erős, darabos</i>	<i>idoneus</i>	<i>alkalmas</i>
prosper	<i>szerencsés</i>	<i>noxius</i>	<i>ártalmas</i>
liber	<i>szabad</i>	<i>arduus</i>	<i>nehéz</i>
acer	<i>étes</i>		
celer	<i>gyors</i>	4.	
vetus	<i>régi</i>	<i>magnificus</i>	<i>nagyságos</i>
	2.	<i>maledicus</i>	<i>átkozódó</i>
facilis	<i>könnyű</i>	<i>benevolus</i>	<i>jóakaró</i>
difficilis	<i>nehéz</i>	<i>malevolus</i>	<i>rosszakaró.</i>

Jegyzet. Vannak némelly melléknevek, melyeknek *comparativusa* és *superlativusa* egészen rendetlenül van; ilyenek:

bonus, *melior*, *optimus*, *jó*;
malus, *peior*, *pessimus*, *rossz*;
magnus, *maior*, *maximus*, *nagy*;
parvus, *minor*, *minimus*, *kicsiny*;
multum, *plus*, *plurimum*, *sok*.

E' rendhagyó melléknevek *nőnemű* és *középnemű* végzésük semmi nehézséget nem okoz; mert azok is épen e' szerint hasonlítatnak, például: *bona*, *melior*, *optima*; *bonum*, *melius*, *optimum*, sat.

Jegyzet: Vannak még ismét más hiányos melléknevek, melyeknek részint *comparativusuk*, részint *superlativusok* nincs; részint pedig már magukban hasonlítlanul *superlativus* értelemben használtatnak. Szinte ide tartozók azok is, melyek valami anyagot jelentenek; de ezek részleteivel káros volna a' kezdők elméjét terhelni.

Hogy még is némelyeket említsek, illyek:
ocior, ocissimus; citorior citissimus; invitus, invitissimus;
novus, novissimus; sacer, sacerrimus; adolescens, adoles-
centior; juvenis, iunior; aureus, argenteus, ligneus, lapi-
deus, laurifer, corniger, enormis, immensus, omnipotens, sat.

B.**Számjelentő mellék-
nevekről.****B.****De adiectivis nume-
ralibus.**

Mi ja' számjelentő melléknév és
mellyek fajai?

Quid est adiectivum numerale, et
quae eius species?

A' számnév oly melléknév,
melly a' tárgyak mennyiségét
vagy is számát jelenti; fajai
e' következő öt:

Adiectivum numerale est,
quod quantitatem seu nume-
rum obiectorum designat;
eius species sunt sequentes
quinque:

I *Sarkalatosok*; e' kérdésre *hány*?

I *Cardinalia*; ad questionem *quot*?

unus	1	decem	10	novemdecim	19	sexaginta	60
duo	2	undecim	11	viginti	20	septuaginta	70
tres*)	3	duodecim	12	viginti unum	21	octuaginta	80
quatuor	4	tredecim	13	viginti duo	22	nonaginta	90
quinque	5	quatuordecim	14	viginti tria	23	centum	100
sex	6	quindecim	15	triginta	30	ducenta	200
septem	7	sedecim	16	triginta duo	32	mille	1000
octo	8	septemdecim	17	quadraginta	40	bis mille	2000
novem	9	octodecim	18	quingenta	50	millio	milliom.

II *Rendszámok*; e' kérdésre *há-
nyadik*?

II *Ordinalia*; ad quaestionem
quotus?

primus**)	első	nonus	kilenczedik
secundus	második	decimus	tizedik
tertius	harmadik	undecimus	tizenegyedik
quartus	negyedik	duodecim	tizenkettődik
quintus	ötödik	decimus tertius	tizenharmadik
sextus	hatodik	decimus quartus	tizennegyedik
septimus	hetedik	vigesimus	huszadik
octavus	nyolczadik	vigesimus primus	huszonegyedik

*) E' három első szám a' másik két nem szerint valóságos melléknév
gyanánt is használtatik, mint: una, unum; duae, duo; tres, tria.

**) A' rendszámoknál a' femininum és neutrum mindig odaértetik,
például: prima, primum; secunda, secundum, sat.

trigesimus	harminczadik	septuagesimus	hetvenedik
quadragesimus	negyvenedik	octuagesimus	kilenczvenedik
quingagesimus	ötvenedik	centesimus	százzadik
sexagesimus	hatvanodik	millesimus	ezredik.

III *Osztozásmok; e' kérdésre hányan?*

singuli	—
bini	ketten
terni	hármán
quaterni	négyen
quini	öten
seni	hatan

III *Distributiva; ad quaestionem quoteni?*

septeni	heten
octoni	nyolczan
noveni	kilenczen
deni	tizen
undeni	tizenegyen
duodeni	tizenketten, sat.

IV *Sokszorozó-számok; e' kérdésre hányas? hányszoros?*

simplex	egyszerű	sextuplex	hatos
duplex	kétszeres	septemplex	hetes, hétszeres
triplex	hármás	octoplex	nyolczas, nyolczszoros
quadruplex	négyes	centuplex	százas, százszoros.
quintuplex	ötszörös		

IV *Multiplicativa; ad questionem quotuplex?*

V *Arányszámok; e' kérdésre hányszor annyi?*

stimplus, a,um,	—
duplus	kétannyi
triplus	háromannyi
quadruplus	néggyannyi
quintuplus	ötannyi

V *Proportionalia; ad quaestionem quotuplus?*

sextuplus	hatannyi
octuplus	nyolczannyi
decuplus	tizannyi
centuplus	százannyi.

Második Fejezet.

A' névmásrol.

Mi a' névmás?

Névmás az, melly a' beszédben név helyett tétetik; hogyennek gyakori ismétlése elkerültessék, 's bizonyos személyt vagy dolgot jelent.

Hányfélék a' névmások?

A' névmások sokfélék:

Caput Secundum.

De pronomine.

Quid est pronomen?

Pronomen est, quod in oratione loco nominis ponitur; ut huius frequens repetitio evitetur, et certam personam aut rem significat.

Quotuplicia sunt pronomina?

Pronomina sunt multiplicia:

I Személyes vagy eredeti névmások, mellyek főnév tulajdonságaik, és következőleg ejtegettetnek:

Egyes szám.

Nom. ego	<i>én</i>	tu	<i>te</i>
Gen. mei	<i>enyém</i>	tui	<i>tied</i>
Dat. mihi	<i>nekem</i>	tibi	<i>neked</i>
Acc. me	<i>engemet</i>	te	<i>tégedet</i>
Abl. a me	<i>én tőlem</i>	a te	<i>tőled</i>

Többes szám.

Nom. nos	<i>mí</i>	vos	<i>ti</i>
Gen. nostri	<i>mienk</i>	vestri	<i>tietek</i>
Dat. nobis	<i>nekünk</i>	vobis	<i>nektek</i>
Acc. nos	<i>minket</i>	vos	<i>titeket</i>
Abl. a nobis	<i>tőlünk</i>	a vobis	<i>tőletek</i>

II Birtokos vagy származott névmások, mind a' három nemből.

Egyes szám.

Nom. meus, a, um	<i>enyém</i>
Gen. mei, ae, i	<i>enyémé</i>
Dat. meo, ae, o	<i>enyémnek</i>
Acc. meum, am, um	<i>enyémet</i>
Voc. o mi, a, um	<i>enyém</i>
Abl. a meo, a, o	<i>enyémtől.</i>

Nom. tuus, a, um	<i>tied</i>
Gen. tui, ae, i	<i>tiedé</i>
Dat. tuo, ae, o	<i>tiednek</i>
Acc. tuum, am, um	<i>tiedet</i>
Abl. a tuo, a, o	<i>tiedtől.</i>

Nom. suus, a, um	<i>övé</i>
Gen. sui, ae, i	<i>övéé</i>
Dat. suo, ae, o	<i>övének</i>
Acc. suum, am, um	<i>övét</i>
Abl. a suo, a, o	<i>övétől.</i>

I Pronomina personalia, seu primitiva, quae substantivi proprietatem habent, et sequenti modo declinantur:

Singularis.

Nom. (nincs)	
sui	<i>magáé</i>
sibi	<i>magának</i>
se	<i>magát</i>
a se	<i>magától.</i>

Pluralis.

Nom. (nincs)	
sui	<i>magoké</i>
sibi	<i>magoknak</i>
se	<i>magokat</i>
a se	<i>magoktól.</i>

II Possesiva alias derivata pronomina, omnis generis.

(ha a' birt dolog több)

Nom. mei, ae, a	<i>enyéim</i>
G. meorum, arum, orum	<i>enyéimé</i>
Dat. meis	<i>enyéimnek</i>
Acc. meos, as, a	<i>enyéimet</i>
Abl. a meis	<i>enyéimtől.</i>

Nom. tui, ae, a	<i>tieid</i>
G. tuorum, arum, orum	<i>tieidé</i>
Dat. tuis	<i>tieidnek</i>
Acc. tuos, as, a	<i>tieidet</i>
Abl. a tuis	<i>tieidtől.</i>

Nom. sui, ae, a	<i>övéi</i>
G. suorum, arum, orum	<i>övéié</i>
Dat. suis	<i>övéinek</i>
Acc. suos, as, a	<i>övéit</i>
Abl. a suis	<i>övéitől.</i>

Többszám.

Nom. noster, a, um *mienk*
 Gen. nostri, ae, i *mienké*
 Dat. nostro, ae, o *mienknek*
 Acc. nostrum, am, um *mienket*
 Abl. a nostro, a, o *mienktől.*

Nom. vester, a, um *tietek*
 Gen. vestri, ae, i *tieteké*
 Dat. vestro, ae, o *tieteknek*
 Acc. vestrum, am, um *tieteket*
 Abl. a vestro, a, o *tietektől.*

Nom. sui, suae, sua.

(A' többi esetek tudniillik sem genitivus sem nominativus nem használatnak.)

III Felekezeti névmások.

Egyes szám.

Nom. nostras, *mienkfélé*
 Gen. nostratis *mienkféléé, sat.*

Vestras-sal és cuias-sal együtt a' harmadik forma szerint rendszeren ejtegettetik.

IV Mutató névmások, melléknév értelműek.

Egyes szám.

Nom. hic, haec, hoc *ez*
 Gen. huius *ezé (nek)*
 Dat. huic *ennek*
 Acc. hunc, hanc, hoc *ezt*
 Abl. ab hoc, hac, hoc *ettől*

Nom. iste, a, ud *imes*
 Gen. istius *imezé*
 Dat. isti *imennek*
 Acc. istum, am, ud *imext*
 Abl. ab isto, a, o *imettől.*

(ha a' birtok több.)

Nom. nostri, ae, a *mieink*
 G. nostrorum, arum, orum *mieinké*
 Dat. nostris *mieinknek*
 Acc. nostros, as, a *mieinket*
 Abl. a nostris *mieinktől.*

Nom. vestri, ae, a *tieitek*
 G. vestrorum, arum, orum *tieiteké*
 Dat. vestris *tieiteknek*
 Acc. vestros, as, a *tieiteket*
 Abl. a vestris *tieitektől.*

Nom. sui, ae, a *övéik*
 G. suorum, arum, orum *övéiké*
 Dat. suis *övéiknek*
 Acc. suos, as, a *övéiket*
 Abl. a suis *övéiktől.*

III Pronomina gentilia.

Többszám.

nostrates, nostratia, *mienkfélék.*
 nostratium, *mienkféléké, sat.*

IV Pronomina demonstrativo-adiectiva.

Többszám.

Nom. hi, hae, haec *ehek*
 G. horum, arum, orum *eheké*
 Dat. his *eheknek*
 Acc. hos, has, haec *eheket*
 Abl. ab his *ehektől.*

N. isti, istae, ista *em Ezek*
 G. istorum, arum, orum *em Ezeké*
 D. istis *em Ezeknek*
 A. istos, as, a *em Ezeket*
 A. ab istis *em Ezeketől.*

Nom. ille, a, ud *amaz*
 Gen. illius *amazé(nak)*
 Dat. illi *amannak*
 Acc. illum, am, ud *amazt*
 Abl. ab illo, a, o *amattól*

Nom. illi, ae, a *amazok*
 G. illorum, arum, orum *amazoké*
 Dat. illis *amazoknak*
 Acc. illos, as, a *amazokat*
 Abl. ab illis *amazoktól*

V *Visszamutató és kérdő névmások*, mellyek egészen egyfélék, csak a' *masculinum nominativusa* különbözik; *visszamutatólag qui*, kérdőleg *quis?*

V *Pronomina relativa et interrogativa*, quae quoad formam sunt eadem, solummodo nominativus generis masculini distinguitur; *qui* relativum, *quis?* interrogativum.

Singularis.

Nom. qui (quis), quae, quod	<i>ki, melly</i>
Gen. cuius	<i>kié, mellyé</i>
Dat. cui	<i>kinek, mellynek</i>
Acc. quem, quam, quod	<i>kit, mellyet</i>
Abl. a quo, qua, quo	<i>kitől, mellytől.</i>

Pluralis.

Nom. qui, quae, quae	<i>kik, mellyek</i>
Gen. quorum, arum, orum	<i>kiké, mellyeké</i>
Dat. quibus	<i>kiknek, mellyeknek</i>
Acc. quos, quas, quae	<i>kiket, mellyeket</i>
Abl. a quibus	<i>kiktől, mellyektől.</i>

VI *Összetett névmások.*

VI *Pronomina composita.*

Jegyzet: Az összetett névmások azok, mellyekhez vagy elül, vagy hátul bizonyos szótagok ragasztatnak, de a' mellyek nem ejtegettetnek, hanem csak maga a' névmás, és pedig a' főlebbi névmásoknak egyike vagy másika szerint, némi kivétellel. Illyek:

quidam, quaedam, quoddam vel quiddam, némelly, valaki;

Gen. *cuiusdam*, Dat. *cuidam*;

quivis, quaevis, quodvis, akárki, akármelly;

quilibet, quaelibet, quodlibet, kiki, mind;

quisque, quaeque, quodque, mindenik;

quisnam, quaenam, quidnam, valjonki, valjonmi;

quisquam, quaequam, quodquam, valaki, valami;

quisquis, quaequae, quodquod, minden, kiki;

aliquis, aliqua, aliquod, egy valaki, valami;

quicunque, quaecunque, quodcunque, valakicsak, valamicsak;

unusquisque, unaquaeque, unumquodque, ki-ki; Gen. uniuscuiusque; Dat. unumquemque, unamquamque, unumquodque; Abl. ab unoquoque, unaquaque, unoquoque.

Harmadik Fejezet.

Az igékről.

Mi az ige?

Az ige olly része a' beszédnek, melly *cselekvést, lételt, állapotot*, vagy *szenvedést* jelent; s bizonyos módok, idők és személyek szerint ragasztatik, hajtogattatik.

Hányféle az ige?

Az ige különféle tekintetből többféle:

1. Személyre nézve

a) személyes, b) személytelen.

2. Szabályokra nézve

a) szabályos b) rendhagyó.

3. Jelentésükre nézve

a) cselekvő b) szenvedő
c) közép.

A' cselekvő ismét

a) szoros értelemben vett cselekvő.

b) deponens.

Első Cikkely.

Személyes igékről.

Mi a' személyes ige?

Személyes ige az, mellynek mind az egyes, mind a' többes számban három személye van, például: *szeretek, szeretsz, szeret*; *szeretünk, szerettek, szeretnek*.

Hányféle a' személyes ige?

A' személyes ige általánosan háromféle:

Caput Tertium.

De verbis.

Quid est verbum?

Verbum est ea pars orationis, quae *actionem, esse, statum*, aut *passionem* significat; et quod per certos modos, tempora et personas coniungatur.

Quotuplex est verbum?

Verbum ex diverso respectu est multiplex:

1. Quoad personas

a) personale b) impersonale.

2. Quoad regulas

a) regulare b) irregulare

3. Quoad significationem

a) activum b) passivum
c) neutrum.

Activum rursus

a) strictu sensu activum.

b) deponens.

Articulus Primus.

De verbis personalibus.

Quid est verbum personale?

Verbum personale est, quod tam in singulari, quam in plurali numero tres personas habet, exemplo: *amo, amas, amat*; *amamus, amatis, amant*.

Quotuplex est verbum personale?

Verbum personale generatim triplex est:

1. szabályos vagy rendes személyes ige ;
2. rendhagyó szem. ige ;
3. hiányos személyes ige.

Első czikk.

Szabályos ige.

Mi a' szabályos ige?

Szabályos igének mondjuk azt, melly meghatározott, 's változhatlan szabályok szerint hajtogattatik.

Hányfélék a' szabályos igék?

A' szabályos igék, (mellyek áthatóknak is mondatnak) háromfélék:

I. Cselekvő ige, melly ismét kétféle:

a) Tulajdonképi cselekvő ige, melly közönségesen o betűvel végződik, 's cselekvést jelent, mint: *amo*, szeretek; *lego* olvasok 'sa't.

b) *Deponens* ige, melly or szótagon végződik, és szinte cselekvést jelent, például: *conor*, igyekszem.

II. Szenvedő ige, melly szenvedést jelent és csupán az o végzetű cselekvőtől képezethetik r betűt adván hozzá, példának okáért: *amo-r* szerettetem.

III. Közép ige, melly lételt vagy állapotot nem pedig cselekvést jelent, 's rendszerint o vagy m betűvel végződik, például: *sto*, állok; *sum*, vagyok.

1. *verbum personale regulare*;
2. *verbum pers. irregulare*;
3. *verbum pers. defectivum*.

Paragraphus primus.

Verbum regulare.

Quid est verbum regulare?

Verbum regulare est, quod juxta determinatas et immutabiles regulas conjugatur.

Quotuplicia sunt verba regularia?

Verba regularia (quae etiam transitiva appellantur) sunt triplicia:

I. *Verbum activum*, quod iterum duplex est:

a) *Verbum activum*, proprie ita dictum, quod communiter o littera finitur, et actionem significat, ut: *audio* hallok; *voco* hívok, etc.

b) *Verbum deponens*, quod or syllaba terminatur, et aequae actionem significat, ut *precor*, kívánok.

II. *Verbum passivum*, quod passionem significat, et tantum a verbo activo in o terminato formari potest addendo litteram r, exempli gratia: *voco-r*, hívatom.

III. *Verbum neutrum*, quod existentiam vel statum, non autem actionem, significat et littera o vel m terminatur, ex hoc passivum formari non potest; exemplo: *dormio*, aluszom, *algeo*, fázom.

Mit kell az igeragasztásra nézve megjegyezni?

A' következőket:

1. *Mód* minden igeragozásban *négy* van: *jelentő, pá-rancsoló, kapcsoló és hatá-rozatlan.*
2. *Idő* van *öt*: *jelen, félmult, mult, régenmult, jövő.*
3. *Szám* kettő: t. i. *egyes és többes.*
4. *Személy* három: *én, te, ő; mi, ti, ők.*

Hány igeragasztás van?

Négy: az *elsőnek* infiniti-vusa *are*, a' *másodiké* *ēre*, a' *harmadiké* *ēre*, a' *negyediké* *ire*.

Quid est adhuc ad coniugationem notandum?

Notanda sunt sequentia:

1. *Modi* sunt quatuor: *indicativus, imperativus, coniunctivus et infinitivus.*
2. *Tempora* sunt quinque: *praesens, imperfectum, perfectum, plusquamperfectum et futurum.*
3. *Numeri* sunt duo: *singularis, et pluralis.*
4. *Personae* sunt tres: *ego, tu, ille; nos, vos, illi.*

Quot sunt coniugationes?

Sunt quatuor: *primae* infinitivus exit in *are*, *secundae* in *ēre*, *tertia* in *ēre*, *quarta* in *ire*.

F o r m a A c t i v a .

I.

II.

III.

IV.

Jelentő mód.

Modus indicativus.

Jelen idő.

Tempus praesens.

S. am-o, <i>szeretek</i> *)	doceo, <i>tanítok</i>
am-as	doce-s
am-at	doce-t
P. am-amus	doce-mus
am-atis	doce-tis
am-ant.	doce-nt.

lego, <i>olvasok</i>	audio, <i>hallok</i>
leg-is	audi-s
leg-it	audi-t
leg-imus	audi-mus
leg-itis	audi-tis
leg-unt.	audi-unt.

Félmult idő.

Imperfectum.

S. am-abam, <i>szere-ték</i>	doce-bam, <i>taníték</i>	leg-ebam, <i>olva-sék</i>	audi-ebam, <i>hallék</i>
am-abas	doce-bas	leg-ebas	audi-ebas
am-abat	doce-bat	leg-ebat	audi-ebat
P. am-abamus	doce-bamus	leg-ebamus	audi-ebamus
am-abatis	doce-batis	leg-ebatis	audi-ebatis
am-abant.	doce-bant.	leg-ebant.	audi-ebant.

*) Rövidség okáért itt a' magyarban a' többi személyek elhagyatnak, minthogy már a' magyar nyelvtudományból tökéletesen tudandják a' tanítványok, legalább kellene tudniok.

Mult idő.

Perfectum.

S. am-avi, <i>szeret-tem</i>	doc-ui, <i>tanítottam</i>	leg-i, <i>olvastam</i>	audi-vi, <i>hallottam</i>
am-avisti	doc-uisti	leg-isti	audi-visti
am-avit	doc-uit	leg-it	audi-vit
P. am-avimus	doc-uimus	leg-imus	audi-vimus
am-avistis	doc-uistis	leg-istis	audi-vistis
am-averunt.	doc-uerunt.	leg-erunt.	audi-verunt.

Régenmult idő.

Plusquamperfectum.

S. am-averam, <i>szerettem volt</i>	doc-ueram, <i>tanítottam volt</i>	leg-eram, <i>olvastam volt</i>	audi-veram, <i>hallottam volt</i>
am-averas	doc-ueras	leg-eras	audi-veras
am-averat	doc-uerat	leg-erat	audi-verat
P. am-averamus	doc-ueramus	leg-eramus	audi-veramus
am-averatis	doc-ueratis	leg-eratis	audi-veratis
am-averant.	doc-uerant.	leg-erant.	audi-verant.

Jövő idő.

Futurum.

S. am-abo, <i>szeretendek</i>	doce-bo, <i>tanítandok</i>	leg-am, <i>olvasandok</i>	audi-am, <i>hallandok</i>
am-abis	doce-bis	leg-es	audi-es
am-abit	doce-bit	leg-et	audi-et
P. am-abimus	doce-bimus	leg-emus	audi-emus
am-abitis	doce-bitis	leg-etis	audi-etis
am-abunt.	doce-bunt.	leg-ent.	audi-ent.

Parancsoló mód*).

Modus imperativus

I. Imperativus.

S. am-a, <i>szeress</i>	doce, <i>taníts</i>	leg-e, <i>olvass</i>	audi, <i>hallj</i>
P. am-ate, <i>szeresetek.</i>	doc-ete, <i>tanítsatok.</i>	leg-ite, <i>olvassatok.</i>	audi-te, <i>halljatok.</i>

II. Imperativus.

S. am-ato, <i>szeress</i>	doce-to, <i>taníts</i>	leg-ito, <i>olvass</i>	audi-to, <i>hallj</i>
P. am-atote, <i>szeressetek,</i>	doce-tote, <i>tanítsatok</i>	leg-itote, <i>olvassatok</i>	audi-tote, <i>halljatok</i>
am-anto, <i>szeressenek.</i>	doce-nto, <i>tanítsanak.</i>	leg-unto, <i>olvassanak.</i>	audi-unto, <i>halljanak.</i>

*) Az imperativusnak két időt tulajdonítani úgy tetszik nekem nem alapos tanítás; mert mindennek, mit az imperativus mond, még csak jövőendőben kell megtörténnie. Van ugyan némi különbség az imperativusnak formája közt, de a' mi nem *Praesent* és *Futurumot* fejez ki, hanem az egész különbség abban látszik állani: hogy az első gyöngébb, a' második pedig nyomadékosabb parancsolást fejez ki, 's amazt mindenki használhatja, emezt pedig csak urak és törvényhozók használhatják, melylyel valósággal élnék is.

Kapcsoló mód.

Modus coniunctivus.

Jelen idő.

Praesens

S. am-em *) <i>sze- ressek</i>	doce-am, <i>tanítsak</i>	leg-am, <i>olvassak</i>	audi-am, <i>halljak</i>
am-es	doce-as	leg-as	audi-as
am-et	doce-at	leg-at	audi-at
P. am-emus	doce-amus	leg-amus	audi-amus
am-etis	doce-atis	leg-atis	audi-atis
am-ent.	doce-ant.	leg-ant.	audi-ant.

Félmult idő.

Imperfectum.

S. am-arem **) <i>sze- retnék</i>	doce-rem, <i>tanít- nék.</i>	leg-erem, <i>olvas- nék</i>	audi-rem, <i>hallanék</i>
am-ares	doce-res	leg-eres	audi-res
am-aret	doce-ret	leg-eret	audi-ret
P. am-aremus	doce-remus	leg-eremus	audi-remus
am-aretis	doce-retis	leg-eritis	audi-retis
am-arent.	doce-rent.	leg-erent.	audi-rent.

Mult idő.

Perfectum.

S. am-averim, ***) <i>szerettem legyen</i>	doc-uerim, <i>ta- nitottam legyen</i>	leg-erim, <i>olvas- tam legyen</i>	audi-verim, <i>hal- lottam legyen</i>
am-averis	doc-ueris	leg-eris	audi-veris
am-averit	doc-uerit	leg-erit	audi-verit
P. am-averimus	doc-uerimus	leg-erimus	audi-verimus
am-averitis	doc-ueritis	leg-eritis	audi-veritis
am-averint.	doc-uerint.	leg-erint.	audi-verint.

Régenmult idő.

Plusquamperfectum.

S. am-avissem †), <i>szerettem volna</i>	doc-uissem, <i>ta- nitottam volna</i>	leg-issem, <i>olvas- tam volna</i>	audi-avissem, <i>hallot- tam volna</i>
am-avisses	doc-uisses	leg-isses	audi-avisses
am-avisset	doc-uisset	leg-isset	audi-avisset
P. am-avissemus	doc-uissemus	leg-issemus	audi-avissemus
am-avissetis	doc-uissetis	leg-issetis	audi-avissetis
am-avissent.	doc-uissent.	leg-issent.	audi-avissent.

Jövő idő.

Futurum.

S. am-avero. ††)	doc-uero.	leg-ero.	audi-vero.
------------------	-----------	----------	------------

*) A' coniunctivusnak e' praesens közönségesen *ut* (hogy) coniunctioval használtatik.

**) Ezen imperfectum többnyire *si* (ha) coniunctioval fordul elő.

***)) Eme mult időnek tökéletesen megfelelő a' mi magyar igéinkben nincs, hanem a' *legyennel* pótoljuk; például: *quod legerim, hogy olvastam legyen.*

†) Szinte mint az imperfectum *si* coniunctioval szokott használtatni.

††) Ezen futurumnak egyéb személyei, mind az egyes mind a' többes számban, egészen egyenlők a' coniunctivus perfectumának idejével.

Határozatlan mód.

Modus infinitivus.

Jelen idő

Praesens.

am-are, szeretni. docē-re, tanítani. leg-ē-re, olvasni. audi-re, hallani.

Mult idő.

Perfectum.

am-avisse*), doc-uisse, leg-isse, audi-visse,
 hogy szerettem hogy tanítottam hogy olvastam hogy hallottam
 hogy szeretttél, sat. h. tanítottál, sat. h. olvastál, sat. hogy hallottál, sat.

Jövő idő.

Futurum.

am-aturum esse**) doc-turum esse lec-turum esse audi-turum esse
 am-aturam esse doc-turam esse lec-turam esse audi-turam esse
 v. am-atum iri, v. doc-tum iri, v. lec-tum iri, v. audi-tum iri,
 szeretendni vagy tanítandani vagy olvasandni vagy hallandani vagy
 szeretni fogni. tanítani fogni. olvasni fogni. hallani fogni.

1. Gerundium.***)

am-andum est, doc-endum est, leg-endum est, audi-endum est,
 szeretni kell, vagy tanítani kell, olvasni kell, hallani kell,
 szeretésre; v. tanításra; v. olvasásra; vagy hallásra;
 am-andi doce-ndi leg-endi audi-endi
 szeretés végett tanítás végett olvasás végett hallás végett
 am-ando, doce-ndo, leg-endo, audi-endo,
 szeretve, tanítva, olvasva, hallva.

2. Supinum.

am-atum, szeretni doc-tum, tanítani le-ctum, olvasni audi-tum hallani
 am-atu, szeretésre. doc-tu, tanításra. le-ctu, olvasásra. audi-tu, hallásra.

3. Participia.†)

Praesens.

am-ans, szeretvén doce-ns, tanítván leg-ens, olvasván audi-ens, hallván
 vagy szerető. vagy tanító. vagy olvasó. vagy halló

Futurum.

am-aturus, a, um, doc-turus, a, um, le-cturus, a, um, audi-turus, a, um,
 szeretendő. tanítandó. olvasandó. hallandó.

*) E' sajátoságos időnek nem felel meg egészen nyelvünkben a':
 hogy szerettem, de még is megközelíti.

**) A' többes számban is szokott, de rövidségből elhagyatott.

***) Ezen gerundium különös sajátosága a' latin nyelvnek; a' miénkben csak megközelítőleg adhatni értelmét. Némelyek név gyanánt declinálják; p. o. G. amandi; Dat. amando; A. amandum, sat.

†) A' participiumok igétől származott valóságos nevek, még pedig némelyek substantivum, mások adiectivum értelemben; minélfogva a' nevekről mondott tulajdonságok ezekről is értetnek.

Ezek szerint coniugálhatni a következő igéket:

ambulare	jár	coquere	főz
arare	szánt	credere	hisz
agere	cselekszik	currere	szalad
bibere,	iszik	dicere	mond
clamare,	lärmáz	dare	ad
calere	melegszik	discere	tanul
cavere	ovakodik	dividere	eloszt
cadere	elesik	dormire	aluszik
canere	énekel	errare	hibáz
sperare	remél	egere	szűkölködik, sat.

Minthogy az igét szenvedő formában nem hajtogathatni a *sum* ige nélkül, tehát ennek hajlítását szükséges itt előre bocsátani, ámbár az alább következő *rendhagyó*, igék közé tartozik. Hajlítása következő módon történik:

Jelentő mód.

Modus indicativus.

Jelen idő.

Praesens.

S. *sum*, *vagyok*
es, *vagy*
est, *van*

P. *sumus*, *vagyunk*
estis, *vagytok*
sunt, *vagnak, vannak.*

Félmult idő.

Imperfectum.

S. *eram*, *valék*
eras, *valál*
erat, *vala*

P. *eram*, *valánk*
eratis, *valátok*
erant, *valának.*

Mult idő.

Perfectum.

S. *fui*, *voltam*
fuisti, *voltál*
fuit, *volt*

P. *fuimus*, *voltunk*
fuistis, *voltatok*
fuerunt, *voltak.*

Régenmult idő.

Plusquamperfectum.

S. *fueram*, *voltam vala*
fueras, *voltál vala*
fuerat, *volt vala*

P. *fueramus*, *voltunk vala*
fueratis, *voltatok vala*
fuerant, *voltak vala.*

Jövő idő.

Futurum.

S. *ero*, *leszek*
eris, *leszel*
erit, *leszen*

P. *erimus*, *leszünk*
eritis, *lesztek*
erunt, *lesznek.*

Parancsoló mód.

S. esto vel eris, *légy*
sit vel erit, *legyen*

Modus imperativus.

P. estote, *legyetek*
sunto, *legyenek.*

Kapcsoló mód.

Modus coniunctivus.

Jelen idő.

S. sim, *legyek*
sis, *legy*
sit, *legyen*

Praesens.

P. simus, *legyünk*
sitis, *legyetek*
sint, *legyenek.*

Félmult idő.

S. essem, *lennék*
esses, *lennél*
esset *lenne*

Imperfectum.

P. essemus, *lennénk*
essetis, *lennétek*
essent, *lennének.*

Mult idő.

S. fuerim, *voltam légyen*
fueris, *voltál légyen*
fuerit, *volt légyen*

Perfectum.

P. fuerimus, *voltunk légyen*
fueritis, *voltatok légyen*
fuerint, *voltak légyen.*

Régenmult idő.

S. fuisset, *voltam volna*
fuisses, *voltál volna*
fuisset, *volt volna*

Plusquamperfectum.

P. fuisset, *voltunk volna*
fuissetis, *voltatok volna*
fuissent, *voltak volna.*

Jövő idő.

S. fuero, *leendek*
fueris, *leendesz*
fuerit, *leend*

Futurum.

P. fuerimus, *leendünk*
fueritis, *leendetek*
fuerint, *leendenek.*

Határozatlan mód.

Modus infinitivus.

Jelen és félmult idő.

Praesens et imperfectum.

Esse, *lenni.*

Mult és régenmult.

Perfectum et plusquamperfectum.

S. me fuisset, *hogy voltam*
te fuisset, *hogy voltál*
se fuisset, *hogy volt*

P. nos fuisset, *hogy voltunk*
vos fuisset, *hogy voltatok*
se fuisset, *hogy voltak.*

Jövő idő.

Futurum.

S. futurum	} <i>hogyan lesznek</i>	
futuram		<i>esse, hogyan lesznek</i>
futurum		<i>hogyan lesznek</i>

P. futuros	} <i>hogyan leszünk</i>	
futuras		<i>esse, hogyan lesztek</i>
futura		<i>hogyan lesznek</i>

Részesülő.

Participium.

S. futurus	} <i>leendő.</i>	
futura		
futurum		

P. futuri	} <i>leendők.</i>	
futurae		
futura		

Forma Passiva.

I.

II.

III.

IV.

Jelentő mód.

Modus indicativus.

Jelen idő.

Praesens.

S. amo-r, sze-	doce-or, tanit-	leg-or, olvasta-	audi-or, hallatom
rettetem	tatom	tom	
am-aris	doce-ris	leg-eris	audi-ris
am-atur	doce-tur	leg-itur	audi-tur
P. am-amur	doce-mur	leg-imur	audi-mur
am-amini	doce-mini	leg-imini	audi-mini
am-antur	doce-ntur	leg-untur	audi-untur

Félmult idő.

Imperfectum.

S. am-abar, sze-	doce-bar, tanit-	leg-ebor, olvas-	audi-ebor, halla-
rettetém	tatám	tatám	tám
am-abaris	doce-baris	leg-ebaris	audi-ebaris
am-abatur	doce-batur	leg-ebatur	audi-ebatur
P. am-abamur	doce-bamur	leg-ebamur	audi-ebamur
am-abamini	doce-bamini	leg-ebamini	audi-ebamini
am-abantur	doce-bantur	leg-ebantur	audi-ebantur

Mult idő.

Perfectum.

S. am-atus sum,	doc-tus sum,	le-ctus sum,	audi-tus sum,
szerettettem	tanítottam	olvastattam	hallattam
am-atus es	doc-tus es	le-ctus es	audi-tus es
am-atus est,	doc-tus est	le-ctus est	audi-tus est*)'sa't.

*) E' két mult idő nem egyéb, mint a' participium a' sum, es, est-el összetéve; tehát szükségtelen egészen leírni, minthogy az első személy után kiki tudhatja.

Régenmult idő.

Plusquamperfectum.

S. am-atus eram,	doc-tus eram,	le-ctus eram,	audi-tus eram,
<i>szerettettem volt</i>	<i>tanítottam volt</i>	<i>olvastattam volt</i>	<i>hallattam volt</i>
's a' t.	's a' t.	's a' t.	's a' t.

Jövő idő.

Futurum.

S. am-abor, <i>szeret-</i>	doce-bor, <i>tanit-</i>	leg-ar, <i>olvas-</i>	audi-ar, <i>halla-</i>
<i>tetendem</i>	<i>tatandom</i>	<i>tatandom</i>	<i>tandom</i>
am-aberis	doce-beris	leg-eris	audi-eris
am-abitur	doce-bitur	leg-etur	audi-etur
P. am-abimur	doce-bimur	leg-emur	audi-emur
am-abimini	doce-bimini	leg-emin	audi-emin
am-abuntur	doce-buntur	leg-entur	audi-entur.

Parancsoló mód.

Modus imperativus.

I. Imperativus.

S. am-are	doce-re	leg-ere	audi-re
<i>szerettedél</i>	<i>tanítassál</i>	<i>olvastassál</i>	<i>hallatassál</i>
P. am-amini	doce-mini	leg-emin	audi-emin
<i>szerettedetek</i>	<i>tanítassatok</i>	<i>olvastassatok</i>	<i>hallatassatok.</i>

II. Imperativus.

S. am-ator	doce-tor	leg-itor	audi-tor
<i>szerettedél</i>	<i>tanítassál</i>	<i>olvastassál</i>	<i>hallatassál</i>
<i>szerettedék**)</i>	<i>tanítassék</i>	<i>olvastassék</i>	<i>hallatassék</i>
P. am-aminor	doce-minor	leg-iminor	audi-minor
<i>szerettedetek</i>	<i>tanítassatok</i>	<i>olvastassatok</i>	<i>hallatassatok</i>
am-antor	doce-ntor	leg-untor	audi-untor
<i>szerettedenek</i>	<i>tanítassanak</i>	<i>olvastassanak</i>	<i>hallatassanak.</i>

Kapcsoló mód.

Modus conjunctivus.

Jelen idő.

Praesens.

S. am-er	doce-ar	leg-ar	audi-ar
<i>szerettesem</i>	<i>tanítassam</i>	<i>olvastassam</i>	<i>hallatassam</i>
am-eris	doce-aris	leg-aris	audi-aris
<i>szerettedél</i>	<i>tanítassál</i>	<i>olvastassál</i>	<i>hallatassál</i>
am-etur	doce-atur	leg-atur	audi-atur
<i>szerettedék</i>	<i>tanítassék</i>	<i>olvastassék</i>	<i>hallatassék</i>
P. am-emur	doce-amur	leg-amur	audi-amur
<i>szerettedünk</i>	<i>tanítassunk</i>	<i>olvastassunk</i>	<i>hallatassunk.</i>

**) A' harmadik személy nem különbözik a' másodiktól alakjára, tehát nem volt szükséges kitenni,

am-emi	doce-amini	leg-imini	audi-amini
szeretessetek	tanittassatok	olvastassatok	hallattassatok
am-entur	doce-antur	leg-untur	audi-antur
szeretessenek	tanittassanak	olvastassanak	hallattassanak.

Félmult idő.

Imperfectum.

S. am-arer,	doce-rer,	leg-erer,	audi-rer,
szeretettém	tanittatnám	olvasatnám	hallattatnám
am-areris	doce-reris	leg-ereris	audi-reris
am-aretur	doce-retur	leg-eretur	audi-retur
am-aremur	doce-remur	leg-eremur	audi-remur
am-aremini	doce-remini	leg-eremini	audi-remini
am-arentur	doce-rentur	leg-erentur	audi-rentur.

Mult idő.

Perfectum.

S. am-atus sim	doc-tus sim	le-ctus sim	audi-tus sim
szerettettem	tanittattam	olvasattam	hallattam
légyen	légyen	légyen	légyen
am-atus sis	doc-tus sis	le-ctus sis	audi-tus sis
am-atus sit	doc-tus sit	le-ctus sit	audi-tus sit
P. am-ati simus	doc-ti simus	le-cti simus	audi-ti simus
am-ati sitis	doc-ti sitis	le-cti sitis	audi-ti sitis
am-ati sint	doc-ti sint	le-cti sint	audi-ti sint.

Régenmult idő.

Plusquamperfectum.

S. am-atus essem	doc-tus essem,	le-ctus essem,	audi-tus essem,
's a't. *) szerettettem volna	tanittattam volna	olvasattam volna	hallattam volna.

Jövő idő.

Futurum.

S. am-andus sim	doc-endus sim	leg-endus sim	audi-endus sim v.
v. am-atus fuero, 's a' t. **) szerettetendem	v. do-ctus fuero, tanittatandom	v. le-ctus fuero, olvasatandom	audi-tus fuero, hallatandom.

Határozatlan mód.

Modus infinitivus.

Jelen és félmult idő.

Praesens et imperfectum.

am-ari	doc-eri	leg-i	audi-ri
szerettetni	tanittatni	olvasatni	hallatni.

*) Ezen idő éppen úgy van mint az előbbi, csak a' *sim, sis, sit* helyett tétetik: *essem, esset, essemus 's a' t.*

**) Ezen részesülő igazán véve nem ige, következésképp nem is futurum; hanem valóságos név, melyet *sum*-mal előlről conjugálni minden idő szerint.

Mult és régenmult idő. Perfectum et plusquamperfectum.

am-atum esse v. fuisse, <i>hogy szerettettem</i>	doc-tum esse v. fuisse, <i>hogy tanítottam</i>	le-ctum esse v. fuisse, <i>hogy olvastattam</i>	audi-tum esse v. fuisse, <i>hogy hallattam</i>
---	---	--	---

Jö v ő i d ő.

F u t u r u m.

am-atum iri, <i>szerettetendni</i>	doc-tum iri, <i>tanittatandni</i>	le-ctum iri, <i>olvasztatandni</i>	audi-tum iri, <i>hallatatandni</i>
---------------------------------------	--------------------------------------	---------------------------------------	---------------------------------------

R é s z e s ü l ő k.

P a r t i c i p i a.

Mult részesülő.

am-atus,*) <i>szerettetett</i>	doc-tus, <i>tanittatott</i>	le-ctus, <i>olvasztatott</i>	auditus <i>hallatott</i>
-----------------------------------	--------------------------------	---------------------------------	-----------------------------

Jö v ő r é s z e s ü l ő.

am-andus <i>szerettetendő</i>	doc-endus <i>tanittatandó</i>	leg-endus <i>olvasztatandó</i>	audi-endus <i>hallatatandó</i>
----------------------------------	----------------------------------	-----------------------------------	-----------------------------------

Jegyzet. A' *Deponens* igék, ámbár értelmükre nézve activák, mind e' *passiva forma* szerént mennek, kevés változtatással. Például az *utor*, *uteris* vele él, *t* betűit a' mult időkben és activum értelmű jövő participiumokban *s-re* változtatja; így *usus sum*, *usus* 's a' t.

Azon kívül megjegyzendő még, hogy a' *deponens* igében az *activum participiuma*, *gerundium* és *supinum* is meg van. A' következők gyakorlatul szolgálhatnak: *hortor fedd*, *exuperior tapasztal*, *arbitror vél*, *miror csodálkozik*, *fateor megvall*, *mereor érdemel*, *consolor vigasztal*, *precor kíván*, *loquor beszél*, *tueor védelmez*, *imitor követ*, *recordor emlékezik*.

Második czikk.

Paragraphus secundus.

A' rendhagyó igékről.

De verbis irregularibus.

Mi a' rendhagyó ige?

Quid est verbum irregulare?

Rendhagyó ige az, melly a' szabályos négy conjugatiótul eltér; ilyenek: *possum hatok*, *fero viszek*, *edo*, *comedo eszem*, *fio leszek*, *eo megyek*, *volo akarok*, *nolo nem akarok*, *malo inkább akarok*.

Verbum irregulare est, quod a communi quatuor conjugationum regula discedit; huius generis sunt: *possum*, *fero*, *edo*, *comedo*, *fio*, *eo*, *volo*, *nolo*, *malo*.

*) Rövidség okáért a' *tus* v. *dus* részesülőknél mindig elhagyatott az *a* *um* végzet, de azt kiki értse oda. —

Jelentő mód.

Modus indicativus.

Jelen idő.

Praesens.

S. possum	fero	edo	eo	fio
potes	fers	edis	is	fis
potest	fert	edit	it	fit
P. possumus	ferimus	edimus	imus	finus
potestis	fertis	editis	itis	fitis
possunt	ferunt	edunt	eunt	fiunt

Félmúlt idő.

Imperfectum.

S. poteram	ferebam	edebam	ibam	fiebam
poteras	ferebas	edebas	ibas	fiebas
poterat	ferebat	edebat	ibat	fiebat
P. poteramus	ferebamus	edebamus	ibamus	fiebamus
poteratis	ferebatis	edebatis	ibatis	fiebatis
poterant	ferebant	edebant	ibant	fiebant

Múlt idő.

Perfectum.

S. potui	tuli	edi	ivi	factus sum
potuisti	tulisti	edisti	ivisti	factus es
potuit	tulit	edit	ivit	factus est
P. potuimus	tulimus	edimus	ivimus	facti sumus
potuistis	tulistis	edistis	ivistis	facti estis
potuerunt	tulerunt	ederunt	iverunt	facti sunt

Régenmúlt idő.

Plusquamperfectum.

S. potueram	tuleram	iveram	factus eram
potueras	tuleras	iveras	factus eras
potuerat	tulerat	iverat	factus erat
P. potueramus	tuleramus	iveramus	facti eramus
potueratis	tuleratis	iveratis	facti eratis
potuerant	tulerant	iverant	facti erant

Jövő idő.

Futurum.

S. potero	feram	ibo	fiam
poteris	feres	ibis	fies
poterit	feret	ibit	fiet
P. poterimus	feremus	ibimus	fiemus
poteritis	feretis	ibitis	fietis
poterunt	ferent	ibunt	fient

Parancsoló mód.

Imperativus.

(hiányzik) S. ferto
v. fac possis P. fertote
ferunto

S. ito S. fias
P. itote P. fiat
eunto

Kapcsoló mód.

Modus coniunctivus.

Jelen idő.

Praesens.

S. possim	feram	eam	fiam
possis	feras	eas	fias
possit	ferat	eat	fiat
P. possimus	feramus	eamus	fiamus
possitis	feratis	eatis	fiatis
possint	ferant	eant	fiant

Félmult idő.

Imperfectum.

S. possem	ferrem	irem	fierem
posses	ferres	ires	fieres
posset	ferret	iret	fieret
P. possemus	ferremus	iremus	fieremus
possetis	ferretis	iretis	fieretis
possent	ferrent	irent	fierent

Mult idő.

Perfectum.

S. potuerim	tulerim	iverim	factus sim
potueris	tuleris	iveris	factus sis
potuerit	tulerit	iverit	factus sit
P. potuerimus	tulerimus	iverimus	facti simus
potueritis	tuleritis	iveritis	facti sitis
potuerint	tulerint	iverint	facti sint

Régenmult idő.

Plusquamperfectum.

S. potuissem	tulisse	ivisse	factus essem
potuisses	tulisses	ivisses	factus esses
potuisset	tulisset	ivisset	factus esset
P. potuissemus	tulissemus	ivissemus	facti essemus
potuissetis	tulissetis	ivissetis	facti essetis
potuissent	tulissent	ivissent	facti essent

Jövő idő.

Futurum.

S. potuero	tulero	ivero	factus fuero
potueris	tuleris	iveris	factus fueris
potuerit	tulerit	iverit	factus fuerit
P. potuerimus	tulerimus	iverimus	facti fuerimus
potueritis	tuleritis	iveritis	facti fueritis
potuerint	tulerint	iverint	facti fuerint

Határozatlan mód.

Modus infinitivus.

Jelen és félmúlt idő.

Praesens et imperfectum.

posse	ferre	ire	fieri
-------	-------	-----	-------

Múlt és régenmúlt idő.

Perfectum et plusquamperfectum.

potuisse	tulisse	ivisse	factum esse
----------	---------	--------	-------------

Jövő idő.

Futurum.

(hiányzik)	laturum esse, iturum esse, factum iri
------------	---------------------------------------

Részesülők.

Participia.

(hiányzik) Act. praes. ferens	iens	factus, a, um
fut. laturus	iturus, a, um	faciend-us, a, um.
Passivum ferend-us, a, um		

Gerundium.

(hiányzik)	(hiányzik)	eund-i, o, um (hiányzik)
------------	------------	--------------------------

Jelentő mód.

Modus indicativus.

Jelen idő.

Praesens.

S. volo akarok	nolo nem akarok	malo inkább akarok
vis	non-vis	mavis
vult	non-vult	mavult
P. volumus	nolumus	malumus
vultis	non-vultis	mavultis
volunt	nolunt	malunt

Félmult idő.

S. volebam	nolebam
volebas	nolebas
volebat	nolebat
P. volebamus	nolebamus
volebatis	nolebatis
volebant	nolebant

Imperfectum.

malebam
malebas
malebat
malebamus
malebatis
malebant

Mult idő.

S. volui	nolui
voluisti	noluisti
voluit	noluit
P. voluimus	noluimus
voluistis	noluistis
voluerunt	noluerunt

Perfectum.

malui
maluisti
maluit
maluimus
maluistis
maluerunt

Régenmult idő.

S. volueram	nolueram
volueras	nolueras
voluerat	noluerat
P. volueramus	nolueramus
volueratis	nolueratis
voluerant	noluerant

Plusquamperfectum.

malueram
malueras
maluerat
malueramus
malueratis
maluerant

Jövő idő.

S. volam	nolam
voles	noles
volet	nolet
P. volemus	nolemus
voletis	noletis
volent	nolent

Futurum.

malam
males
malet
malemus
maletis
malent

Parancsoló mód.

(hiányzik) noli, nolite

Modus imperativus.

(hiányzik)

Kapcsoló mód.

Jelen idő.

S. velim	nolim
velis	nolis
velit	nolit

Modus conjunctivus.

Praesens.

malim
malis
malit

P. velimus	nolimus	malimus
velitis	nolitis	malitis
velint	nolint	malint

Félmult idő.**Imperfectum.**

S. vellem	nollem	mallem
velles	nolles	malles
vellet	nollet	mallet
P. vellemus	nollemus	mallemus
velletis	nolletis	malletis
vellent	nollent	mallent

Mult idő.**Perfectum.**

S. voluerim	noluerim	maluerim
volueris	nolueris	malueris
voluerit	noluerit	maluerit
P. voluerimus	noluerimus	maluerimus
volueritis	nolueritis	malueritis
voluerint	noluerint	maluerint

Régenmult idő.**Plusquamperfectum.**

S. voluissem	noluissem	maluissem
voluisses	noluissem	maluisses
voluisset	noluisset	maluisset
P. voluissemus	noluissemus	maluissemus
voluissetis	noluissetis	maluissetis
voluissent	noluisent	maluissent

Jövő idő.**Futurum.**

S. voluero	noluero	maluero
-------------------	----------------	----------------

(A' többi személyek mint a' mult időben.)

Határozatlan mód.**Modus infinitivus.****Jelen idő.****Praesens.**

velle	nolle	malle
-------	-------	-------

Mult és régenmult.**Perfectum et plusquamperfectum.**

voluisse	noluisse	maluisse
----------	----------	----------

Részeshülő.

Jelen.

volens

nolens

Participium.

Praesens.

malens.

A' hiányos igékről.

Mi a' hiányos ige?

Hiányos igék azok, melyeknek vagy némely módja, vagy ideje, vagy száma, vagy személye hiányzik.

De verbis defectivis.

Quid est verbum defectivum?

Verba defectiva sunt, quibus modi nonnulli, aut tempora, numeri, personae deficiunt.

Illyenek: *coepi elkezdem*, *memini emlékezem*, *novi tudom*, *odi gyűlölöm*.

Jelentő mód.

Modus indicativus.

Mult idő.

Perfectum.

S. coepi	memini	novi	odi
coepisti	meministi	novisti	odisti
coepit	meminit	novit	odit
P. coepimus	meminimus	novimus	odimus
coepistis	meministis	novistis	odistis
coeperunt	meminerunt	noverunt	oderunt

Régenmult idő.

Plusquamperfectum.

S. coeperam	memineram	noveram	oderam
coeperas	memineras	noveras	oderas
coeperat	meminerat	noverat	oderat
P. coeperamus	memineramus	noveramus	oderamus
coeperatis	memineratis	noveratis	oderatis
coeperant	meminerant	noverant	oderant

Parancsoló mód.

Modus imperativus.

(hiányzik)	S. memento	noveris	oderis
	P. mementote	noverit	oderit
	v. memineritis	noveritis	oderitis

Kapcsoló mód.**Modus coniunctivus.****Mult idő.****Perfectum.**

S. coeperim	meminerim	noverim	oderim
coeperis	memineris	noveris	oderis
coeperit	meminerit	noverit	oderit
P. coeperimus	meminerimus	noverimus	oderimus
coeperitis	memineritis	noveritis	oderitis
coeperint	meminerint	noverint	oderint

Régen mult idő.**Plusquamperfectum.**

S. coepissem	meminissem	novissem	odissem
coepisses	meminisses	novisses	odisses
coepisset	meminisset	novisset	odisset
P. coepissemus	meminissemus	novissemus	odissemus
coepissetis	meminissetis	novissetis	odissetis
coepissent	meminissent	novissent	odissent

Jövő idő.**Futurum.**

S. coepero	meminero	novero	odero
a' többi személyek éppen úgy vannak mint a' mult időben.			

Határozatlan mód.**Modus infinitivus.****Mult és régenmult idő. Perfectum et plusquamperfectum.**

coepisse	meminisse	novisse	odisse
----------	-----------	---------	--------

Részesülők.**Participia.****Mult.****Perfectum.**

coeptus, a, um	(hiányzik)	(hiányzik)	osus, a, um.
----------------	------------	------------	--------------

Jövő.**Futurum.**

coeptur-us, a, um	(hiányzik)	(hiányzik)	osur-us, a, um
-------------------	------------	------------	----------------

Második Cikkely.**Articulus secundus.**

A' személytelen igék-ről.

De verbis impersonalibus.

Mi a' személytelen ige?

Quid sunt verba impersonalia?

Személytelen ige az, melynek első és második személye

Verba impersonalia sunt, quibus prima et secunda per-

hibázik. A' személytelen igék kétfélék: némelyek cselekvő, mások szenvedő értelműek: piget *restellem*; pudet *sze-gyenlem*, poenitet *bánom*, pugnatur *vitézkednek*, curritur *szaladnak*.

A' személytelen igék következő módon hajlittatnak:

Jelentő mód.

Jelen idő.

poenitet piget pugnatur

Félmúlt idő.

poenitebat pigebat pugnabatur curretur pudebit's a't.

Jegyzet. Ezek mind részletesen előadatnak a' második osztályban, itt elég a' kezdő tanulóknak ennyit tudni.

sona desunt; — sunt autem duplicia: alia activae, alia passivae significationis, ut: piget, pudet, poenitet, pugnatur, curritur.

Verba impersonalia sequenti modo coniungantur:

Modus indicativus.

Praesens.

curritur pudet

Imperfectum.

Negyedik Fejezet.

A' részesülőkrül.

Mi a' részesülő?

A' részesülő, melly másképp igenévnek is nevezetethetik, igétől származott *melléknév*, 's mind a' névnek, mind pedig az igének tulajdonságával bír.

Mit kell a' részesülőre nézve megjegyezni?

A' részesülőre nézve azt kell megjegyezni, hogy éppen úgy ejtegettetik mind akár-melley név. — A' névtől veszi: *nemét*, *számát*, *ejtegetését*, *esetét*, 's néha *hasonlítás*i tulajdonságát is. — Az igétől van *cselekvő*, vagy *szenvedő* értelme és *ideje*.

Caput Quartum.

De participiis.

Quid est participium?

Participium est adiectivum a verbo derivatum, quod tam nominis, quam verbi proprietatem in se continet.

Quid de participiis notandum?

De participiis notandum, quod ita declinentur, uti quodcunque nomen. A' nomine sumunt *genus*, *numerum*, *declinationem*, *casum*, et nonnunquam *comparationem*. — A' verbo *significationem actionis* aut *passionis* et *tempus*.

A' részesülőnek legfőbb tulajdonsága, melly által egyéb melleknevektől különbözik, az *idő*:

1. A' *jelen* részesülő minden cselekvő igétől és deponenstől származik *ans*, *ens* képzővel; mint főlebb láttuk: *amans*, *docens*, *legens*.

2. A' *mult* részesülő *tus* vagy *sus* néha *xus* szótaggal végződik; 's mind a' szenvedő mind a' deponens igékből képeztetik.

3. A' *jövő* részesülőkrus, v. *dus* kimenetelűek; emez *szenvedő* néha *deponens* igétől, amaz mindenféle igékből képeztetik, a' szenvedőt kivéve.

4. Az *ans*, *ens* végzetű vagy *jelen* részesülő a' III-ik ejtegetésre, a' többiek pedig mint: *dus*, *a*, *um*, *tus*, *ta*, *tum*, *rus*, *a*, *um*, *sat*, az I-ső és II-dik ejtegetésre tartoznak.

5. Némelly részesülő hasonlítást is megszenved; p. o. *amans*, *amantior*, *amantissimus*, *sat*.

Praecipua participii proprietates per quam a reliquis distinguitur adiectivis, est tempus:

1. *Participium praesentis temporis* exit in *ans* vel *ens*, et a verbo *activo* et *deponente* nascitur; ut *supra* vidimus.

2) *Participium praeteriti temporis* desinit in *tus*, *sus*, *xus*; et fit a verbis *passivis* et *deponentibus*; ut: *amatus*, *usus*.

3. *Participium futuri temporis* exit in *rus* aut *dus*; hoc fit a verbo *passivo* aut *deponente*, illud ab omni genere verborum, exceptis *passivis*.

4. *Participium praesens* pertinet ad III-am, reliqua autem: scilicet *perfecti* in *tus*, *ta*, *tum*, et *futuri* in *rus*, *ra*, *rum*, *dus*, *a*, *um* referuntur ad I-mam et II-dam declinationem.

5. Quaedam participia adiectivorum instar etiam comparantur; ut *egens*, *egentior*, *egentissimus*, szükölködő.

MÁSODIK SZAKASZ.

Nem hajlítható részek v. is részecskék.

Első Fejezet.

A' névhatárzókrul.

Mi a' névhatárzó?

A' névhatározó vagy előljáró oly része a' beszédnek, melly

SECTIO SECUNDA.

Partes indeclinabiles seu particulae.

Caput Primum.

De praepositionibus.

Quid est praepositio?

Praepositio est ea pars orationis, quae ceteris partibus

mindig a' nevek és igék elébe szokott tétetni, majd elválasztva, majd meg velük össze írva, p. o.

elválasztva: *ante meridiem*, dél előtt; — *összseírva*; hoc debet *perlegi*, ezt el kell olvasni.

Miként osztatnak el a' praepositiok?

A' praepositiok *három* osztályra oszlnak: a' mint tudniillik *accusativust*, vagy *ablativust* kívánnak, vagy pedig némelyek mind e' két esetet fölveszik. *)

ad	<i>hozzá, ra, re</i>
apud	<i>nál</i>
ante	<i>előtt</i>
adversus	<i>ellen</i>
cis	<i>innen</i>
citra	<i>nélkül</i>
circiter	<i>mintegy</i>
circa	<i>körül</i>
circum	<i>körül</i>
contra	<i>ellen</i>
erga	<i>hoz, iránt</i>
extra	<i>kün, kívül</i>
intra	<i>ben, bele</i>
inter	<i>között</i>
infra	<i>alá, alatt</i>
iuxta	<i>szerint, mellett</i>
ob	<i>ért, miatt</i>
penes	<i>mellett</i>
per	<i>által</i>
pone	<i>megett, hátul</i>
post	<i>után</i>

aut separata, aut coniuncta fere praeponuntur, ex. gr.

separata: *post novum annum*, újév után; — coniuncta: *praestat linguam hungaricam discere, quam latinam*.

Quomodo dividuntur praepositiones?

Praepositiones dividuntur trifariam: quaedam accusativum regunt; quaedam ablativum; quaedam autem utrumque casum.

secundum	<i>szerint</i>
secus	<i>mellett</i>
supra	<i>fölött, rajta</i>
trans	<i>által</i>
versus	<i>felé, ellen</i>
ultra	<i>túl, tovább</i>
usque	<i>ig</i>
ab	<i>tól, től</i>
absque	<i>nélkül</i>
cum	<i>val, vel</i>
coram	<i>előtt</i>
clam	<i>alattomban</i>
de	<i>ból, ből</i>
e, ex	<i>tól, től</i>
prae	<i>előtt</i>
pro	<i>ért</i>
procul	<i>messze</i>
palam	<i>nyilván,</i>
sine	<i>nélkül</i>
tenus	<i>ig</i>
in	<i>ba, ban</i>

*) Meghatározni mely praepositiok kívánnak egy vagy más esetet, nem ide tartozik; hanem tovább a' szókötésbe. Ez első részben csak hajtogatási szabályok és szavak kellenek, pedig minél több szó kívántatik, hogy aztán a' szókötésnél alkalmazni lehessen.

praeter	kívül	sub	alá, alatt
prope	közel	super	fölött, rajta.
propter	ért		

Második Fejezet.

Az igehatározókrul.

Mi az igehatározó?

Az igehatározó olly része a' beszédnek, melly az ige' mellett szokott rendesen állni, (honnét is neveztetik) és a' dolognak vagy cselekedetnek helyét, idejét, és minéműségét 's más körülményeit határozza meg.

Az igehatározók különféle neműek és jelentésűek.

Helyjelentő igehatározók.

ubi?	hol?
hic	itt
illic	amott
abi	ott
alibi	máshol, másutt
ilicubi	valahol
ubicunque	akárhol
nullibi	sehol
ubique	mindenütt
intus	belül
foris	kívül
longe	messze
prope	közel
iuxta	mellett
superne	valamint
inferne	alul
unde?	honnét
hinc	innét
inde	onnét
alicunde	valahonnét

Caput Secundum.

De adverbüs.

Quid est adverbium?

Adverbium est ea pars orationis, quae vocabulis addita, eorum significationem explanat, ac definit; imprimis autem actionis locum, tempus etc. determinat; ut: *bene scribit, diu dormit.*

Adverbiorum varia sunt genera et significationes.

Adverbia loci.

cominus	közelről
quo?	hová
huc	ide
isthuc	oda
eodem	ugyanoda
quopiam	valahova
quoquo	akárhova
quaversus	merre
horsum	erre
aliorsum	másfelé
introrsum	befelé
dextrorsum	jobbra
nullorsum	sehová
laevorsum	balra
extrorsum	kifelé
retorsum	hátra
seorsum	különféltre
qua?	merre
hac	erre
illac, isthac	arra

undevis eminus	akárhonnét meszszeről	quacunque eadem, recta	akarmerre ugyanarra.
-------------------	--------------------------	---------------------------	-------------------------

Időjelentő ige határozók.

hodie	ma	interdum	néha
iam	már	semper	mindig
nunc	most	nunquam	sohasem
mox	azonnal	saepe	gyakran
statim	mingyárt	raro	ritkán
adhuc	még, eddig	interea	azalatt, azonban
heri	tegnap	quoad, donec	míg
nudius tertius	tegnap előtt	nondum	még nem
pridie	azelőtt való nap	mane	reggel
antea	azelőtt	vesperi	estve
nuper	minap	sero	későn
pridem	régen	statim	mingyárt
olim	hajdan	cito	hamar
cras	holnap	continuo	szüntelen
perendie	} holnapután	perpetuo	örökké
post, cras		diu	soká
postridie	egynappal azután	interdiu	nappal
propediem	nem sokára	commodum	jókor
deinceps	ezután	opportune	idején, jókor
proxime	legközelebb	adhuc	még most.

Mit, kell az ige határozókrul észre-
venni?

1) Némelly ige határozók a'
II declinatione tartozó us vég-
zetű mellék nevektől szár-
moznak e vagy ter képzővel,
mint: *iustus, iuste, iustissi-
mus, iustissime; firmus, fir-
miter; largus, largiter; hu-
manus, humaniter.* A' III de-
clinatione tartozó mellékne-
vekhül többnyire *ter* szótaggal
lesznek; mint *brevis, breviter;
elegans, eleganter.*

2) Némelly ige határozók
használtatnak, p.o. *saepe, sae-
pius, saepissime; nuper, nu-
perrime.*

Quid de adverbis notandum?

1) Quaedam adverbia ori-
untur ab adiectivis ad II decl.
pertinentibus, syllaba *e* vel
ter, ut: *iustus, iuste, iustissi-
mus, iustissime; largus largi-
ter; humanus, humaniter.* Ab
adiectivis vero III-tiae decli-
nationis fiunt fere in *ter*, ut:
*elegans, eleganter; audax,
audacter.*

2) Quaedam adverbia
etiam comparantur, uti: *sae-
pe, saepius, saepissime; nu-
per, nuperrime.*

Harmadik Fejezet.***Az indulatszórul.***

Mi az indulatszó?

Az indulatszó, a' mint már nevéből is kitetszik, olly beszédrész, melly valami indulatot, tudniillik: örömet, szomorúságot, csodálkozást, sat. jelent. — A' szokottabb indulatszók a' következők: (mellyeknek sajátságos értelmük ritkán fejeztethetik ki más nyelven) o! nam! hui! at! proh! vah! io! hé! iu! hei! st! ho! au! haha, sat.

Caput Tertium.***De interiectione.***

Quid est interiectio?

Interiectio est ea pars orationis, quae varios animi affectus, scilicet: gaudium, tristitiam, admirationem etc. indicat.

Magis usitatae interiectiones sunt sequentes: o! io! hui! iu! proh! vah! heu! ah! ho! au! hei! etc.

Negyedik Fejezet.***A' kötszókrul.***

Mi a' kötszó?

A' kötszó olly beszédrész, melly nemcsak egyes szavakat, hanem egész mondásokat köt össze; p. o.

Caput Quartum.***De coniunctione.***

Quid est coniunctio?

Coniunctio est ea pars orationis, qua non tantum singulae voces, verum etiam integrae sententiae apte connectuntur; e. gr.

Vir bonus atque doctissimus, jó és tudós férfiú; homo non tantum praestanti ingenio, verum etiam insigni virtute praeditus, nemcsak jeles elméjű, hanem kitünő erényű férfiú.

A' kötszók közül legszokottabbak ezek:

etsi	ámbar	itaque	tehát, annakokáért
quamquam	noha	ac	} és
tametsi	} ámbátor	et	
quamvis		etiam	is
nam	} mert, mivel	cum	minthogy
namque		cum, tum	mind, mind
enim		sed	de
quoniam		vel	vagy
ergo	} tehát, annakokáért	scilicet	tudniillik
igitur		neque, nec	sem, sem, sat.
quare			

MÁSODIK RÉSZ.

Szókötés (Syntaxis).

Mi a' szókötés?

A' szókötés olly része a' nyelvtudománynak, melly a' beszédnek különféle részeit úgy összeilleszteni tanítja, hogy az írónak vagy beszélőnek azon külön beszédrészek által kijelentett gondolatát megérthessük; azaz: hogy ama részekből tökéletes értelmű mondás (sententia) alakuljon.

Itt a' következőket szükséges előlegesen megjegyezni. Minden mondásban kell egy *alapszónak* (subjectum), *állítmánynak* (praedicatum) és *kapcsolatnak* (copula) lenni, mellyeknek azonban néha egyike, vagy kettője nyilván ki nem tétetik, hanem csak alattomban értetik. *Alapszó* az, a' miről valamit mondunk; *állítmány* az, mi az alapszórul mondatik;*) *kapcsolat* pedig azon ige (rendesen sum es, est), melly az állítmányt az alapszóhoz köti. — Így mondatik gyakran, hogy a' praedicatum subjectumát követi. Ezt azonban nem úgy kell érteni: mintha a' subjectumnak mindenkor szükségképen elül kellene állania, vagy valamelly casusnak mindig hátul kellene következnie; hanem ez alatt a' constructionnak rendét vesszük. Szabály szerint a' subjectumnak csakugyan elül kellene állnia, de a' szokás nem ügyel a' korlátokra; következésképen majd a' subjectum, majd a' praedicatum, majd meg az ige tétetik elül, p. o. ezen mondásban: *Deus amat probos*, Isten szereti a' jámborokat, *Deus* a' subjectum, mellyről valami mondatik; *amat probos* praedicatum, mi a' subjectumról mondatik; *probos* azon casus, mellyet az activum ige *amat* kíván. Ez a' constructio közönséges rende. De e'

*) Alterum est, quod loquimur; alterum, de quo loquimur.

részek így meg is változtathatják helyüket: *Amat Deus probos*, vagy *probos Deus amat*. Így van ez nyelvünkben is, és igen észszerűleg; mert milly félszegség volna, ha valamelly beszédrész soha helyét meg nem változtathatná. Annyi egyébíránt igaz, hogy a' latin nyelvben az ige hátul tétetik. —

Hányféle a' szókötés?

A' szókötés lehet *egyszerű*, vagy pedig *mesterkelt*; minden nyelvben úgy van ez, a' latin nyelvben is. — Az egyszerű: *syntaxis communis* névvel jegyzik; a' mesterkeltet pedig *syntaxis ornata*-nak czímzik a' latinok. Itt csak az elsőrül szólunk. —

Hány szakaszra oszlik a' syntaxis communis?

A' syntaxis communis két szakaszra oszlik. Az első szakasz tanítja, miként kell a' különböző beszédrészeket egymással megegyeztetni, és e' szakasz *concordantia* (meg-egyeztetés) név alatt ismeretes; a' másik szakasz pedig arra tanít, minő *esetet* kíván különösen egyik vagy másik beszédrész, és ennek: *syntaxis regiminis* (vonzás) neve.

ELSŐ SZAKASZ.

Syntaxis concordantiae.

Első Fejezet.

Substantivum és adjectivum.

Mit tudni a' substantivum és adiectivum megegyezéséről?

Az *adjectivum*, 's ennek tulajdonságával bíró *pronomen* úgy a' *participium* és *rendszám*, a' *substantivummal* megegyez *genus*-ban, *numerus*-ban és *casus*-ban. Példa: *Erat hyems summa, tempestas perfrigida, imber maximus et gelu horrendum*; igen nagy tél, pogány hideg, szörnyű zápor és borzasztó fagy volt.

I. Gyakorlat.

Lingva latina. Historia utilis. Fortuna fallax. Anseres stupidi. Ancillae pigrae. Amor sincerus. Calcaria

argentea. Cubile amplum. Hic bonus puer. Hos diligentes adolescentes. Ab his duabus filiabus. Horum nominum priorum. Contemta parva scintilla magnum saepe excitavit incendium. Annus tertius, mensis quintus et dies vigesima. Quales sunt hi lapides?

II. Gyakorlat.

Szorgalmas 1) tanuló 2). Fehér 3) papiros 4). Kék 5) ruhák 6). Savanyu 7) alma 8). Zöld 9) fű 10). Őszinte 11) szeretet 12). Két asszony 13) és egy leány 14). A' mi 15) szomszédaink 16). Magyar nyelvet tanulok 17). Halandó 18) emberek vagyunk. A' rossz 19) társaság 20) elrontja 21) a' tapasztalatlan 22) ifjakat 23). Ez a' bátor 24) katona 25) jobb 26) kezét elvesztette 28). Nero római 29) császár 30) borzasztó 31) tetteket 32) vitt végbe 33). Ez igen 34) tágas 35) szoba 36).

1) diligen-s, tis. 2) condiscipulus, i. 3) albus, a, um. 4) charta, ae. papius, i. 5) caeruleus, a, um. 6) vestis, is. 7) acidus, a, um. 8) malum, i. pomum, i. 9) viridis, e. 10) gramen, inis. n. 11) sincerus, a, um. 12) amor, is. 13) femina, ae. 14) filia, ae. 15) noster, a, um. 16) vicinus, i. 17) di-scere, dici. 18) mortalis, e. 19) pravus, a, um. 20) societa-s, tis. 21) corrumperere, pui. 22) imperitus, a, um. 23) juvenis, is. 24) strenuus, a, um. 25) mihi, is. 26) dexter, a, um. 27) manus, us; suus, a, um. 28) perdere, didi. 29) romanus, a, um. 30) imperator, oris. 31) dirus, a, um. 32) facinus, oris. 33) patr-are, avi. 34) valde. 35) amplius, a, um. 36) cubile, is.

Mit kell még a' substantivum és adiectivum megegyeztetéséről tudni?

1) Ha ugyanazon adiectivum több különböző *genus*-u substantivumhoz tartozik: akkor vagy mindenik substantivum mellé tétetik, ezeknek neme szerint; vagy pedig csak egyik mellé, 's annak *genus*-ával egyeztetik meg. 2) Ha az adiectivum két vagy három substantivumnak szolgál praedicatumaúl: akkor az adiectivum többes számba tétetik, habár a' subiectumok egyes számban vannak is. 'S ha kétféle a' *genus*: az élő dolgokban a' masculinumot követi; ha pedig mindenik életlen: neutrumba tétetik, mert akkor a' neutrum előbb való a' femininumnál.

III. Gyakorlat.

Agri omnes et prata omnia. Pater et mater mortui sunt. Hortus et domus sunt pretiosae. Sorores meae et fra-

tres mei sunt aegri. Divitiae, decus, gloria in oculis sita sunt. Civitates et oppida pulchra. His genus, aetas, eloquentia prope paria fuere. Ira, avaritia imperio potentiora erant.

M á s o d i k F e j e z e t.

Substantivum és verbum megegyeztetése.

Mit kell a' nominativus és verbum megegyezésére nézve tudni?

1. Minden nominativus kíván egy *activum* vagy legalább *neutrum* igét maga mellé, azonban néha a' nominativus csak alattomban értetik p. o. *Si vales, bene est, ego quidem valeo*; ha egészséges vagy, örülök rajta, én is az vagyok. Itt *tu* nominativus alattomban értetik.

2. A' coniunctio által összekötött nominativusok az igét többnyire többes számba kívánják; példa: *Frons et oculi et vultus persaepe mentiuntur*; a' homlok, szemek és ábrázat gyakran megesznek.

3. A' többes számban lévő ige az előbbvaló személlyel egyez meg. Az első előbbvaló a' másodiknál, az ismét a' harmadiknál; p. o. *tu, et amicus noster hic manebitis*; te és barátunk itt maradtok.

4. Néha az infinitivusban lévő ige nominativus helyett áll, p. o. *discere est bonum*, tanulni jó.

IV. Gyakorlat.

Ego conservare coloniam populi romani cupio: tu expugnare studes. Cic. Si tu, et Tullia lux nostra valetis: ego, et svavissimus Cicero valemus. Non est mentiri meum. Nos laboramus, vos autem consummitis. Nunquam audivi. Non descripsisti adhuc? Noster frater, tu et ego domi manebimus.

V. Gyakorlat.

Atyám 1) azt kívánja 2) hogy 3) tanuljak 4). Előmenetelünk 5) mutatja, hogy szorgalmasok voltunk e. Hol voltál tegnap iskola 6) után? 7). A' szerénység 8) mindig dicséretes 9) az ifjuban 10). Minél 11) többet 12) tanulsz 13)

annál 14) többet tudsz 15). Mi egykor 16) tanultabbak 17) leszünk, mint 18) most 19) vagyunk. Én egykor gyöngé 20) és tudatlan 21) gyermek voltam.

1) pater, ris. 2) opta-re, vi. 3) ut. 4) per-cipere, cepi. 5) profectus, us. 6) schola, ae. 7) post, acc. 8) modestia, ae. 9) laudabilis, e. 10) juvenis, is. 11) quo. 12) plus. 13) percipere, cepi. 14) eo. 15) sci-re, vi. 16) olim. 17) doctus, a, um. 18) quam. 19) nunc. 20) imbecillis, e. 21) rudis, e.

Mit kell még a' nominativus és verbumra nézve észrevenni?

Némelly verbumok két nominativussal szoktak egyeztetni, ilyenek:

1) sum, forem, *volnék*; fio, evado, *leszek*; existo, *létezek*; maneo, *maradok*; orior, *eredek*; 's a' t. p. o. *Hic evadet vir doctus, ebből tudós férfit lesz. Nemo nascitur doctus, senki sem születik mint tudós.*

2. A' videor ige következőleg használtatik: a) személytelenül, a' névmás dativusba tétetik; p. o. *mihi visum est, nekem tetszett.* b) Személyesen így használjuk: *ejus consilii auctor ego videor; azt tartják, hogy én adtam azt a' tanácsot. Videtur mihi Petrus aegrotus, nekem úgy tetszik, hogy Péter beteg; videntur sorores tuae brevi venturae esse, úgy tetszik, (látszik), hugaid nem sokára eljönnek.*

Harmadik Fejezet.

Név, és qui, quae, quod visszahozó névmás megegyeztetése.

Mikép egyeztetik meg a' relativum qui, quae, quod a' nominativussal?

1. A' relativum qui, quae, quod, — a' ki vagy a' melly — megegyeztetik a' kettős mondás első részében találtató névvel számban és nemben; p. o. *nemo nos amat, qui te non diligit; senki sem szeret minket, ki téged is ne kedvelne. O te ferreum, qui illius periculis non moveris; o te keményszívű, ki bajain meg nem indulsz.*

2. Ha qui, quae, quod az előre bocsátott névnek elébe tétetik, vele nem csak számban és nemben, hanem esetben is megegyez; p. o. *Quos cum Mario pueros miseras, epistolam mihi attulerunt; a' melly gyermekeket Mariussal küldöttél, elhozták a' levelet. Quam quisque novit artem, in*

ea se exercent; a' ki milly mesterséget tud, abban gyakorolja magát.

3. Ha a' visszaható névmás két főnév közé esik, akár-mellyikkel megegyeztethetik; p. o. Est locus in carcere, quod Tullianum appellatur; v. qui Tullianum 'sa't. a' börtön-ben egy hely van, melly Tullianumnak neveztetik.

VI. Gyakorlat.

Deus est, qui omnem hunc mundum regit. Cic. Ju-stitia est, quae suum cuique distribuit. Cic. N. D. Nullum animal, quod sanguinem habet, sine corde esse potest. Cic. Div. Ea est iucundissima amicitia, quam similitudo morum coniungavit. C. Of. Omne id, quo gaudemus, voluptas est. C. Fin. Homines neque admirantur, neque requirunt rationes earum rerum, quas semper vident. C. N. D. Arbores serit agricola, quarum fructus ipse adspiciet nunquam. Flumen est in Britannia, quod appellatur Tamesis. A quo plurimum sperant homines, ei potissimum inserviunt. C. Dom.

VII. Gyakorlat.

Ne engedd magad át az alvásnak 1) melly a' véteknek 2) táplálékot 3) ad 4). Numa Pompilius, ki nem hadakozott, 5) a' romaiaknak igen hasznos 6) törvényeket alkotott 7). Az elefántnak igen hosszú ormánya 8) van, mellyel ellen-ségét földhöz sujtja 9). A' tigris, mellynek gyorsasága 10) majd 11) hihetetlen 12) különbség 13) nélkül mind 14) em-bert mind 15) állatot megtámad 16). A' búza 17), mellyet ősszel vetünk 18) a' következő 19) év nyarán 20) érik meg 21). Elolvastam a' levelet 22), mellyet irtál.

1) Ne sis somno deditus. 2) vitium, i. 3) alimentum, i. 4) prae-bere, bui. 5) bellum gerere, ssit. 6) salu-ber, ris, e. 7) ferre, tulit. 8) pro-boscis, idis. 9) pro-sternere, stravi. 10) celeritas, atis. 11) fere. 12) incredi-bilis, e. 13) discrimen, inis. n. 14) tam. 15) quam. 16) adoriri, orsus. 17) triticum, i. 18) serere, sevi. 19) sequi, secutus. 20) aestas, tatis. 21) ma-turescere, maturui. 22) literae, arum.

Negyedik Fejezet.

A' két vagy több nominativus megegyeztetéséről.

Mire kell ügyelni, ha két vagy több nominativus jön elő egy mondasban?

Ha egy tárgyat jelentő két vagy több nominativus jó elő ugyanazon mondasban, csak *esetre* nézve kell megegyez-

nők, *nemre és számra* nézve különbözhetnek; p. o. millesimo octingentesimo quadragesimo primo, *ezer nyolczszáz negyvenegyedikben.*

VIII. Gyakorlat.

Urbs Roma. Marcus Tullius Cicero. Pompeius vir doctissimus. Multa me docuit *usus*, *magister egregius*. Alexander victor tot regum atque populorum irae succubuit. Effodiuntur *opes*, *irritamenta* malorum. Ov. M. *Adriaticum mare* ab Adria. *Duae urbes potentissimae*, Carthago atque Numantia a Scipione sunt *deletae*. C. Manil. *Brutus et Cassius*, *interfectores caesaris*, ingens bellum moverunt. E. *Ego non eadem volo senex*, quae puer volui.

Ötödik Fejezet.

A' kérdés és felelet összeillesztéséről.

Miként illesztetnek össze a' kérdésekkel a' feleletek?

Minden egyenes kérdésre indicativus következik; p. o. *Quis non paupertatem extimescit?* Ki nem ijed vissza a' szegénységtől?—Hapedig a' kérdés elején valamely ige, vagy más beszédrész találhatik, coniunctivus használtatik; p. o. *Non scio an veniat?* nem tudom eljő-e?—Egyébiránt a' kérdés és felelet *esetben* megegyez, p. o. *Cui dedisti?* Antonio; kinek adtad? Antalnak.

IX. Gyakorlat.

Cuius est haec oratio? Ciceronis. Quem existimas fuisse principem oratorum? Demosthenem. Quo morbo fuisti impeditus? Febri. Quantum dedisti ipsi? Tantum. Quid interest inter periurum et mendacem? C. Q. Quae amicitia potest esse inter ingratos? Quare vitia sua nemo confitetur. S. Ep. Infelix est Fabricius, quod rus suum ipse fodit? S. Prov. Saepe nec utile quidem est, scire, quid futurum sit. C. N. D. Pecunia, honores, forma, valetudo, quamdiu affectura sint, certum scire nullo modo potes.

X. Gyakorlat.

Ki volt a' rómaiaknak első királya? Mikor élt Homér? Mellyik esztendőben született? Ezernyolczszázadikban. Miért pusztították 1) el a' görögök Troját? Hogyan fogadták 2) nővéredet 3)? Mond meg 4) miért nem végezted be 5) ezen művet 6)? Bizonytalan 7) meddig 8) fogunk élni 9). Beteg vagy te? Tudod-e 10) te, hogy 11) holnap élni fogsz? Ugyan mond meg nekem kérlek, érettek-e 12) ezek az almák. A' francziák minden földet 13) birnak 14), melly a' Rajnán túl 15) van 16)? Irj, hogy 17) megkaptad 18) e levelünket? Még kétséges 19), hogy megyünk-e ma sétálni 20)? Láttál te már 21) napfogyatkozást 22)? Igen 23) taval 24) láttam.

1) diruere, rui. 2) excipere, cepi. 3) soror, is. 4) di-cere, xi. 5) perficere, feci. 6) opus, eris. 7) incertus, a, um. 8) quamdiu. 9) vi-vere, xl. 10) ne. 11) an. 12) maturescere, turui. 13) terra, ae. 14) possidere, sedi. 15) trans. 16) situs, a, um, esse. 17) an. 18) accipere, cepi. 19) dubius, a, um. 20) ambulare. 21) iam. 22) ecclypsis, is. 23) ita. 24) annus praeteritus, a, um.

Jegyzet. Néha nem egyez meg a' felelet a' kérdéssel, főképp olyankor, a' mikor olly igével kérdezőnk, melly más nevekkel más esetet kíván; p. o. *Quanti emisti librum? tribus florenis*; hogy vetted ezt a' könyvet? három forinton.

XI. Gyakorlás.

Cuius sectae es? Sum peripateticus. Quot annorum es? Sum quadragenarius. Cuius est haec oratio? mea. Quis hoc fecit? non scio. Quis me sequitur? neminem video. Scripsisti? scripsi. Quid agitur? *Quotus* es in classificatione? occupo primum locum.

Hatodik Fejezet.

Toldalék a' városok és helységek neveiről.

Hogyan használjuk a' városok neveit?

A' városok neveinek használásában következőkre szükséges ügyelni:

1. *Ubi* (hol) kérdésre a' városok, faluk, puszták, majorok, kastélyok 'sa't. tulajdon nevei, ha I. és II. declinatio tartoznak, genitivusba tétetnek; p. o. *Fui Romae*, vol-

tam Romában. *Ubi* habitat? *Budae* vel *Pestini*; hol lakik? Budán vagy Pesten.

Ha pedig a' név III. declinatora tartozik, vagy többes számban szokott használtatni, e' kérdésre *ubi*, nem *genitivusba*, hanem *ablativusba* tétetik; p. o. *Athenis* vel *Carthagine* moratur.

2. *Unde* (honnét) kérdésre bármi declinatora tartozának is a' nevek, mindig *ablativusba* tétetnek; p. o. *Unde* venit? *Tyrnavia*; honnétjött? Nagyszombatból. *Unde* proficiscitur? *Pestino*; honnét indult? Pestről.

3. *Quo* (hová) kérdésre, *accusativus* következik; p. o. *profectus est* Posonium, *Tyrnaviam*, *Romam*, *Parisios*. *Quo* ivit? *Budam*.

XII. Gyakorlat.

Ut Romae Consules, sic *Carthagine* quotannis annui bini reges creabantur. N. *Alia Tusculi*, *alia Romae* evenit saepe tempestas. C. Div. *Babilone* Alexander est mortuus. C. Div. Legati *Athenas* missi sunt, jussique inclitas leges Solonis describere. L. Dionysius cum fanum *Proserpinae Locris* expilavisset, navigabat *Syracusas*. C. N. D. Plato *Tarentum* venit et *Locros*. Hannibal in Italia erat victor ad *Cannas*. Templum *Apollinis Delphis* positum est in monte *Parnasso*. I. *Lacedaemone* fuit honestissimum domicilium senectutis. C. Sen.

XIII. Gyakorlat.

Julius Caesart Romában ölték meg 1). Demosthenes a' görögöknek leghíresebb 2) szónoka 3) Athenében élt 4). Cato Nicaban holt meg 5). Párisban 6) Londonban és Bécsben sok művész 7) lakik 8). Ő előbb Pesten, aztán Kassán, végre Szegeden lakott, aztán kiment 9) Lipcsébe; 10) de ott sem 11) maradt 12) soká, hanem 13) Frankfurtba 14) utazott 15). Nagy-Konstantin római császár lakását 16) Romából Byzanzba tette át 17) melly város róla 18) Konstantinopolisnak neveztetett 19). Néha 20) a' városok neveinél 21) névhatározókkal 22) is élünk 23). Tokaj körül 24) Magyarországon 25) igen jó 26) bor terem 27). Poson Bécsen alul 28) fekszik 29). A' francziák 30) Moskauig 31) eljutottak 32). A' férgek 33) a' földön csusznak 35). Tegnapi otthon

36) voltam. Milanoban 37) pompás 38) egyház van. Krösus Lydia királya Sardesben 39) lakott.

1) occidere, cidi. 2) celeber, ris. 3) orator, is. 4) vi-vere, xi. 5) mor-i, tuus. 6) Parisii, orum: 7) artifex, ficis. 8) habitare, avi. 9) proficisci, fectus. 10) Lypsia, ae. 11) nec. 12) morari, atus. 13) sed. 14) Franco-furtum, i. 15) proficisci. 16) sedes, is. 17) transferre, transtuli. 18) de eo. 19) nominari, tus. 20) quandoque. 21) in 22) praepositione 23) uti, usus. 24) circa. 25) Hungaria, ae. 26) generosus, a, um. 27) erescere, crevi. 28) infra. 29) situs, a, um. 30) francogallus, i. 31) Moseavia, ae. (usque ad). 32) perve-nire, ni. 33) vermis, is. 34) humus, i. 35) serpere, psi. 36) domus, i. 37) Mediolanum, i. 38) magnificus, a, um. 39) Sardes, ium.

MÁSODIK SZAKASZ.

Syntaxis Regiminis (vonzás).

Első Fejezet.

A' nevek és melléknevek vonzásáról.

Miként használtatnak a' főnevek?

Négyféleképp: — ugyan is

- a) *Genitivussal*, b) *Dativussal*, c) *Accusativussal*,
d) *Ablativussal*.

A.

Genitivus.

Mikor és mely substantivumok kívánnak genitivust?

I. Valahányszor a' mondasban két különböző dolgot jelentő főnév jó elő, kötszó nélkül, azaz egyik birtokost, a' másik annak birtokát jelentő: akkor a' birtokos substantivumot genitivusba tesszük; ilyenkor tudniillik mindig e' kérdéssel értetnek alattomban: *cuius?* kié? kiké? kiéi? kikéi? P. o. *caput hominis*, az ember feje, vagy embernek. Kié az a' fej? az emberé. — A' latinban a' genitivus többnyire hátul tétetik. *Somnus est imago mortis* Cic. Az álom a' halálnak képe. *Gloria est umbra virtutis*. Sen. A' dicsőség az erény árnyéka.

II. A' következő substantivumok: *Causa*, *Gratia*, *Nihil* v. *Nihilum*, *Instar*, *Ergo* p. o. *Non solum natura*, sed

etiam legibus populorum constitutum est, ut non liceat *sui commodi causa* nocere alteri. Nem csak a' természet, hanem a' népek törvényei által is megalapított, hogy nem szabad magunk haszna végett másnak ártani. *Instar montis equum aedificant Danai*. Virg. A' görögök hegy nagyságu lovat építenek.

XIV. Gyakorlat.

A' lánynak szorgalma 1) dicséretes 2). Az élet bajait 3) nem bírja 4) elviselni 5). A' fiuknak könyvei 6). Távoztasd 7) el a' büntetés 8) okát 9). A' költők elbeszéléseivel 10) mulatom magam. Ne bizzál 12) a' szerencse 13) állandóságában 14). Az erénynek 15) irigység 16) a' követője 17). A' törvények 18) ismerete 19) szükséges 20) a' polgároknak 21). A' tisztelet 22) az erény jutalma 23).

1) industria, ae. 2) laudabilis, e. 3) aerumna, ae. 4) posse. 5) perferre. 6) lib-er, ri. 7) vitare, avi. 8) poena, ae. 9) causa, ae. 10) fabula, ae. 11) delecta-ri, tus. 12) diffidere, fidi. 13) fortuna, ae. 14) constantia, ae. 15) virtus, utis. 16) invidia, ae. (est). 17) com-es, itis. 18) lex, gis. 19) cognitio, onis. 20) necessarius, a, um. 21) civis, is. 22) honor, is. 23) praemium, i.

XV. Gyakorlat.

Tantum abest, ut fruges terrae bestiarum causa paratae sint, ut ipsas bestias hominum gratia generatas esse videamus. Cic. N. D. Demosthenes corona aurea donabatur, virtutis ergo. Cic. Quidam Romani habebant domos instar urbium. Sen. Persvadent Mathematici, terram ad universi coeli complexum, quasi puncti instar, obtinere. Cic. Deus bonis omnibus explevit mundum, mali nihil admiserit. C. Univ. Darius gratias egit Alexandro, quod nihil in suos hostile fecerit. I. Quam multa, quae nostra causa nunquam faceremus, facimus causa amicorum. C. Amic.

Melly adjectívumok használtatnak genitívussal?

1) A' *superlativus* gradusban lévő nevek általában genitívust kívánnak; p. o. *doctissimus omnium*, mindnyájan közt legtudósabb.

2) A' *rendsám* nevek hasonlóképp genitívussal, még pedig többes számu genitívussal, használtatnak; p. o. *tertius eorum*, harmadik közülök.

3) A' következő melléknevek:

uter, alter, neuter, uterque, alius, solus, ullus, nullus, multum, multi, plus, plurimum, tantum, quantum. p. o. *uter nostrum popularis est? tune, an ego? Mellyik népszerű közülünk te-e, vagy-én?*

4) Azon adiectivumok, mellyek *tudást* vagy *nem-tudást*, *tapasztalást* vagy *tapasztalatlanságot*, *részvétet* vagy *részvétlenséget*, *sokaságot*, *termékenységet* vagy *terméketlenséget*, *vetélkedést*, *kivánságot*, *emlékezést* vagy *feledést*, *tehetséget* vagy *tehetlenséget* jelentenek, a' *praesens participiumok* jelesen a' következő melléknevek:

avidus, }		memor,	emlékező.
cupidus, }	kiváncsi.	immemor,	nem emlékező.
aemulus,	vetélkedő.	particeps,	résztevő.
studiosus,	igyekező.	expers,	résztelen.
gnarus,	hozzáértő.	consors,	bajtárs.
ignotus,	tudatlan.	socius,	társ.
peritus,	{ jártas.	compos,	valamivel bíró.
	{ tapasztalt.	impos,	nem bíró, tehet-
imperitus,	{ járatlan		len.
	{ tapasztalatlan	potens,	tehető.
inscius, }		impotens,	tehetlen.
nescius, }	nem tudó.	plenus	teljes.
consciús,	érző.	refertus,	megtömött.
prudens,	okos.	fertilis,	termékeny.
imprudens,	oktalan.	ferax,	termékeny.
rudis,	miveletlen.	faecundus,	bő, termékeny.
consultus,	bétanult.	tenax,	valamihézz ra-
capax,	valamit befogadható.		gaskodó.
amans,	szerető.	diligens,	kedvelő.

5) Azon nevek, mellyek a' tárgyat *alakja*, *ideje*, *tartóssága*, *száma*, *nagysága*, *böcse* 's *értéke* szerint írják le, néha genitivusba, néha ablativusba kívánják mind a' melléknevet mind a' főnevet, tudniillik midőn a' magyar nyelvben *ű*, *ű*-vel képezett mellék-név használtathatik; p. o. nagy elmé-ű férfiú, vir magni ingenii v. magno ingenio.

XVI. Gyakorlat.

Elephante belluarum nulla prudentior. C. N. D. Trajanus solus omnium intra urbem sepultus est. C. Socrates est

omnium sapientissimus oraculo Apollinis iudicatus. C. Sen. *Optimus populi Romani* iudicatus est Scipio. C. Harusp. *Excellentissimi Persarum* reges fuerunt Cyrus et Darius, Hy-
staspis filius. N. *Beneficiorum maxima* sunt, quae a parenti-
bus accipimus, dum aut nescimus, aut nolumus. S. Benef. *Indus est omnium fluminum maximus*. C. N. D. *Urbem Sy-
racusas maximam esse Graecorum urbium*, pulcherrimamque
omnium, saepe audistis. C. Verr.

XVII. Gyakorlat.

A' romaiak közül sokan elfogattak 1). Egy sincs 2) a'
halandók közül, ki néha 3) balgatagságra nem vetemednék
4). Nagy Sándor katonái közül a' vénebbeket 5) haza kül-
dötte 6). A' kevély Tarquin a' romaiaknak utolsó 7) királya
8) meggyőzte 9) a' Volseusokat. Az állatok 10) közül egye-
dül 11) mi emberek tanultuk ki 12) az égi testek 13) föl-
keltét 14) lementét 15) és futását 16). Az ön igazságát 17)
érező 18) szív neveti a' hír 19) hazugságát 20). A' föld színe
tele van 21) gyógyszerű füvekkel 22). A' jövődön töpren-
kedik 23). A' gyűlölségtől 24) ment 25).

1) coepi, captus. 2) nemo. 3) omnibus horis. 4) sapere, ui. 5) senior,
ris. 6) remi-ttere, si. 7) ultimus, a, um. 8) rex, gis. 9) vincere, vici. 10)
animal, is. 11) solus, a, um. 12) cognoscere, novi. 13) planeta, ae. 14) ortus,
us. 15) obitus, us. 16) cursus, us. 17) rectum, i. 18) conscius, a, um. 19) fa-
ma, ae. 20) mendacium, i. 21) plenus, a, um. 22) medicamentum, i. saluta-
ris, e. 23) anxius, a, um. 24) odium, i. 25) securus, a, um.

XIII. Gyakorlat.

Aristides exilio *decem annorum* mulctatus est. N. Dies
tempus est *viginti quatuor horarum*. Patienter Persae post
imperium *tot annorum* jugum servitutis acceperunt. — I. Vi-
demus *nubes aliquando ignei coloris*. S. N. Qu. Murus Babi-
lonius *triginta et duorum pedum* latitudinem amplectitur.
Curt. Herodotus *tanta est eloquentia* (ablativus), ut me qui-
dem magnopere delectet. C. de Or. Agesilaus *statura fuit*
humili et corpore exiguo. N. Multum habet *jucunditatis soli*
coelique mutatio. P. Ep. Quidam ex vultu conjecturam faciunt,
quantum quisque animi habere videatur. C. Mur. Plus in ipsa
injuria *detrimenti* est, quam in iis rebus *emolumenti*, quae
pariuntur injuria. C. Fin. Suillum pecus, quamvis ex omni-
bus animalibus vastissimum, *frigoris tamen impatientissimum*

est. Colum. Epaminondas adeo fuit *veritatis diligens*, ut ne joco quidem mentiretur. N. Natura *tenacissimi* sumus eorum, quae rudibus annis percepimus. Qu.

XIX. Gyakorlat.

Az öcsém 1) igen jó 2) természetű 3) fiu. Nagy 4) tudomány 5) férfiu. Hány 6) esztendő 7) vagy? Éppen 8) e hó 9) huszonkettődikén 10) voltam harmincz 11) éves 12). Ez a' ház száz ötven ölnyi 13) magos 14), és tizenkét öl szélességű 15). A' torony 16) sokkal magosabb 17) mint az egyház. Magyarországon nem mindenik tudja 18) a' hazai nyelvet 19). Az eszes 20) ifju vénségét 12) szem előtt tartja 22). A' jövőendő 23) dolgokat 24) senki sem 25) tudja 26).

1) frat-er, is. 2) bonus, a, um. 3) indolis, is. 4) multus, a, um 5) doctrina, ae. (ablativ.) 6) quot. 7) annus, i. 8) recte. 9) mensis, is. 10) vigesimus secundus. 11) triginta. 12) annus, i. 13) orgia, ae. 14) altus, a, um. 15) latus, a, um. 16) turris, is. 17) majori altitudine. 18) gratus, a, um. 19) lingua, ae. Patria, ae. 20) prudens, tis. 21) senectus, tis. 22) memor. 23) futurus, a, um. 24) res, rerum. 25) quilibet. 26) inscius, a, um.

B.

Dativus.

Melly substantivumok kívánnak dativust?

Azon substantivumok, mellyek *kárt* vagy *hasznat* jelentenek, az utánok következő főnevet dativusba tétetni kívánják; szóval mindazon nevek, mellyekre nézve e' kérdések alkalmazhatók: *cui?* kinek? *kiknek?* *proquo?* ki számára? *cuius gratia?* ki kedvéért? *minek?* *mire?* *mirül?* p.o. *Diligentia puero laudi est*, a' szorgalom a' gyermeknek dicséretére van.

XX. Gyakorlat.

Hae sententiae Latinae vobis exercitio sunt. Non sum *uni angulo* natus; patria mea totus hic est mundus. Sen. Quem exitum *tantis malis* sperarent. Sall. Hannibal *pollicitus est caput Italiae omni*. Liv. *Justitia est obtemperatio scriptis legibus*. Cic. *Domus dominis aedificata est, non muribus*. Cic. *Pisistratus sibi*, non *Patriae* Megarenses *vi*-*ci*. Just. Non solum *nobis* divites esse volumus, sed *libe*-

ris, propinguis, amicis, maximeque Reipublicae. Cic. O. D. Non scholae sed vitae discimus. S. Ep. Nero bonis omnibus hostis fuit. E.

Melly adjectivumok kívánnak dativust?

1) Azon adjectivumok, mellyek *hasznos* vagy *kárt* jelentenek; p. o. hoc medicamentum aegro utile est, ezen gyógyszer a' betegnek hasznos.

2) Mellyek *hasonlóságot* v. *különböztést*, *egyenlőséget* vagy *egyenetlenséget* jelentenek; p. o. canis nonne similis lupo est? Nem hasonlít-e a' kutya a' farkashoz?

3. A' mellyek *alkalmasságot* vagy *ellenkezőt* jelentenek; p. o. Servitio aptus, szolgálatra alkalmas.

4) Mellyek *kedvességet*, *gyönyörködést*, *kedvezést*, *barátságot*, v. *ellenkezőt* jelentenek; p. o. hic labor mihi gratus est, nekem ez a' munka kedves.

5. A' mellyek *könnyűséget* v. *nehézséget* jelentenek; p. o. Senioribus gravis est inveterati moris mutatio, a' vénebeknek nehéz, a' megrögzött szokást elhagyni.

6) A' közelséget jelentők, mint: mala sunt vicina bonis, a' jó rosszal van vegyítve.

7. Az igékből származott *bilis* és *dus* végzésű részesülők; p. o. multis ille bonis flebilis occidit, nulli flebilior quam tibi, sok jó ember sirathatja elhunytát, de senki sem inkább mint te.

Dativust kívánó melléknevek főkép következők: (mellyek közül némelylek néha *genitivust* is, sőt *ad praepositio*val *acusativust* is fölvesznek).

utilis,	hasznos.	dispar,	ellenkező.
inutilis,	haszontalan.		hasonlatlan.
noxius,	ártalmas.	aptus,	alkalmas.
perniciosus,	veszedelmes.	ineptus,	alkalmatlan.
salutaris,	üdvös.	idoneus,	alkalmas.
pestiferus,	dögletes.	accomodatus,	alkalmazott.
similis,	hasonló.	consentaneus,	hozzá illő.
dissimilis,	különböző.	habilis,	ügyes.
aequalis,	egyenlő.	inhabilis,	ügyetlen.
inaequalis,	egyenetlen.	gratus,	kedves.
par,	hasonló.	jucundus,	kellemetes.

acceptus,	kedvesen vett.	familiaris,	barátságos.
carus,	drága.	communis,	közönséges,
aequus,	igazságos.		közös.
benevolus,	jóakaró.	foedus,	ocsmány.
blandus,	nyájas.	necessarius,	szükséges.
propitius,	kegyelmes,	inimicus,	ellenséges.
	hajlandó.	infestus,	fenekedő.
conterminus,	megyés,	facilis,	könnyű.
	határos.	difficilis,	nehéz.
proprius,	tulajdon.	propinquus,	közellévő.
turpis,	rut,	finitimus,	határos.
	gyaldázatos.	confinis,	megyés.
amicus,	barátságos.	cognatus,	atyafi.
molestus,	alkalmatlan,	proximus,	legközelebbi.
	bajos.	affinis,	határos,
acerbus,	keserű,		sógoros.
	keserves.	honestus,	tisztességes.
iniquus,	igazságtalan.	obnoxius,	ártalmas,
vicinus,	somszéd.		köteles.
contiguus,	összeérő.	superstes,	fennmaradó.

XXI. Gyakorlat.

Pater amicus summus nobis. Pausanias vexit Atticis auxilia. N. Pericles agros suos dono reipublicae dedit. I. Lacedaemoniis crimini datum, quod arcem Thebanam induciarum tempore occupassent. I. Pergite adolescentes, atque in id studium, in quo estis, incumbite, ut et vobis honori et amicis utilitati, et reipublicae emolumento esse possitis. C. de Or. Pluma tegit volucres, ovibus sua lana decori est. Ov. Met. Magno malo est hominibus avaritia. Non est prudentis, errantes odisse, alioquin ipse sibi odio erit. S. Ira. Deus non solet esse auxilio iis, qui se inconsulto in periculum mittunt. Mihi non minori curae est, qualis respublica post mortem meam futura sit, quam qualis hodie sit. C. Amic.

XXII. Gyakorlat.

A' levegő 1) minden emberrel és állattal közös 2). A' decemvirek törvényeket hoztak 13) a' romaiaknak. A' föld nem csak néhányért 4) van teremtvé 5), hanem az egészért 6).

A' foka 7) éppen 8) olly szükséges a' grönlandinak 9), mint nekünk az ökör 10.) A' becsületes 11) embernek mindenkor kedves az igazság 12). Mindenkinék 13) meg van a' magal4) gyöngeségei15). Ez a' föld buzára16) nem alkalmas, de rozsra 17) igen. A' fehér 18) szín 19) a' feketével 20) ellenkező 21). Az éj 22) a' napnak ellentéte 23). A' jó tanulók szorgalma például 24) van a' többieknek 25). A' kevélység 26) senkinék 28) sincs dicséretére 28), hanem gyalázatára 29).

1) aer, is. 2) communis, e. 3) ferre, tuli. 4) nonnullus, a, um. 5) creatus, a, um. 6) omnis, e. 7) phoca, cae. 8) recte. 9) Groenlandus, i. 10) bos, vis. 11) honestus, a, um. 12) veritas, atis. 13) quilibet, cujuslibet. 14) proprius, a, um. 15) imbecillitas, atis, error, is. 16) triticum, ci. 17) secale, is. 18) siligo, inis. 19) albus, a, um. 20) color, is. 21) niger, a, um. 22) contrarius, a, um. 23) nox, ctis. 24) oppositus, a, um. 25) exemplum, i. 26) caeterus. 27) superbia, ae. 28) nemo, inis. 29) laus, dis. 30) ignominia, ae.

XXIII. Gyakorlat.

Ipsa mihi tractatio litterarum salutaris fuit. C. Brut. Par est primum, ipsum esse virum bonum, tum alterum *similem sui* quaerere. C. Amic. Terra, quae *vilibus apta* est, etiam arboribus est utilis. Colum. Nihil est *naturae* hominis *accommodatius* beneficentia ac libertate. C. Off. Pallium *aptum* est *ad* omne anni *tempus*. C. Amic. Scientiae *svavitate* nihil est hominibus *jucundius*. C. Or. Miltiades *amicior* omnium *libertati*, quam suae fuit *dominationi*. N. Patriae solum omnibus carum est. C. Cat. *Paucis* carior fides quam pecunia. Sall. Falsa *veris finitima* sunt. C. Acad. Non minus *principi turpia* sunt multa supplicia, quam *medico* multa funera. S. Clem. *Iis, qui* vendunt, emunt, conducunt, locant, *justitia necessaria* est. C. Opp.

C.

Accusativus.

Melly adjectivumok kívánnak accusativust?

1. Azon adjectivumok, mellyek terjedelmet, azaz: magasságot, mélységet 'sa't. jelentenek, ezekre a' kérdésekre: *milly magos?* *milly vastag?* *milly széles?* *milly mély?* *milly hosszú?* 'sa't. Ama neveket, mellyek a' mérték nemét jelentik, accusativusba kívánják tétetni; p. o. fossa

ducentos pedes longa, két száz lábnyi hosszú árok. *Arbor quinquaginta orgias alta*, ötven ölnyi magas fa. — Néha genitivust is fölvesznek, mint: *trabs pedum viginti duorum longa*; huszonkét lábnyi hosszú gerenda.

2. A' részt, körülményt, hozzá tartozást jelentő adjectivumok ablativusát accusativusra változtatják; mint némelly grammaticusok vélik, itt a' *quoad* (*ra re* nézve) szót kell alatta érteni; p. o. *Aethiops albus dentes*, azaz: *Aethiops albus quoad dentes*; fehér fogu szerecsen.

XXIV. Gyakorlat.

Milites aggerem latum pedes trecentos, altum pedes octoginta, exstruxerunt. Caes. B. G. Perpetuae fossae quinque pedes altae ducebantur. ib. Arabes gladios habebant tenues, longos quaternae cubita. Liv. Carthaginenses ratem ducentos longam pedes, quinquaginta latam a terra in amnem porrexerunt, quam pontis in modum humo constraverunt, ut elephantis audacter velut per solum ingrederentur. Liv.

D.

Ablativus.

Mikor használtatik ablativus casus?

Az ablativust a' latin nyelvben olly sokszor és sok értelemben használják, hogy arról szabályokat határozni teljes lehetlenség. Gyakorlás által juthatni csak annak jó használására.

Mikép használtatik ezen változhatlan szó: *opus*?

1. Midőn *opus* annyit jelent mint: *necesse* (szükséges) és *sum* igével fordul elő: a' dolog, melyre az embernek szüksége van, *ablativusba*; a' személy, vagy a' kinek valamire szüksége van, *dativusba* tétetik; magyarban ennek *ra, re* felel meg; p. o. *auctoritate nobis opus est consilio et gratia. Cic.* Tekintélyre, és tanácsra, és kegyelemre van nekünk szükségünk.

Néha adjectivum gyanánt a' substantivummal megegyez, de esetre nézve nem declináltatik; p. o. *Quarundam rerum no-*

bis exempla permulta opus sunt. C. Némelly dolgokból sok példára van szükségünk.

2. *Infinitivussal* jó elő, mint: opus est hoc *scire*; ezt szükséges tudni.

3. *Ut* coniunctioval; példa: Nunc tibi opus est, aegrum ut te simules. Plant. Most betegnek kell magadat tettetned. —

XXV. Gyakorlat.

Acuto homine nobis opus est et natura usuque callido.
C. Or. Multis non duce tantum opus est, sed adiutore et coactore. S. Ep. Corpori multo *cibo* multa *potione* opus est. S. Ep. *Magistratibus* opus est, sine quorum prudentia ac diligentia esse civitas non potest. C. Leg. Ubi rerum testimonia adsunt, quid *opus* est *verbis*? Atticas, quae amicis suis opus fuerant, omnia ex sua re familiari dedit. N. Dices, *nummos* mihi opus esse ad apparatus triumphi. C. Att. Quantam curam diligentiamque adhibuerim, nihil *opus* est pluribus verbis *commemorare*. N.

Melly adjectivumok kívánnak ablatívus casust?

A' következő melléknevek vagy adjectivumok:

extorris,	bujdosó	fretus,	bizakodó
contentus,	megelégedett	praeditus,	valamivelbíró
inops,	szűkölködő	vilis,	silány
onustus,	megterhelt	carus,	drága
cassus,	üres	dignus,	méltó
potens,	hatalmas	refertus,	megtömött
captus,	elfogatott	alienus,	idegen
indignus,	méltatlan	plenus,	teljes
viduus,	özeveg	dives,	dús
affectus,	bántatott	vacuus,	üreges
turgidus,	puffaskodó	orbis,	megfosztott
nudus,	meztelen	liber,	szabad
inanis,	hiábavaló	gravis,	nehéz
locuples,	gazdag	venalis,	eladó.
immunis,	ment, büntetlen.		

Jegyzet. 1. Ezek közül azonban némellyek, mint: *liber*, *nops*, *orbis*, *vacuus*, *extorris*, *securus*; úgy szinte ezek is: *diversus* különböző, *aversus* elfordult, *mutatus* megváltozott, *alius* más, 'sa't.

valamint a' rendszámnevek: *primus, secundus, tertius*, 'sa't. a vagy *ab* praepositiot is felvesznek.

2. A' *comparativus* lépcsőn lévő adjectivumok is ablativust kívánnak, ha a' *quam* nem használtatik a' mondásban.

XXVI. Gyakorlat.

Urbs nuda praesidio, referta copiis. Cic. Digni sunt amicitia, quibus in ipsis inest causa, cur diligantur. Cic. de Amic. Nihil magno et praeclaro viro dignius placabilitate atque clementia. C. Off. Quam multi indigni luce sunt, et tamen dies oritur. S. Benf. Alienum est magno viro, quod alteri praeceperit, id ipsum facere non posse. C. ad Brut. Homo sum, humani nihil a me alienum puto. T. Heaut. Ille a te diversus est. Cic. Annus primus ab horum perfuntione. Cic. Imperio et potentia secundus a rege. Hirt. de bell. Alex. Nihil est amabilius virtute. Cic. v. Nihil est amabilius quam virtus. Melior tutiorque est certa pax, quam sperata victoria.

Második Fejezet.

Névmások használata.

A.

Személyes névmások (personale).

Mit kell a' személyes névmások használatára nézve tudni?

1. A' személyes névmások *ego, tu, ille, nos, vos, illi*, közönségesen elhagyattatnak, mint a' magyarban; mivel az ige a' személyt tökéletesen kijelenti; p. o. quid facis (tu)? scribo (ego); mit csinálsz (te)? irok (én).

2. Ezen személyes névmások genitivusát, *mei, tui, sui, nostri, vestri* nem kell a' birtokos névmásokkal *meus, tuus, suus, noster, vester* felcserélni: a' *mei, tui* 'sa't. az emberben már meglévő tulajdonnak mint egy kihatását vagy részét; a' *meus, tuus* 'sa't. pedig kívülről az individuumhoz járuló birtok tulajdont jelent; p. o. pars melior nostri animus est; jobb részünk a' lélek.

XXVII. Gyakorlat.

Pars tui melior est immortalitas. Sen. Grata mihi est vehementer memoria nostri (irántunk) tua. C. Fam. Virtus pretium sui (maga után) reliquit apud populum Romanum. C. C. Rabir. Pars nostri (nak, nek, tudniillik valónknak) est sanguis. S. N. Q. Quoniam vita, qua fruimur brevis est, memoriam nostri quam maxime longam efficere decet. Sall. Num. Deus animal nostri causa fecit? C. Acad. Natura induit nobis amorem nostri. Gell.

B.

Mutató névmás (demonstrativum).

Mire kell ügyelni a' mutató névmások használásában?

1) E' mutató névmások: *hic, iste, ille, idem*, és *qui* midőn alapszó (subiectum) helyett állnak: a' mondománnyal vagy állítványnyal (praedicatum) *casusban, számban, és nemben* megegyeznek; p. o. *Idem velle et idem nolle ea demum firma amicitia est. Cic. Ugyanazt akarni, és ugyanazt nem akarni, az ám az igazi barátság.*

2) *Is, idem*, ezen két szókkal: *et, que*, gyakran ezt jelentik: *et quidem* még pedig p. o. *Non lubet mihi deplorare vitam, quod multi, et ii docti fecerunt. Cic. Nem panaszkodom az élet ellen, mit sok, még pedig tudós ember tett.*

3) *Is, ea, id*, gyakran kihagyatik, ha utána *qui, quae, quod* következik; p. o. *Lauda (alatta értetik: id), quod laudem meretur; dicsérd mi dicséretet érdemel.*

4) *Ipse* (maga) a' főszemélyt képviselvén, annak *casusában* meg kell egyeznie, vagy pedig helyét pótolja a' *nominativusban*; p. o. *Caesar legatum cum tribus legionibus praemisit, ipse (Caesar) autem secutus est; Caesar követét (segédét) három ezreddel előre küldötte, maga pedig követte őket (utánuk ment).*

5) *Aliquis*, 's a' belőle összetett *aliquo, aliquando* adverbiumok, két első szótagjukat elvetik, ha utánok *si, nisi, ne*, következik, p. o. *si quis (si aliquis) venerit, ha valaki jó.*

XXVIII. Gyakorlat.

Danda opera est, ne qua (ne aliqua) amicorum causa dissidia fiant. Cic. Quae pertinacia quibusdam, *eadem* aliis constantia videri potest. C. Marc. Is denique honos *mihi* videtur, qui non propter spem futuri beneficii, sed propter magna merita claris viris deferitur et datur. E. Fam. Peripatetici quondam *idem* erant, qui academici. C. Off. Severitatem in senectute probo, *et eam* modicam: acerbilitatem nullo modo. C. Sen. Epicurus una in domo, *et ea* angusta, quam magnos tenuit amicorum greges. Cic. Fin. Ceteri, qui Phormionem audierant, quaerebant ab Hannibale, quidnam *ipse* de illo philosopho judicaret. Cic. de Or. Decrevit senatus, ut consul videret, *ne quid* respublica detrimenti caperet. C. Cat. Non facile est, invenire aliquem, *qui*, quod sciat *ipse*, non tradat alteri. Cic. Fin.

C.

Birtokos névmás (possessivum).

Mit kell a' birtokos névmásokra nézve észre venni?

1) A' latin nyelvben ezek nem használtatnak olly gyakorlata mint a' magyarban, csak nagyobb fontosság vagy világosság okáért tétetnek ki p. o. In literis consumo omne (meum) tempus, minden időmet a' tudományokra fordítom.

2) A' birtokos névmás és az azt követő főnév közé néha genitivus tétetik p. o. Cicero juravit *sua unius* opera reipublicae esse salvam; Cicero megesküdött, hogy egyedül az ő munkája által van a' köztársaság megmentve.

XXIX. Gyakorlat

Aves foetus suos, cum visi sunt adulti, libero coelo, *suaeque* ipsorum fiduciae permittunt. Quintil. Bonum civem reipublicae dignitatem suis omnibus commodis praeferre oportet. Cic. Manil. *Meum solius* peccatum corrigi non potest. C. Noli putare, pigritia me facere, quod non *mea* manu scribam. Cogor *vestram omnium* vicem unus consulere. L. Cui nomen *meum absentis* honori fuisset, ei meas *praesentis* preces non putas profuisse? C. Planc.

D.

Visszaható névmás (reciprocum).

Milly szabályok utasítanak a' visszaható névmások használatában?

A' visszaható névmások helyes használatát inkább gyakorlásból és példákból kell megtanulni, egyébiránt következő pontokat irányul megjegyezhetni:

1) Ha a' cselekvés vissza vitetik a' cselekvőre, visszaható névmást használunk; p. o. Amat *se*, szereti magát. Caesar recordatur *sui*, Caesar magáról megemlékezik.

2) A' visszaható névmás — leginkább akkor használtatik, midőn a' következő mondásban *accusativus* van infinitivussal, 's midőn a' magyarban a' *hogy* kötszóval élünk; p. o. Post excessum suum Romulus Proculo Julio dixit, se Deum esse et *Quirinum vocari*. Cic. Holta után azt mondta Romulus Proculus Juliusnak, hogy ő Isten, és Quirinus a' neve.

XXX. Gyakorlat.

Iustitia propter *se*se colenda est. Cic. Ipse sibi displicet. Cic. Multi nil rectum, nisi quod placuit, *sibi* dicunt. Liv. Scripsit filius, *se* idcirco ad Brutum profugere voluisse. Cic. Omne animal *se* ipsum diligit. C. Fin. Omne animal obligatum est ad *se* diligendum. Cic. Quid est stultius, quam aliquem eo sibi placere, quod ipse non fecit. S. Ep. Populus ipse moderandi et regendi *sui* potestatem senatui tradidit. C. de Or. Multi cum in mala scientes irruunt, tamen *se* optime sibi consulere arbitrantur. Cic. Fin. Nemo est tam senex, qui *se* annum non putet posse vivere. C. Sen.

E.

Visszahozó névmások (relativum).

Miként használjuk a' visszahozó névmást?

Ezen visszahozó névmások: *qui*, *quae*, *quod*, következőleg használtatnak:

1) *Et ego*, *et tu*, *et is* helyett tétetnek minden *casusban*; p. o. Epaminondas Philosophiae praeceptorem habuit Lysim, *cui* (et ei) sic fuit deditus, ut eum omnibus ante-

posuerit. Epaminondasnak a' bölcsezetben Lysis volt tanítója, kit (és őt) annyira szeretett, hogy őt mindenkinél többre becsülte.

2) Tétetik *ego vero, tu vero, 's a' t.* helyett minden casusban; p. o. Hannibal tres exploratores ad Scipionis castra misit, quos (eos vero) captos circumduci per castra iussit. Hannibal három kémét küldött Scipio táborába, kiket megfogatván a' táborban körülhordoztatni parancsolt.

3) Az előtte való névvel számban, nemben és esetben meg egyez; p. o. *Hominem, quem dixisti*, az embert, kit mondtál; *femina, quae hic fuit*, az asszony, ki itt volt; *equos, quos emisti*, a' lovakat, mellyeket vettél.

XXXI. Gyakorlat.

Obitum filiae tuae graviter tuli, *qui si* (et si ego) ad fuissem coram, meum dolorem tibi declarassem. Cic. Aeneas adversus Mezentium bellum gessit, in quo eum (et eum in eo) ipse occidisset, in locum eius Ascanius filius successit. Iust. Animum rege, qui nisi (nisi enim is) paret, imperat. Hor. Habes me tibi amicissimum, quem si (si vero me) irritaveris, habebis inimicissimum. Cic.

Harmadik Fejezet.

Az igék szókötési használata.

Milly eseteket kívánnak az igék?

Azon kívül: hogy minden ige egy nominativussal képez mondást, vagy

Genitivust kíván különösen, vagy

Dativust, vagy

Accusativust, vagy végre

Ablativust.

A.

Igék genitivussal.

Melly igék kívánnak különösen Genitivus casust?

1) *Sum, es, est* ige, midőn birtokot vagy valamihöz tartozást jelent, 's midőn e' szavak értetnek alatta: *indi-*

cium jel, *opus* szükség, *negotium* dolog, *officium* kötelesség, *munus* tiszt; p. o. *Boni pastoris est tondere pecus non deglubere*; a' jó pásztor csak meg nyirja a' juhok nem pedig meg nyuzza. *Cuiusvis hominis (proprietas) est errare, nullius nisi insipientis in errore perseverare*; minden embernek tulajdona hibázni, de a' hibában megátalkodni csak az esztelené.

2) Azon igék, mellyek becsülést jelentenek, ilyenek: *aestimo, facio, pendo, duco*, néha *habeo*; ezek mind azt jelentik: böcsülöm. És ez igék többnyire következő mellék név tulajdonságu genitívust kívánják az accusativuson kívül magok mellé:

<i>magni</i>	nagyra	<i>pluris</i>	többre
<i>plurimi</i>	legtöbbre	<i>minoris</i>	kevésbre
<i>minimi</i>	legkevésbre	<i>tantidem</i>	annyira
<i>quantum</i>	mennyire	<i>assis</i>	kispénznyire*)
<i>nihili</i>	semmire	<i>floci</i>	pehelynyire
<i>ternuncii</i>	filérre.	<i>pili</i>	szőrszálnyira
<i>maximi</i>	legnagyobb	<i>nauci</i>	kevésre, dió-
<i>parvi</i>	kevésre		hártyányira
<i>tanti</i>	annyira	<i>pensi</i>	csöpnyire.
<i>quantumque</i> akár mennyire			

P. o. *Natura parvo esset contenta, nisi voluptatem tanti aestimaremus*; a' természet kevésse meg elégednék, ha a' gyönyörüséget annyira nem becsülnénk.

3) A' következő igék:

memini recordor, reminiscor emlékezem, *obliviscor* elfeledem, *misereor* sajnálom, *miseresco* könyörülök, *satago* igyekszem, *moneo* intek, és ezekből összetétel által származott, úgy még némelly más igék is mellyek valamelly *indulatus* vagy *gondos* jelentenek; p. o. *Homo improbus aliquando cum dolore flagitiorum suorum recordabitur*; a' gonosz ember fájdalommal emlékezik egykor bűneire.

4) *Vádlást, fölmentést, kárhoztatást, verést, eladást* jelentő igék; affélék e' következők:

*) Ezen utolsók mind azt jelentik, hogy: semmire.

<i>accuso</i>	vádolom	<i>condemno</i>	kárhoztatom, el
<i>alligo,</i>	lekötöm		ítélem
<i>defero</i>	bemondom	<i>vendo</i>	eladom
<i>insimulo</i>	ráfogom	<i>arguo</i>	vádolom
<i>damno</i>	kárhoztatom	<i>coarguo</i>	megczáfolom
<i>noto</i>	megjegyzem	<i>infamo</i>	meggyalázom.
<i>accerso</i>	idézem	<i>absolvo</i>	fölmentem
<i>adstringo</i>	rá szorítom	<i>convinco</i>	elmarasztalom
<i>incuso</i>	okozom	<i>obligo</i>	kötelezem 's a' t.
<i>postulo</i>	megpörlöm	<i>emo</i>	veszek.

P. o. *Miltiades proditiōis est accusatus*; Miltiades haza árulással vádoltatott.

Jegyzet. Néha azonban az igék ablatívust is fölvesznek praepositioval vagy a' nélkül; p. o. non committam post hoc, ut me accusare de epistolarum *negligentia* possis; nem adok többé okot arra, hogy levélírási röstséggel vádolhass.

XXXII. Gyakorlat.

Si prata et areas quasdam magni aestimamus: quanti est aestimanda virtus? C. Parad. Voluptatem virtus minimi facit. C. Fin. Multi sua parvi pendere, aliena cupere solent. Sall. Divitiae a me minimi putantur. C. Fam. Mea mihi conscientia pluris est, quam omnium sermo. C. ad Att. Agere considerate, pluris est, quam cogitare prudenter. Otho cum tanti se non esse dixisset, ut propter eum civile bellum commoveretur, voluntaria morte obiit. E. Mercatores non tantidem vendunt, quanti emerunt. E. Verr.

XXXIII. Gyakorlat.

Mi után 1) Alcibiades meg hallotta, hogy halálra ítéltetett 2) Lacedaemoniába 3) költözött 4). Az emberek a' legszebb 5) dolgokrul is el feledkeznek 6). Thrasybulus azt a' törvényt hozta 7) hogy senki 8) a' mult dolgok 9) miatt ne vádoltassék 10) se ne büntetessék 11). Ezt az embert lopással 12) vádolják. A' pénzt 13) többre 14) becsüli 15) mint egészségét 16). Én a' tudóst 17) nem becsülöm 18) annyira, mennyire az erényes embert 19). Semmire sem becsüli szegény 20) szülőit. Elfeledkezett jó téteményeimről 21).

1) postquam. 2) cap-ut, itis, damnare, avi. 3) Lacedaemon, is. 4) migrare, vi. 5) praeclarus, a, um. 6) oblivisci, oblitus. 7) ferre, tuli. 8) ne quis.

9) *anteactae*, arum. 10) *accusare*, avi. 11) *multa-ri*, tus. 12) *furtum*, i. 13) *pecunia*, ae. 14) *plus*, ris. 15) *aestimare*, vi. 16) *sanitas*, tis. 17) *eruditus*, i. 18) *facere*, feci. 19) *virtute praeditus*, i. 20) *pauper*, is. 21) *beneficium*, ii.

B.

Igék Dativussal.

Melly igék kívánnak Dativust?

1) *Sum* midőn *habeo* (nekem van) értelme van; p. o. *Est mihi* namque domi pater, est iniusta noverca. Virg.

2) *Sum* midőn tulajdonitást jelent, és a' következő igék: *do* adok, *duco habeo* tartom, *tribuo* tulajdonitom, *verto* fordítom, *fio* leszek két dativust kívánnak, egyike személyt, másika dolgot jelent; p. o. *Sempiternae laudi sit tibi tribunatus*, örök dicséretedre legyen neked a' nép szószólóság.

Jegyzet. Néha a' személyt jelentő dativus alattomban értetik csak, 's gyakran *in* praepositioval accusativus tétetik dativus helyett; p. o. *maximo est (mihi) argumento*, legnagyobb bizonyságomul szolgál; *vertere in vitium*, vétkül tulajdonítani.

3) Mind azon igék, mellyek tulajdonitást vagy eltulajdonitást azaz megfosztást jelentenek, dativust vesznek föl. Ilyenek leginkább, mellyek *adást*, *visszaadást*, *rábízást*, *ígérést*, *nyilatkoztatást*, *elébetételt*, *utántételt*, *ráhagyást* 's a' t. jelentenek, 's a' mellyek *sum* igéből — *ad*, *ante*, *con*, *de*, *e*, *in*, *inter*, *ab*, *post*, *prae*, *pro*, *se*, *sub*, *super* praepositioiból — összetételnek. Ilyenek:

<i>adferre</i>	ad, hoz	<i>opponere</i>	ellen tesz
<i>deesse</i>	nem használ	<i>prospicere</i>	gondoskodik
<i>interesse</i>	benne van	<i>comparare</i>	hasonlit
<i>praeferre</i>	elébe tesz	<i>inesse</i>	van benne, van
<i>subvenire</i>	segít	<i>posthabere</i>	utána tesz
<i>anteferre</i>	elébe tesz	<i>respondere</i>	megfelel,
<i>eripere</i>	elragad		s' a' t.

4) Némelly igék ugyan azon egy jelentéssel majd *dativust*, majd meg *accusativust* vesznek föl, főkép a' következők:

<i>adulor</i>	hizelkedem	<i>intendo</i>	gondoskodom
<i>antesto</i>	előbbvaló vagyok	<i>illudo</i>	kijátszom

<i>medicor</i>	orvoslok	<i>praesto</i>	telyesítem
<i>praecedo</i>	} megelőzőm	<i>studeo</i>	igyekszem
<i>praecurro</i>		<i>antecedo</i>	megelőzőm
<i>praeeo</i>		<i>attendo</i>	figyelmezek
<i>allatro</i>	ugatok	<i>despero</i>	kétségbeesem
<i>antevertó</i>	felülmulom	<i>insulto</i>	csufolom
<i>deficio</i>	fogyok	<i>accumbo</i>	neki dülök
<i>incesso</i>	haborgatom	<i>praestolor</i>	várakozom
<i>moderor</i>	igazgatok, mér- séklek	<i>praevertó</i>	elejét veszem
		<i>tempero</i>	mérséklem.

5) Vannak ismét olly igék is, mellyek különböző jelentésük szerint majd *dativust*, majd *accusativust*, majd *ablativust* kívánnak praepositioval. Illyek:

<i>accedo,</i>	megegyezem	<i>consulo</i>	tanácsot kérek
<i>animadverto</i>	figyelmezek	<i>aemulor</i>	követek
<i>deficit</i>	elfogy	<i>caveo</i>	gondoskodom
<i>aemulor</i>	irigykedem	<i>cupio</i>	kívánok
<i>ausculto</i>	hallgatok	<i>horresco</i>	félek 's a' t.

XXXIV. Gyakorlat.

Adulari domino. Scipioni in capitolium intempesta nocte eunti nunquam canes *allatraverunt*. Aurel. Vict. Qui alterum *incusat probri*, ipsum se intueri oportet. Plaut. Quod munus *reipublicae adferre* maius possumus, quam si doceamus, atque erudimus juventutem. Cic. Div. Quis potest ignotos *notis*, impios *religiosis* anteferre? Cic. Satius est *prodessse* etiam *malis* propter bonos, quam *bonis deesse* propter malos. Sen. Thebanorum *genti* plus *inest* virium quam ingenii. Nep. Manlius *posthabuit* filii caritatem *publicae utilitati*. Liv. Pecuniam *praeferre amicitiae* sordidum est. Cic. Fortuna *origini* romanae *prospexit*. Cic. *Optatis meis* fortuna respondit. Cic. Iudicis est *innocentiae subvenire*. Cic.

XXXV. Gyakorlat.

Virtus *omnibus rebus* anteit. Plaut. In his cognitum fuit, quanto *antestaret eloquentia innocentiae*. Nep. Miror ubi ego huic *anteverterim*. Ter. Saepe non *attendimus nosmet ipsos*. Cic. Nisi vinum *nobis* defecisset. Val. Max. *Deficit me* tempus. Cic. Deficiunt me solatia. Saepe *illudit nobis* fama. Sen. In calamitate *alicui insultare*. Cic. Venti

et tempestates res rusticas moderantur. Cic. Aut versare dolos, aut certae occumbere morti. Virg. Efficiendum, ne appetitus rationem praecurrat. Cic. Caesar huic rei praefendum existimavit. Caes. Literas studere incipit. Cic. Abdicant se magistratu. Liv. Nemo, qui suae confidit, alterius virtuti invidet. Cic.

XXXVI. Gyakorlat.

Accedam in plerisque Ciceroni. Quint. Polystratus siti maceratus fontem accessit. Curt. Videtur aemulari Homerum proximus potuisse. Quintil. Cato complures nobiles animadvertit. Nisi me auscultas atque hoc ut dico, facis. Plaut. Melius ei cavere volo, quam ipse aliis solet. Cic. Nihil credam, et omnia caveo. Cic. Caveo de aliqua re. Deus consulit rebus humanis. Cic. Athenienses consulebant Appollinem Pythium. Cic. Non semper bonum illud est, quod cupimus ardenter. Iust. Tibi cui maxime cupio, satisfaciam. Cic. Omnes gentes Alexandri nomen horrebant. Iust. Imponere aliquem in equum. Liv.

C.

Accusativust kívánó igék.

Melly igék ohajtanak accusativust?

1) Minden cselekvő vagy átható (v. activa transitiva); p. o. Haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant. Cic.

2) Deponens igék, ha cselekvő értelműk van; p. o. Nulla ars imitari solertiam naturae potest. Cic.

3) A' neutrum igék közül is némelyek, ha cselekvő értelműek, fő kép pedig az igével atyafias vagy ugyan azon eredetű szokat; p. o. Servio servitutem. Plautus. Bello bellum. Liv. Erro errorem. Ludo lusum, 's a' t.

4) A' neutrum igék ha következő praepositiókkal: ad, circum, in, inter, ab, praeter, sub, subter, trans, összetételnek; p. o. Tanais Europam et Asiam medius interfuit. Curt. Triginta tyranni Socratem circumsteterunt, nec potuerunt animum eius infringere. Sen.

XXXVII. Gyakorlat.

Discite iustitiam moniti et non temnere divos. Virg. Pueri ingenui amanti literas. Nosce te ipsum. Deus mundum aedificavit. Panem et aquam natura desiderat. Nunquam virtutem deserit invidia. Pater hortatus filios. Proba merx facile emptorem reperit. Religio Deum colit, superstitio violat. Hannibal cum quinque navibus Africam accessit. N. Pithagoras multas regiones barbarorum, pedibus obiit. Cic. Fin.

Melly igék kívánnak két accusativust?

A' latin nyelvben következő igék két accusativust kívánnak: (az egyik accusativus *személyt*, a' másik dolgot jelent)

docco	<i>tanítok</i>	rogo	<i>kérem kérdezem</i>
edoco	<i>megtanítom</i>	exigo	<i>megkívánom</i>
dedoco	<i>eltanítom</i>	interrogo	<i>megkérdezem</i>
erudio	<i>tanítok</i>	moneo	<i>intem</i>
admoneo	<i>megintem</i>	oro	<i>kérem</i>
exoro	<i>megnyerem</i>	precor	<i>esedezem</i>
flagito	<i>kívánom</i>	posco	<i>megkívánom</i>
reposco	<i>vissza kívánom</i>	consulo	<i>tanácsot kérek.</i>
celo	<i>titkolom</i>		

Vannak még mások, melyeknek két accusativusa egy tárgyat jelent, illyek főkép e' következők:

nuncupo	} <i>nevezem</i>	adiungo	<i>mellékelek</i>
apello		sumo	<i>veszek</i>
nomino		volo	<i>akarok</i>
iudico	<i>ítélek</i>	lubeo	<i>parancsolok</i>
declaro	<i>kinyilatkoztatom</i>	habeo	<i>tartom</i>
facio	<i>csinálok</i>	puto	<i>gondolom</i>
do	<i>adok</i>	existimo	<i>vélem</i>
expeto	<i>kikérem</i>	creo	<i>teszem, teremtek</i>
cupio	<i>kívánom</i>	cognosco	<i>megismerem</i>
quaero	<i>keresek</i>	deprehendo	<i>feltalálom</i>
dico	<i>mondom</i>	praebeo	<i>szolgáltatom</i>
praedico	<i>hirdetem</i>	peto	<i>kérek</i>
voco	<i>hívom</i>	capio	<i>kapom</i>
designo	<i>kijelelek</i>	desidero	<i>ohajtok</i>
remunero	<i>visszafizetem</i>	procreo	<i>termek</i>
praesto	<i>teljesitem</i>		's a' t.

XXXVIII. Gyakorlat.

*Iram bene Ennius initium dixit insaniae. Cic. Exercitus Diocletianum imperatorem creavit. Eutr. Ciceronem univ-
ersus populus Consulem declaravit. Cic. Ciceronem Minerva
omnes artes edocuit. Sall. Illud te ad extremum oro; ut in
negotio tuo diligentissimus sis. Cic. Nulla salus bello, pa-
cem de poscimus omnes. Virg. Ibo et consulam hanc rem
amicos. Plaut. Philippus rex Aristotelem Alexandro filio
doctorem accivit. Cic.*

D.

Ablativust kívánó igék.

Melly igék kívánnak ablativust?

1) Minden szenvedő igék *a* vagy *ab* praepositioval ablativust kívánnak; p. o. Laudatur *ab* his, culpatur *ab* illis. Hor. Ezekről dicsértetik, amazoktól büntetetik.

2) Némelly neutrum, de szenvedést jelentő igék, melyek *a'* szenvedő igék szerint hajtogattatnak; p. o. *a quo capulavit*, kitől veretett meg?

3) *Bőséget* vagy *szükölködést* jelentő igék; ilyenek:

egeo	} <i>szükölködöm</i>	laboro	<i>betegeskedem</i>
indigeo		laetor	<i>örvendek</i>
careo		pluit	<i>esik</i>
vaco		sto	<i>állok</i>
redundo	<i>bővelkedem</i>	potior	<i>kapom</i>
fruor	<i>hasznát veszem</i>	delector	<i>gyönyörködöm</i>
oblector	<i>gyönyörködöm</i>	abundo	<i>bővelkedem</i>
consto	<i>vallamiből áll</i>	mano	<i>szivárgok</i>
possum	<i>hatok</i>	scateo	<i>buzgok</i>
utor	<i>élek vele</i>	glorior	<i>dicsekszem</i>
victito	<i>éldegelek</i>	nitor	<i>igyekszem</i>
vescor	<i>vélle élek</i>	valeo	<i>egészséges, képes</i>
vivo	<i>élek</i>		<i>vagyok</i>
supersedeo	<i>megszűnök</i>	fungor	<i>eljárok benne.</i>
fluo	<i>folyok</i>		

P. o. Quid consilii adferre potest, qui ipse *eget* consilio; mi tanácsot adhat, kinek magának is tanácsra van szükség?

4) *Betöltést, megrakodást vagy terhelést, fölmentést, fölruházást* vagy ezekkel ellenkezőt jelentő igék; p. o. *Ollam denarius implere non potest*, nem tölthet meg egy fazekat denárokkal. Illyen igék leginkább következők:

impleo	bétöltöm	satio	meg-kielégitem
repleo	bétöltöm	cumulo	halmozom
refarcio	megtömöm	locupletor, dito	gazdagítom
obruo	elborítom	exhaurio	kimerítem
dono	megajándékozom		kifogyasztom
evertor	felforgatom	premo	nyomom
onero	megrakom	opprimo	elnyomom
levo	könnyítem	libero	fölmentem
solvo	feloldom	abdico	lemondok
compleo	megtöltöm		

viduo, spolio, nudo, orbo, privo megfosztom, *alligo* lekötöm 's a' t.

5) A' következő praepositiokkal összetett igék: *a, ab, abs, de, ex, e, super*; p. o. *Fustuarium meretur miles, qui signa reliquit, aut praesidio decedit*; botozást érdemel azon katona, ki zászlóját elhagyja, vagy az őrállástól eltávozik.

6) *Adást, vevést, bérlést* jelentő igék p. o. *spem pretio non emo*, reménységet pénzen nem veszek.

XXXIX. Gyakorlat.

Omnibus videbatur probari oratio mea. Cic. Fabricius respondit a cive se spoliari malle, quam ab hoste venire. Quint. Ego quoque a meis me amari et magni pendi postulo. Ter. Atticus familiares suos, quibus rebus indiguerunt, adjuvit. Ner. Vacare culpa magnum est solatium. Cic. Flagitat abs te filium. Cic. Hominum vita multum distat a victu et cultu bestiarum. Cic. Augures poterant decernere, ut magistratu se abdicarent consules. Cic. Miserum est, exturbari fortunis.

E.

Infinitivus használata.

Mit kell észrevenni az infinitivus használatára nézve?

1) Néha az infinitivus név azaz subjectum helyett tétetik, 's a' következő adiectivum akkor a' neutrumba tété-

tik, p. o. *Parentes suos non amare, impietas est; non agnoscere, insania.* Sen. Ön szülőit nem szeretni gonoszság; el nem ismerni, örültség.

2. Némellykor két ige jó elő kötszó nélkül; egyik olyankor infinitivusba tétetik, p. o. *Qui mentiri solet, peiorare consuevit;* a' ki hazudni szokott, az a' hitet is megszokta szegni.

3. Azon igék infinitivust kívánnak, melyek *akarást, kezdest, igyekezést, állhatatosságot, ohajtást* jelentenek vagy pedig ezekkel *ellenkezést*, p. o. *Graeciae civitates, dum imperare singulae cupiunt, imperium omnes perdiderunt;* míg a' görögországi egyes statusok mindegyike egyedül kívánt uralkodni, a' hatalmat mind együtt elveszték.

4. Gyakran infinitivus tétetik a' határozott módban lévő ige után, midőn a' *quod* kihagyatik, p. o. *Tactu cognoscimus glaciem esse gelidam, lapides duros,* (e' helyett: *tactu cognoscimus, quod glacies sit gelida, lapides duri*); tapintás által tudjuk, hogy a' jég fagyos, 's a' kövek kemények.

5. Ha e' kötszó *ut* kihagyatik, mindig infinitivus tétetik, p. o. *quod vis alium silere (ut alius sileat), primus sile;* a' mit akarsz, hogy más elhallgasson, hallgasd el előbb magad.

XL. Gyakorlat.

Diligere parentes prima naturae lex est. Val. Max. *Turpe est aliud loqui, aliud sentire.* Sen. *Virum bonum esse, semper est utile.* Cic. *Profecto nihil est aliud bene et beate vivere, nisi honeste et recte vivere.* Cic. *Solent diu cogitare omnes, qui magna negotia volunt agere.* Cic. *Mitte male loqui.* Terent. *Non cessant de nobis detrahere.* Cic. *Scire, audire studeo.* Cic. *Praeparavi abire.* Plaut. *Scimus glacie et nive altissimos montes semper tegi.* Omnia benefacta in luce se collocari volunt. Cic. *Maxima fuit aemulatio inter Caesarem et Antonium, cum se uterque principem non solum urbis romanae, sed orbis terrarum esse cuperet.* Nep. *Legem brevem esse oportet, quo facilius ab imperitis teneatur.* Sen.

F.

Gerundium használata.

Mi a' gerundium, 's miként használtatik?

A' gerundium nem egyéb, mint a' *participium*nak esetenkénti változtatása, a' *di* genitivus, a' *do* dativus és ablativus, a' *dum* accusativus; mert a' mondasok egyet jelentenek: *occasio studiorum, occasio studendi; charta inutilis scriptioni*, vagy *inutilis scribendo; aptus ad studia*, v. *aptus ad studendum*. Használatukról következőket szükséges megjegyezni:

1. Gerundium *di* tétetik e' kérdésre: *adquid?* mire? és ezen *adjectivumok* után: *avidus, cupidus, peritus, studiosus, gnarus, ignotus, rudis*, 'sa't. szóval: olly nevek után mellyek genitivust kívánnak, p. o. *Sapientia ars vivendi* putanda est; a' bölcsészetet élés mesterségének kell tartani. *Cupidus redeundi*, visszamenni vágyó.

2. Gerundium *do* használtatik, midőn azt kérdezhetni: *cui rei?* minek? mire? vagy midőn a' magyarban *ra, re* áll; p. o. *Charta emporetica inutilis est scribendo*; az itatos papiros alkalmatlan írásra.

3. A' *dum* gyakran minden eset nélkül használtatik, mint: *moriendum certe est*, minden bizonnyal meg kell halnunk. Leginkább pedig accusativust kíván *ad* és *inter* praepositiókkal; némelly *adjectivummal* is használtatik, mint: *Non solum ad discendum propensi sumus, verum etiam ad docendum*. Cic. Nem csak tanulásra vagyunk hajlandók, hanem tanításra is.

XLI. Gyakorlat.

Oratori, quid deceat, videndum est, non in sententiis solum, sed etiam in verbis. Cic. *Juveni parandum, seni utendum* est. Sen. *Fluit voluptas corporis, saepiusque relinquit causas poenitendi, quam recordandi*. Cic. *Mala et impia consuetudo* est contra Deum disputandi. Cic. *Aqua nitrosa utilis* est bibendo. Plin. *Rubens ferrum* non est *habile* tundendo. Plin. *Etiam crastinus dies* ad cogitandum aliquid dabit. Quint. *Ad condonandum* difficiles sumus. Cic. *Hominis mens* discendo alitur, et cogitando. Cic. Vir-

tutes cernuntur *in agendo*. Cic. Lycurgi leges laboribus erudiunt juventutem, *venando, currendo, esuriendo, sitiendo, algendo, aestuando*. Cic. Prohibenda est ira *in puniendo*. Cic. Aristotelem in Philosophia non deterruit *a scribendo* amplitudo Platonis. Cic.

G.

Supinum használata.

Mi a' supinum és miként kell szókötőileg használni?

A' *supinum*-ok, igenevek, vagy részesülő nevek, melyeknek csak két casusok van, *accusativus* és *ablativus*, 's *um* vagy *u*-val végződnek, egyébként ugyanazon esetet kívánják, mellyeket kívánnak az igék, mellyekből származnak, azonban az infinitivussal némileg egyértelműek, p. o. Percontatum ibo, kitudakozni megyek. Az *u* végzetű supinumok szenvedő értelemmel bírnak, 's jelesen e' következő melléknevekkel fordulnak elő:

absurdus,	héptelen.	inutilis,	hasztalan.
credibilis,	hihető.	mirabilis,	csodálatos.
foedus,	undok.	arduus,	súlyos.
indignus,	méltatlan.	facilis,	könnyű.
levis,	csekély.	horrendus,	szörnyű.
acerbus,	keserű.	jucundus,	vígsgápos.
crudelis,	kegyetlen.	molestus,	bajos.
gravis,	nehéz.	's a' t.	

XLII. Gyakorlat.

Themistocles Argos habitatum concessit. Nep. Totius fere Galliae legati ad Caesarem gratulatum convenerunt. Caes. Hannibal patriam defensum revocatus est. Nep. Pyrrhus ad Romanos legatos *misit* pacem petitem. Quod optimum factu videbitur, facies. Cic. Haec etiam *auditu acerba* sunt. Cic. Humanus animus cum alio nullo, nisi cum ipso Deo, si hoc *fas* est *dictu*, comparari potest. Cic. Ita *dictu opus* est, si me vis *salvum* esse. Ter. Haec ad *judicandum* sunt *facillima*. Cic.

II.

Személytelen igék szókötése.

Miként használtatnak a' személytelen igék?

1. A' szenvedő értelmű személytelen ige *ablativust* a vagy *ab* praepositioval, néha *dativust* kíván, p. o. *Ab hora tertia bibebatur, ludebatur, vomebatur.* Cic. Három órától fogva ittak, játszottak és okádtak.

2. A' cselekvő értelmű személytelen igék közül a) azok, melyek valami *indulatot*, *fájdalmat* jelentenek, *genitivust* kívánnak; p. o. *Nihil faciendum est, cuius nos poenitere possit.* Cic. Semmit olyast nem kell cselekednünk, mit megbánhatnánk. — *Interest, refert* igék is genitivussal használtatnak, például: *Ostendam, quam salutis communis intersit duos consules in republica esse.* Cic. Megmutatom, milly hasznos a' közjóra nézve, ha két Consul van. b) Azok, melyek valami *történetet* vagy *hasznót* jelentenek, *dativust* kívánnak; ilyek: *accidit, contingit, evenit, obtingit, cadit, incidit, succedit, praestat, libet, licet, potest, stat* 'sa't. például: *Facite, quod vobis licet.* Ter. Tegyetek, a' mi tetszik. *Peccare nemini licet.* Cic. Senkinek sem szabad vétkezni. c) Némelyek *accusativust* kívánnak, ilyenek: *decet, dedecet, delectat, iuvat, oportet*, p. o. *Decet verecundum esse adolescentem.* Az ifjúnak szemérmesnek kell lennie.

XLIII. Gyakorlat.

Cum a consulibus male pugnatum esset. Cic. *Huic quoque rei subventum est a nobis.* Cic. *Siccitate eo anno laboratum est.* Liv. *Multa in republica peccantur.* Ci. *Nunquam primi consilii Deum poenitet.* Sen. *Me non solum piget stultitiae meae, verum etiam pudet.* Cic. *Prorsus vitae taedet: ita sunt omnia miseriarum plenissima.* Cic. *Nihil interest mea, quantus circa mortem meam tumultus sit.* Sen. *Quod tuae laudi conducere arbitror.* Cic. *Non cuivis homini contingit adire Corinthum.* Hor. *Omnia prius experiri verbis, quam armis sapientem decet.* Ter.

Negyedik Fejezet.

Részesülők szókötése.

Miként használtatnak a' részesülők?

1. A' részesülők azon esetet kívánják többnyire, melyet kívánnak az igék, mellyekből vannak. Recordatur illius vagy recordans illius; megemlékezik róla vagy rá.

2. A' jelen részesülők *ans*, *ens* végzetűek nevekké lévén, genitivust kívánnak, p. o. Veteres romani semper appetentes gloriae atque avidi laudis fuerunt. Cic. A' hajdani romaiak mindig áhitottak a' dicsőségre, 's vágytak a' dicséretre.

3. Némelly mult idejű részesülők, mint: *doctus*, *consultus*, *profusus*, *expertus*, szinte genitivust kívánnak, p. o. Neque enim ille magis juris consultus, quam iustitiae fuit. Cicero.

4. A' részesülők igen gyakran *qui*, *quae*, *quod* névmások, *cum*, *quum*, *dum*, *si*, *posteaquam*, *quamvis* 'sat. kötszók helyett tétetnek, p. o. Quum Tarquinius superbus regnaret, Pythagoras in Italiam venit, vagy: Tarquinio superbo regnante Pythagoras in Italiam venit.

XLIV. Gyakorlat.

Graeci Thermopylos, quum advenirent Persae, occupavere. Just. vel: advenientibus Persis, Graeci Thermopylos occupavere. Si voluptas dominatur, maximas virtutes jacere omnes necesse est, v. Voluptate regnante etc. Dum sol appropinquat, fugiunt stellae, vagy: sole appropinquante etc. Postquam leges contemtae fuerant, periclitabatur respublica, v. Legibus contemtis periclitabatur respublica. Postquam vix ingressus erat flumen Alexander, artus ejus subito horrore rigere coeperunt.

Ötödik Fejezet.

Praepositiók szókötési használata.

Miként használtatnak a' praepositiók?

A' praepositiókrul röviden csak a' következőket jegyezzük meg, ugyan is:

1. *Accusativust* kívánnak a' következők: (Jelentésük főlebb már megvult) *trans, apud, adversus, ante, pone, per, adversum, juxta, prope, versus, infra, ad, post, circum, circa, cis, circiter, extra, praeter, ob, intra, erga, citra, secus, usque, secundum, propter, contra, supra, penes, inter, ultra, p. o. Coelum non animum mutant, qui trans mare currunt.* Az éghajlatot változtatják, kik a' tengeren túl mennek, nem pedig a' lelket. Hor.

2. *Ablativust* pedig a' következők kívánnak: *ab, abs, a, cum, clam, coram, tenus, solum, procul, absque, ex, e, de, pro, prae, sine, p. o. Abs te peto, ut mihi ignoscas. Cic. Kérlek bocsáss meg.*

3. *In, sub, super, subter,* majd *accusativust,* majd *ablativust* kívánnak, p. o. *Venio in curiam frequens. Cic. Gyakran jövök a' curiába.*

XLV. Gyakorlat.

Thebani accusantur *apud Amphictiones*, id est *apud commune Graeciae concilium. Cic. Patrium habet Deus adversus bonos viros animum. Sen. Propone ante oculos Deum. Cic. Non queo, quod pone me est, secare. Plaut. Longum iter est per praecepta, breve et efficax per exempla. Sen. Caesar adversum Pompeium dimicavit. Eutr. Pauci veniunt ad senectutem. Cic. Circa flumina et lacus frequens nebula est. Sen. Secundum Deos homines hominibus maxime utiles esse possunt. Cic. Mors propter incertos casus, quotidie imminet. Cic. Augustus Germanos trans Albim fluvium submovet, qui longe ultra Rhenum est. Eutr. Sidera ab ortu ad occasum commeant. Cic. Ex vita discedo, tamquam ex hospitio, non tamquam ex domo. Cic. Cantabit vacuus coram latrone viator. Ius.*

Hatodik Fejezet.

Adverbiumok használata.

Miként használják a latiuok az adverbiumokat?

A' adverbium használatára nézve következőket szükséges megjegyezni:

1) *En, ecce nominativust*, gyakrabban *accusativust* kívánnak; p. o. *En crimen, en causa*. Cic. *Ecce miserum hominem*. Cic. *En tectum, en tegulas, en obductas fores*. Plaut.

2) *Satis, abunde, affatim, parum, nimis, partim* 's a' t. genitivust kívánnak; p. o. *Cimon habebat satis eloquentiae*. Nep. *Nimis insidiarum adhibere videtur*. Cic. Genitivust kívánnak azok is, mellyek superlativustol származnak és a' mellyek helyet jelentenek; p. o. *Saepissime audio, illum omnium fere oratorum latine loqui elegantissime*. Cic. *Ubi terrarum sumus*. Cic.

3) Némelylek *dativust* kívánnak, mint: *congruenter, convenienter*, 's a' t. tudniillik azok, mellyek dativust kívánó igékből származnak; p. o. *Quid convenienter rationi possit dicere?* Cic.

4) A' *comparativus* értelmű adverbiumok ablativussal használatnak p. o. *Lacryma nihil citius arescit*. Cic.

5) *Dum, dum dum, pridem, nuper*, indicativussal kötnek p. o. *Dum apparatur virgo in conclavi sedet*. Ter. *Pridem vidimus eadem*. Plin. *Nuper disserere coeperunt*. Cic.

6) A' következők: *Simul, statim, illico, confestim, continuo* 's a' t. majd *indicativust*, majd *coniunctivust* ohajtnak. P. o. *Omne animal, simul ut ortum est, et se ipsum, et omnes partes suas diligit*. Cic.

7) Az *o*-ban végződő adverbiumok *comparativust* ohajtanak; p. o. *Quanto superiores sumus, tanto nos submissius geramus*. Cic.

XLVI. Gyakorlat.

Maxime omnium nobilium graecis litteris studuit. Cic. *Ubinam gentium sumus. Ubicunque terrarum et gentium ius civium violatum est, id pertinet ad communem causam libertatis et dignitatis*. Cic. *Pridie eius diei venit*. Cic. *Caesari ex Hispania redeunti obviam quam longissime processistis*. Cic. *Castra propius urbem moventur*. Cic. *Amplius opinione morabatur*. Sall. *Pugnatum amplius duabus horis est*. Liv. *Donec eris felix multos numerabis amicos*. Ovid. *Narro huic, quae tu dudum narrasti mihi*. Ter. *Antequam de Republica Patres conscripti, dicam ea, quae dicenda*

hoc tempore arbitror. Cic. *Quam multa*, quae nostra causa nunquam faceremus, facimus causa amicorum. Cic. Nec vero corpori solum subveniendum, sed etiam menti atque animo *multo magis*. Cic.

Hetedik Fejezet.

Az interiectio-k használata.

Mit kell az interiectio-k használatára nézve megjegyezni?

1) Az interiectio-k, a' nélkül hogy valami casust kívánának, a' beszéd közé vagy elibe tételnek valamelly indulatnak kifejezésére; p. o. Huic totiesne me literas dedisse Romam, quum ad te nullas darem! Cic.

2) *Hei, vae, hem, hen* & dativust kívánnak; p. o. *Hei mihi!* quid faciam? Ovid. *Vae capiti tuo*. Plaut.

3) *O, proh, ah, vah, eheu*, accusativussal használtatnak; p. o. *O me miserum! o me infelicem!* Cic.

4) Néha interiectio helyett valamelly más beszédrész, például *név, ige* tételik közbe, mint: *obsecro an is est!* Plautus. *Ut te dii deaeque perdant*. Ter.

Nyolczadik Fejezet.

Coniunctio-k használata.

Mire kell a' coniunctio-k használásában ügyelni?

1) *Ut, quo, ne, quin* coniunctivus modust kívánnak; p. o. *Ut plurimis proximis*, eniti debemus. Cic.

2) Ha e' kötszók: *etsi, tametsi, etiamsi, quamquam, quamvis* bizonyos dolgot jelentenek, *indicativust*, ha pedig *kétséges*, vagy *bizonytalan* dolgot jelentenek, *coniunctivust* kívánnak; p. o. *Eloquentiae studendum est*, et si ea quidam perverse abutuntur. Cic. *Sunt, qui, quod sentiunt, etsi optimum sit*, tamen invidiae metu non audent dicere. Cic.

3) *Cum* és *dum* majd *indicativust*, majd meg *coniunctivust* ohajt; p. o. *Miserior es, cum in omnem fraudem*

raperis oculis, quam si omnino oculos non haberes. Cic. Phocion fuit perpetuo pauper, cum ditissimus esse posset. Nep.

4) *Si, sin, siquidem, ni, nisi, majd indicativus, majd meg coniunctivus* kívánnak, ha a' mondás határozatlan; p. o. *Si amitti vita potest, beata esse non potest. Cic. Non potest iucunde vivi, nisi cum virtute vivatur. Cic.*

5) *Quia, quoniam, quando, quandoquidem, quatenus, inkább indicativus* kívánnak; p. o. *Quoniam nemini obtrudi potest itur ad me. Ter.*

6) *Quod* kötszó többnyire *coniunctivussal* használtatik; p. o. *Facile adparet, quod me colat. Cic.*

XLVII. Gyakorlat.

Et monere, et moneri proprium est verae amicitiae. Cic. Adsvesce et dicere verum, et audire. S. Ep. Utrumque vitium est, *et omnibus credere et nulli. S. Ep. Sol cursum inflectit tum ad septemtrionem, tum ad meridiem. C.N.D. Quod turpe est, id, quamvis occultetur, tamen honestum fieri nullo modo potest. Cic. Cum sit in nobis consilium, ratio, prudentia, necesse est, Deum haec ipsa habere maiora. Cic. Socrates non tum hoc, tum illud, sed idem dicebat semper. C. Amic. Tam omnibus ignoscere crudelitas est, quam nulli. S. Clem.*

XLVIII. Gyakorlat.

Condemnuntur ii, qui *nec sibi, nec alteri prosunt. C. Off. Virtus neque naufragio, neque incendio amittitur. C. Parad. Tanta vis probitatis est, ut eam vel in eis, quos nunquam vidimus, vel quod magis est, in hoste etiam diligamus. C. Amic. Hoc quotidie meditare, ut possis aequo animo vitam relinquere. S. Eq. Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas. Ovid. Hoc te rogo, ne demittas animum. C. Q. Cave, ne quid stulte, ne quid temere dicas aut facias contra potentes. C. Fam. Pulcherrimum existimo, severitatem, comitatemque miscere, ne illa in tristitiam, haec in petulantiam procedat. P. Ep. Quatenus nobis denegatur diu vivere, relinquamus aliquid, quo nos vixisse testemur. Plin.*

HARMADIK RÉSZ.

Helyesírás (Orthographia).

Mi a' helyesírás?

Helyesírás név alatt értjük azon szabályokat, melyeknél fogva jól és megkívántatólag a' latin nyelv geniusa szerint írni tanulunk.

Minő források léteznek, melyekből a' latin nyelvet helyesen és jól írni tanulhatjuk?

Arra, hogy a' latin nyelvet helyesen írni megtanulhassuk, többféleké a' források. Legbővebb forrásul szolgálnak:

1) Régi romaiak kézíratainak hív másolatokban kiadása, azaz a' classicus munkák.

2) Maga a' nyelvtudománynak igen nevezetes része a' *szónyomozás*; mert itt láthatni az eredeti szókat, innét tanulhatni meg miként származik egy szó a' másiktul 's a' t.

3) Némi utasításul lehetnek a' régi romai *réxtáblák* és *pénzek* is.

J e g y z é s. Csak e' néhány pont szerint is világos, hogy az orthographia igen nehéz része a' nyelvtudománynak, melyet csak akkor foghat fel a' tanuló, midőn már a' nyelvben némi jártassága van. Ennél fogva nem a' nyelvtudománynak elejére helyezendő, hanem az Etymologia és szokótés után; mert a' tanulónak előbb kell tudnia a' szavak módosulását, tudniillik ejtegetéseit, hajlításait; előbb a' különféle beszédrészeket össze kell rakni, egy más után helyesen rendelni, 's csak akkor veheti elő a' helyesírást, mellynek szabályai szerint a' mondásban lévő szavakat megkívántató betűkkel írja, a' szükséges jegyeket, vonást, pontot 's a' t. elhelyezi.

Milly általános szabályokra kell a' helyesírásban ügyelni?

1) A' betűkre és azok változásaira.

2) A' szavak megrövidítésére és felosztására.

3) Némelly szavakra, mellyek hibáson iratnak.

4) A' beszédrészeit elválasztó jelekre.

Hol szokás a' latin nyelvben nagy betűt írni?

1) A' beszédnek elején, és pont után.

2) Nagy betűvel iratnak minden tulajdon nevek.

3) Az ünnepek és tudományok 's így a' méltóságok is; p. o. Pascha, Historia, Grammatica, Rex 's a' t.

4) A' czímek és az oda tartozó névmások is nagy betűvel iratnak; p. o. Te Vir Illustrissime!

5) Minden versnek elején is nagy betűt használunk.

Mit kell némelly betűk helyesírásáról tudni?

Vannak némelly egyes betűk, mellyek néha elcseréltetnek; ezekről megjegyezhetni, hogy:

1) A' *j* és *i* eleinte, azaz Cicero idejében nem használtatott, nem volt még a' *j*, ezt későbbben kezdték használni, hanem csak *i* volt szokásban, 's ennek két szerepet kelle játszani; p. o. *ianua*, *ius*, *adiicio*, 's a' t. itt az *i*-*j* gyanánt hangzott és hangzik most is; későbbben ezeket így kezdetek írni: *janua*, *jus*, *adjicio* 's a' t. Így is jó, de tanácsosabb *i*-vel, mert a' latin nyelv régiségi erekltye, azon egy szót vagy betűt sem szükséges változtatni. Ugy sem az a' czél, hogy latinul írjunk, hanem csak az, hogy a' mi latin nyelvben iratott, érthessük.

2) Az *ae* és *oe* kettőshangzókrul azt erősítik némelly grammatikusok, hogy külön alakuan kell mindeniket írni, nem pedig így összeolvasztva: *æ*, *œ*. Egyébirant erről is azt jegyezzük meg, 'mi nem azért vesződünk ezután a' nyelvtanulással, hogy azt miveljük 's azon írjunk, hanem hogy a' meglevőt értsük. 'S ha talán még is szükséges néha azon írunk, a' régi classicus-ok példányaink, azokban e' kéthangzó külön írva fordul elő.

3) A' *v* és *u* gyakran elcseréltetik: ugyan is a' hol *u* kellene, oda *v*-t tesznek; ellenben hol *v* volna szükséges *u*-t írnak p. o. *uva* e' helyett így írják némellyek *vua*, de mi csupán haszontalan affectálás, 's természetlenség. A' romai nyelvben megvan a' *v*, a' mi természetesen arra való, hogy a' hol e' hang jő elő, *v* irassék; azonban példák a' classicus-ok, hol *IVLIVS*, *IVNIVS*, 's a' t. iratik sokszor.

4) A' következő betűkről: *y, th, ch, ph, k, z* azt mondják, hogy görög betűk 's csak a' görögös szavakban fordulnak elő; minél fogva nem helyesen íratik: *author, tyro, charus*, hanem: *autor, tiro, carus*. Ezen és hasonlókon nem szükséges töprenkedni, a' mint a' *classicus*-okban találjuk, úgy olvassuk.

5) Néha Euphonia kedvéért egyes betűk az utánok következő betűkre változnak, miként magyar nyelvünkben is megtörténik, p. o. *accipio, collega, commeo, affixus* 's a' t. ezek helyett: *adcupio, conlega, conmeo, adfixus*.

Milly szabályok szerint választatnak el a' szótagok vagy inkább szavak?

A' szótagok elválasztására nézve következő szabályok állnak:

1) Ha két magánhangzó közt egy mássalhangzó talál-
tatik, ez a' következő magánhangzóhoz foglaltatik p. o. *Ci-ce-ro, Da-nu-bius, ro-ga-bam, 's a' t.*

2) Mikor két mássalhangzó van egymás mellett két hangzó között, egyik az elsőhez, másik a' következőhez foglaltatik, p. o. *ser-mo, sem-per, an-nus*.

3) Olly mássalhangzók, mellyek a' szó elején együtt szoktak használtatni, együtt maradnak, illyenek különösen a' következők:

Bd-	Bdelium	igy	osztatik	el	a-bdo-men
Cl-	Clivius	—	—	—	Co-cles
Cn-	Cneus	—	—	—	'Te-chna
Ct-	Ctesiphon	—	—	—	do-ctus
Gn-	Gnarus	—	—	—	i-gnis
Mn-	Mnemosynon	—	—	—	o-mnis
Pht-	Phtisis	—	—	—	na-phta
Ps-	Psittacus	—	—	—	scri-psi
Pt-	Ptolomaeus	—	—	—	a-ptus
Sc-	Scamnum	—	—	—	di-sco
Sm-	Smaragdus	—	—	—	Co-smus
Sp-	Spes	—	—	—	a-sper
Squ-	Squamma	—	—	—	te-squa
St-	Sto	—	—	—	pa-stor
Tl-	Tleptolemus	—	—	—	A-tlas.

4) Az összetett szók'azonban úgy választatnak el, miként összetétettek részeik szerint, p. o. *prod-eo, ob-igo, dis-curro, sus-cipio, sus-tineo, pen-insula* 's a' t.

Hányfélekép hibázhatni különösen a' helyesírás ellen?

Legközönségesebben hibázhatni a' helyesírás ellen öt-félékép:

1. Ha *több* betű iratik, mint kell, p. o.

querella—querela helyett.	villis—vilis helyett.
anchora—ancora helyett.	simulachrum—simulacrum h.
charus—carus helyett.	thorus—torus helyett 'sa't.

2. Ha *kevesebb* betű használtatik, mint szükséges, p. o.

consumare—consummare h.	facilimus—facillimus h.
Antoni (gen.)—Antonii h.	expecto—exspecto h.

3. Ha *rosszul* választatik el a' szó vagy szótag, vagy pedig rosszul tétetett össze, p. o.

nes-cio, ne-scio h.	propte-rea, propter-ea h.
di-straho, dis-traho h.	di-sputo, dis-puto h. 'sa't.

4) Ha *nagy* betű tétetik, vagy iratik kis betű helyett, vagy meg fordítva kis betű nagy betű helyett; p. o.

stephanus—Stephanus helyett.	Esse—esse helyett.
antonius—Antonius helyett.	Mensa—mensa helyett.

5) Ha más betű iratik, mint a' melyik szükséges; p. o.

praela—prela helyett.	praehendo—prehendo helyett.
praeces—preces helyett.	praetium—pretium helyett.
praecor—precor helyett.	praemo—premo helyett v.
presto—praesto helyett.	presens—praesens helyett.

Jegyzet: Vannak nevek, mellyek helyesírásáról bizonyos szabályokat adni lehetlenség, hol auctoritással vagyunk kénytelenek megelégedni, mellyeknek használásakor mindig a' szótárokat kell felütnünk, s a' mint ott írva találjuk, úgy használunk. Illyen szók, hogy a' sok közül néhányat említsek, a' következők:

Assimulare—assimilare.	emptus—emptus.
poena—paena.	exsequi—exequi.
scena—scaena.	numus—nummus.
coelo—caelo.	museum—musaeum.
hiems—hyems.	coena—caena.

femina—foemina 's a' t.

Ezen és ezekhez hasonló szavakat némelylek így, mások amugy írják. A' classicus írók lesznek itt is mint egyéb esetekben az eligazítók.

Mit kell a' szavak megrövidítéséről megjegyezni?

A' szavak megrövidítéséről, mit a' latinok compendium scribendi-nek neveznek, semmi szabályt nem állithatni fel;

hanem a' szokottabb megrövidítések elősoroztatnak jelentéseikkel együtt, ezt pedig azért is igen szükséges tenni, mivel igen gyakran előfordulnak. A' szokottabbak, vagy többször előfordultak ezek:

A. Aulus, Auctore.
 AED. Aedes, Aedilis.
 Aug. Augustus.
 B.M. Beatae memoriae.
 C. Caius
 CAE. Caesar.
 C.F. Caii filius.
 CAL. Calendae.
 CL. Claudius.
 CONS. Consul.
 COL. Collega.
 CORN. Cornelius.
 COSS. Consules.
 C.R. Civis Romanus.
 C.M. Caesarea Maiestas.
 D. Decimus.
 D.D. Dono dedit.
 D.D.D. Do, dico, dedico.
 DEC. Decius.
 DICT. Dictator.
 D.M. Dolo, Malo, v. Diis Manibus.
 DICT. PERP. Dictator perpetuus.
 D.I.M.S. Diis inferis Manibus.
 Ezen betűket majd mindig használták a' Rómaiak temetéskor.
 E.R. Eques Romanus.
 E.O. Equester ordo.
 Ex A.PU. Ex auctoritate publica.
 Ex V. Ex voto.
 F. Fecit, Fundavit.
 FAB. Fabius.
 F.F.F. Felix, faustum, fortunatum.

F.C. Faciendum curavit.
 A.P.R.C. Anno post Romam conditam.
 Aur. Aurelius.
 A.L.V.S. Animo libente votum solvit.
 B.D.S.M. Bene de se merent.
 FUL. Fulvius.
 GERM. Germanius.
 G.P.R. Genio Populi Romani.
 GRAC. Grachus.
 H. Heres.
 ID. Idus.
 IAN. Ianuarius.
 IAN. CLU. Ianum clusit.
 IMP. Imperator.
 I.S.S. Infra scripta sunt.
 I.O.M. Iovi optimo maximo.
 IUL. Iulius.
 K. Kalendae.
 L. Lucius v. Lex.
 LAG. Lex agraria.
 LEG. Legatus, Legio.
 M. Marcus, Magistratus.
 MAN. Manlius.
 MAX. Maximus.
 MIL. Miles.
 M.T.C. Marcus Tullius Cicero.
 MUN. Municipium.
 N. Natus.
 N.C. Nobilissimus Caesar.
 O.P. Optimo Principi.
 O.M. Optimo Maximo.
 P. Publius.
 P.P. Pater patriae.
 P.C. Patres conscripti.
 FABR. Fabricius.

FEBR. Febrnarius
FL. Flavius.
PR. Praetor v. Praefectus.
Q. Quintus.
RP. Respublica.
RO. Romana, Romanus.
S. Salutem, Sacrum.
S.C. Senatus consultum.
SER. Servius.
SEX. Sextus.
S.P.Q.R. Senatus populusque Romanus.
S.E.T.L. Sit ei terra levis.
TER. Terentius.
TIB. Tiberius.
TAR. Tarquinius.
TR. PL. Tribunus plebis.
VAL. Valerius.

Az ujabb korban is divatba
 jöttek némelly rövidítések, a'
 szokottabbak következők:

A. Annus, v. Anno.
A.O.C. Ab orbe condito.
A.C. Anno Christi.
A.M. Anno Mundi.
A.A. Auditores.
A.A. Archidux Austriae.
AA.LL.MAG. Artium Libera-
 lium Magister.
A.B. Aurea Bulla.
B. V. M. Beatissima Virgo
 Maria.
B.L. Benevole Lector.
C.P. Comes Palatinus.
D.N. Dominus noster.
D.N.I.C. Dominus noster Je-
 sus Christus.
I. Ctus. Iuris consultus.

P.R. Populus Romanus
P.M. Pontifex Maximus.
J.C. Jesus Christus.
J.N.R.I. Jesus Nazarenus Rex
 Iudaeorum.
I.U.D. Iuris utriusque Doctor.
I.P. Ius publicum.
L.B. Liber Baro.
M. Magister.
M.D. Medicinae Doctor.
M.S. Manuscriptum.
N.N. Nomen nescio.
N.B. Nota bene.
N.T. Novum Testamentum.
Not. Pub. Notarius Publicus.
P. Pontifex.
P.S. Post scriptum.
Q.E.D. Quod erat demon-
 strandum.
S.C.M. Sacro caesarea Maie-
 stas.
S.R.I. Sacri Romani Imperii.
S. S. Th. D. Sacro - sanctae
 Theologiae Doctor.
S.T. Salvo Titulo.
S.J. Societas Jesu.
S.P. Scholae Piae.
V.C. Vir clarissimus.
V.T. Vetus Testamentum.
C. Caput.
 &c. et cetera.
 i. e. id est.
 l. c. loco citato.
 l. liber.
 p. pagina.
 sc. scilicet.
 vid. vide v. videatur.
 e. g. exempli gratia.
 h. e. hoc est.
 m. ppria. manu propria.
 v. g. verbi gratia.

Mit kell tudni a' jegyek felrakásánál?

A' beszédet értelmesítő jegyek éppen úgy helyeztetnek el, mint más nyelvekben, 's éppen azok mellyek nyelvünkben is használtatnak, de ezeket elrakni nem olly könnyű mint némellyek vélők.

1. *Comma*, (,) Quod cito fit, male fit. Divitiae, decus et gloria, in oculis sita sunt. Sall. Nihil est virtute formosius, nihil amabilius. Cic.

2. *Semicolon*, (;) közönségesen media nota, p. o. Hominum duo sunt genera: alterum indoctum et agreste, quod anteferat semper utilitatem honestati; alterum expoliturum, quod rebus omnibus dignitatem antepōnit.

3. *Duopuncta*, Colon, (:) például: Qualis Rex: talis grex. Ut hominis decus est ingenium: sic ingenii lumen est eloquentia.

4. *Punctum*, (.) p. o. In hoc certe fallimur, quod mortem prospicimus. Magna pars ejus jam praeteriit. Nunquam aetatis ultra est, mors tenet. Seneca.

5. *Signum interrogationis*, (?) mint: Quis est tam veors, qui cum suspexerit in coelum, Deum esse non sentat? Cic.

6. *Signum exclamationis*, (!) p. o. O tempora! o mores! Cic. O superbiam inauditam in facinore gloriari! Cic.

7. *Parenthesis*, (—) vagy (:—:) p. o. In referenda gratia (si modo Hesiodo credimus) debemus imitari agros fertiles, qui plus multo adferunt quam accipiunt. Cici.

8. *Asteriscus*, (*) e' jellel világosításul szokás élni.

9. *Apostrophus*, (') akkor tétetik, midőn valamely betű, vagy szótag kimarad.

10. *Signum divisionis*, (-) ez akkor tétetik, midőn valamely összetett szót elválasztva írunk, vagy pedig mikor a' sor végén valamely szó nem fér ki.

11. *Signum citationis*, (,) valamely idézett idegen mondas elébe szokás tenni.

12. *Signum contractionis*, (Δ) akkor használtatik, midőn valamely magánhangzó egygyé összeolvad, p. o. Deum, deorum helyett.

Mire valók e' jegyek?

E' jegyeknek két haszna van: 1-ör. A' beszédet értelmessé teszik, mert ezek nélkül soha sem lehetne a' beszélőt vagy író tökéletesen megérteni. 2-or. Arra is szolgálnak, hogy az olvasónak időt engednek olvasása közben lélekzeni, vagy magát kipihenni, mert egy lélekzettel több mondást ki nem győzhetni.

NEGYEDIK RÉSZ.

Hangmérték (Prosodia.)

Mi a' hangmérték?

A' Hangmérték azon tudomány, melly a' szótagok *hosszúságát és rövidségét* tanítja; vagy máskép: a' hangmérték azon tudomány, mellybül jól és helyesen olvasni tanulunk. Ugyanis, míg azt nem tudjuk, mellyik syllaba *hosszú* és mellyik *rövid*: addig soha sem tudunk jól olvasni. Ez a' millyen könnyű a' magyarban, éppen olly nehéz a' latinban, mit csak hosszas gyakorlásbul tanulhatni meg, mert erre nézve tökéletes és kielégítő szabályok nem léteznek.

Mellyek a' legszükségesebb hangmértéki szabályok?

A' legszükségesebb szabályok, mellyek tudása nélkül olvasásunk csak igen hibás lehet, a' következőkben pontosulnak össze.

I. A' *diphthongus*, vagy kettős összetett magánhangzóbul álló syllaba mindig hosszú, p. o. *aetas*, *aurum*, *coena*. Azonban diphthongus *ae* e' syllabában *prae* magánhangzó előtt rövid, p. o. *praeit*, *praeacutae*.

II. A' magánhangzó két mássalhangzó előtt hosszú, p. o. *vincitur ars vento*. *Conscia mens recti*. — Hogy a' két mássalhangzó ugyanazon egy szóban van-e, vagy pedig egyik a' következő szónak kezdetén, ez nem tesz különbséget,

előttük a' magánhangzó hosszú, p. o. *Quid facis? tempus fugit, venit mors.*

Jegyzet. 1. E' következő három mássalhangzónak *x, z, j*, (tudniillik midőn az *i* mássalhangzónak vétetik) az a' tulajdonságuk van, hogy az előttük lévő magánhangzót hosszúvá teszik, ha nem következik is még másik mássalhangzó; p. o. *lex, gaza, ajo, major, vagy maior.*

2. Minthogy a' *h* a' latin nyelvben nem tartozik mássalhangzó-nak vagy általában betűnek, ez tehát valamely mássalhangzóval nem okozza, hogy az előttük lévő magánhangzó hosszú legyen, p. o. *adhuc serpit humi. Quandoque bonus dormitat Homerus.*

III. A' magánhangzó másik magánhangzó előtt mindenkor rövid, p. o. *Deus, pius, suus, audio.* Hasonló-kép: *numi, nihil, traho, veho*, a *h* nem számíttatik be-tűnek. Némelly kivételek:

1. A' görögből származott szókban a' hangzó más hang-zó előtt gyakran hosszú, p. o. *aër, Aeneas, museum, An-tiochia* 'sa't.

2. A' *fio* igében az *i* hosszú, ha nem következik a' haj-lításban *r*, p. o. *fiebam, fiam, fierem, fieri.*

3. Az *ius* genitivusban az *i* hosszú, p. o. *illius, unius, nullius* 'sa't.

4. Az ötödik declinatioi nevek genitivusában és dati-vusában az *e* hosszú, p. o. *diei, faciei, speciei*, 'sa't. De ha az *e* előtt mássalhangzó van, akkor rövid, mint: *spei, fidei* 'sa't.

IV. Azon hangzó vagy syllaba, melly két hangzóból olvadt össze, hosszú, p. o. *Di, Dii* helyett, *nil, nihil* helyett, *mi, mihi* helyett.

V. A' származtatott szavak megtartják a' törzsökszók mértékét, mint: *amo*-ban az *a* rövid, tehát ezekben is: *amor, amabilis, amicus; punio* hosszú, mert *poena*-bul származik, *munio* *moenia*-bul.

VI. Az 1-ső, 2-dik, és 4-dik conjugatióra tartozó igék infinitivusában az utolsó előtti szótag hosszú; a' 3-dik con-jugatiobeli rövid, p. o. *amare, expectare, clamare; doce-re, monere; audire, punire; — legere, scribere*, 'sa't.

Különös szabályok.

I. A' félmult időben az *utolsó-előtti* szótag hosszú, p. o. *amabam, legebam, docebam, audiebam*.

II. A' két syllabáu *mult idő* és *supinum* első szótagja hosszú, p. o. *vidi, visum, cavi, fovi, fotum, movi, motum, edi, esum, egi, legi*.

III. A' többes szám első és második személye a' három első conjugatióban, hol *imus* és *itis* fordul elő, az utolsó előtti szótag rövid, p. o. *amabimus, legimus, legitis, dixerimus, scribimus, discitis* 'sa't.

A' 4-dik conjugatio praesensében hosszú, mint: *audimus, nescimus, venimus* 's a't.; de a' mult időben rövid, p. o. *venimus, audivimus*. 'sa't.

IV. A' *do* és *go* végzetű nevek utolsó előtti syllabája hosszú, p. o. *cupido, imago, dulcedo, formido, libido, origo, magnitudo, pinguedo*.

V. Az *idus* és *icus* végzetű melléknevek utolsó előtti szótagja rövid p. o. *acidus, avidus, calidus, cupidus, frigidus*. Némelyek azonban kivételnek, mint: *amicus, apricus, mendicus*, 'sa't., úgy e' tulajdonnevek: *Granicus, Henricus, Ludovicus*.

VI. Az *inus* végzetű szókban az *i* hosszú, p. o. *divinus, genuinus, peregrinus, vicinus, matutinus, vespertinus, clandestinus, asininus, lupinus, anserinus*, 'sa't.

VII. Az egytagú szók akár magánhangzón akár mássalhangzón végződjenek, többnyire hosszúk, mint: *oh, o, de, pro, do, tu, te, me, sol, ver, vis, rus, mos, ren, fur, non, cras, hic*, 'sa't.

Ezek volnának nézetem szerint a' legszükségesebb szabályok arra, hogy jól olvassunk; a' végső szótagok hosszúsága vagy rövidsége nem tűnik annyira ki, akár röviden, akár hosszan mondjuk is ki azokat.

OLVASÓ-KÖNYV.

ELSŐ SZAKASZ.

Aesop meséiből.

Cancer.

Cancrum retrogradum monet *a)* mater antrorsum ut eat. Filius respondet: faciam, si te idem facientem *b)* prius videro *c)*.

Leo et capra.

Leo conspiciatus *d)* forte capram in edita rupe ambulanti *e)* monet, ut potius in viride pratum descendat. Cui *f)* respondit capra (senserat enim eum fraudulenter locutum) *g)*: non ea sum, quae *h)* dulcia praeponam *i)* salutaribus.

Vulpes et lupus.

Vulpes irridebat lupum, in fossam lupariam delapsam *k)* et circum ossae marginem laetabunda *l)* saltitabat, stolidum animal illum appellans *m)*, qui *n)* hominum fraudes non animadvertisset. Cum sic ergo gestiret, in fossam ipsa delapsa est *o)*.

Tres boves.

Pascebantur una tres boves robusti maxima concordia conjuncti. Itaque facile ab *p)* omni incursione ferarum tuti erant, ac ne leones quidem *q)* aggredi illos audebant. Verum dissidio inter illos orto *r)* et soluta amicitia, singuli validioribus bestiis praedae *s)* fuerunt.

Mus rana et milvus.

Mus gerebat bellum cum rana. Pugna erat vehemens et anceps. Milvus, hoc certamine procul viso *t)*, appropinquat, dumque neuter sibi cavet prae studio pugnandi *u)*, utrumque rapit et laniat.

Viatores et asinus.

Duo viatores cum *v)* in deserto loco oberrantem asinum forte conspexissent, contendere inter se coeperunt, uter *x)* eorum eum ut suum deduceret, quod uterque se prius *z)* vidisse adfirmaret. Dum illi de ea re acriter rixantur, asinus aufugit, ac neuter eo potitus est *a)*.

a) Praesens, imperfect. helyett. *b)* Particip. infinit. h. *c)* conj. futur. *d)* ut, mint h. *e)* quae ambulabat h. *f)* ei h. *g)* t. i. esse. *h)* Nem vagyok olly bohó. *i)* non praeponerem. *k)* qui delapsus erat h. *l)* part. infin. h. *m)* tum appellabat. *n)* qui, quod ille h. *o)* perfect. *a'* földolognál *p)* ellen *q)* még *a'* sem. *r)* postquam dissidium inter illos ortum erat. *s)* vá, vé. *t)* cum vidisset. *u)* gerund. genit. h. *v)* midőn. *x)* nem quilibet, vagy quis. *z)* nem, primum. *a)* potior ablativust kíván.

Jegyzet. Célom nem az, hogy e' munkácskát ollyak is használhassák, kik tanító nélkül ohajtának latinul tanulni, hanem azok számára van számítva, kik minden kétséges esetben tanítójukat kérdezhetik meg, tehát némelly különösebb helyek magyarázatával nem akarom *a'* könyvet nevelni, ezt *a'* tanítók teendik.

Capra et hoedus.

Capra exiens in pascua monet hoedum, ne cui fores aperiat, dum redeat ipsa. Lupus, qui id procul audierat, post matris discessum, pulsat fores, et aperiri sibi postulat. Cui hoedus: *non aperiám*, inquit, *mater enim quemquam admitti vetuit*.

Anus et ancillae.

Anus quaedam domi habebat ancillas complures, quas quotidie, antequam lucesceret, excitabat ad cantum galli, quem domi aiebat. Ancillae diuturno labore defatigatae, consulunt inter se, et gallum occidunt, sperantes, necato illo, se multo diutius dormituras; spes miseras fefellit. Hera enim, ignara, quae hora sit, media saepe nocte famulas surgere iubet.

Mulier et gallina.

Mulier quaedam habebat gallinam, quotidie ovum parientem. Quum autem uno ovo non esset contenta, sed plura cuperet, gallinam diligentius curare et saginare coepit, sperans, fore, ut bina aut terna ova quotidie pareret. Verum spes eam fefellit. Nunc enim gallina prae pinguedine nec unum quidem ovum quovis die parere potuit.

Formica et columba.

Formica sitiens descendit ad fontem, ut biberet; sed incidit forte in aquam. Columba quaedam in arbore sedens illi opem fert, ramo ex arbore dejecto. Formica ramum conscendit et servatur. Paulo post adfuit aucups, qui columbae insidiari coepit. Cui metuens formica, ad aucupem arrepsit, et ita vehementer eum momordit, ut arundines prae dolore abjiceret; atque harum strepitu territa columba avolavit ac periculum vitavit.

Mures et felis.

Multi mures in cavo pariete commorantes, contemplabantur diu felem, quae capite demisso et tristi vultu placide recumbebat. Tunc unus ex iis: hoc animal admodum benignum et mite videtur. Quid si alloquerer et familiaritatem cum illo contraherem? Haec cum dixisset et propius accessisset, a fele captus et dilaceratus est. Tum ceteri hoc videntes secum dicebant: *Non est profecto vultui temere credendum.*

Asinus sale onustus.

Asinus sale onustus fluvium transiit, et titubans in aquam decidit. Quum surgeret, sensit, se magna oneris parte levatum, quod in aqua sal *dilicuerat*. Ea re gavisus, quum postea spongiis onustus ad fluvium accederet, speravit, si rursus collaberetur, nunc quoque fore ut onus fieret levius. De industria igitur lapsus est. Spongiis autem madefactis exsurgere nequivit, sed oneri succumbens, in aqua periit.

Gallina et pulli.

Gallina, multorum pullorum sollicita mater, gerebat magnam curam, ne forte milvus unum vel alterum, hinc inde errantem, vi aut dolo caperet. Monet itaque singulos: ut sine mora sub ipsius alas festinent, quamprimum celerem illum truem, hostem omnium avium, eminus volantem, cernerent. Pulli longo tempore parvire: illico sub matris plumis se abducentes, cum vocantem audirent. Subinde quispiam nimium sibi fidens, et adhuc aliqua humi jacentia grana edendi avidus, aliquanto diutius restitit, qui statim a milvo prehensus, ungvibus firmiter tentus, et, ut diu quaesita praeda, voratus est.

Avis et pulli.

Avis positos in segete pullos monet, ut, dum ipsa abesset, diligenter attenderent, si fieret sermo de messe. Redeunti matri pulli anxii narrant, dominum agri operam illam mandasse vicinis. Respondet: nihil esse periculi. Item altero die trepidi ajunt, rogatos ad metendum esse amicos. Iterum jubet illa, ut sint securi. Tertio tandem ut audivit, ipsum dominum cum filio statuisset, postero mane cum falce messem intrare: Jam, inquit, tempus est, ut fugiamus. Vicinos et amicos non timui, quia non venturos scivi. At dominum timeo; illi enim res est cordi.

Rusticus et filii ejus.

Rusticus vicinus morti, cum relinquere filiis suis divitias non posset, voluit excitare animos illorum ad diligentem agriculturam et in opere faciendo assiduitatem.

Accersit igitur illos ad se, atque ita alloquitur: Mei filii, quo in loco res meae sint, videtis. Vobis autem quidquid potui, in mea vita comparsi, idque totum in vinea nostra quaerere poteritis. Haec cum dixisset, paulo post moritur senex. At filii, quod crederent, in vinea patrem alicubi thesaurum abscondisse, arreptis ligonibus solum vineae universae effodiunt, ac thesaurum quidem reperere nullum, terra tamen fodiendo perculsa vites uberrimos fructus tulerunt.

MÁSODIK SZAKASZ.

Jeles mondások.

Thales percontanti, quid esset difficile: *se ipsum*, inquit, *nosse*. Idem rogatus, quid esset facile: *alterum*, ait, *admonere*.

Dyonisius, regno expulsus, cuidam dicenti: quid tibi Plato et philosophia profuit? *ut tantam*, inquit, *fortunae mutationem facile feram*.

Demonax interrogatus, quando coepisset philosophari? *Tum*, inquit, *cum cognoscere me ipsum coepi*.

Aristippus percontanti, quae potissimum adolescentibus essent discenda? *Quae viris*, inquit, *usui futura sunt*.

Epictetus interrogatus, quis esset dives? *cui*, inquit, *satis est quod habet*.

Socrates, in pompa cum magna vis auri argentique ferretur: *quam nulla non desidero!* inquit. Cic. Tusc.

Alexander interrogatus: ubinam suos reconderet thesauros? *apud amicos*, inquit.

Plato cuidam narranti, esse quosdam, qui ipsum maledictis insectentur: *at ego*, inquit, *sic vivam, ut nemo istis habeat fidem*.

Themistocles cum consuleretur, utrum bono viro pauperi, an minus probato diviti filiam collocaret: *ego vero*, inquit, *malo virum, qui pecunia egeat, quam pecuniam, quae viro*. Cic. Off.

Drusus cum aedificaret domum, promitteretque ei architectus ita se eam aedificaturum, ut nemo in eam de-

spicere posset: *Tu vero, inquit, si quid in te artis est, ita compone domum, ut quidquid agam, ab omnibus perspicere possit.*

Socrates interrogatus, quamobrem ipse non administraret rempublicam, cum huius artis peritissimus esset, respondit: *eum utiliorem esse civitati, qui multos efficeret idoneos gubernandae reipublicae, quam qui ipse recte administraret.*

Diogenes interroganti cuidam, quam ratione posset optime ulcisci inimicum? *Si te ipsum, inquit, probum et honestum virum praestiteris.*

Thales rogatus, quid maxime commune esset hominibus? *Spes, respondit. Hanc enim et illi habent, qui aliud nihil.*

Aristoteles interrogatus, quid esset amicus? *unus, inquit, animus in duobus corporibus.*

Cornelia, Grachorum mater, cum Campana matrona apud illam hospita, ornamenta sua, illo seculo pulcherrima, ipsi ostenderet, traxit eam sermone, donec schola redirent liberi. Tum, *et haec, inquit, mea sunt ornamenta.*

Phocion, innocens capitis damnatus, rogante quodam ex amicis, numquid filio suo Phoco mandari vellet? *Maxime, inquit, jubeo enim eum hujus in patrem injuriae nunquam meminisse.*

Socrates nuncianti cuidam: Athenienses te capite damnarunt; *et illos, inquit, natura.*

Idem uxori cum lacrymis exclamanti: ergo ne injuste morieris? an tu, respondit, juste mallet?

Idem cum audisset, hominem quemdam male de ipso loqui: Nihil mirum, inquit, non didicit bene loqui.

Alexander cum levitate corporis ac pedum celeritate polleret, patri hortanti ut in olympiis stadium decurreret: *Facerem, inquit, si reges habiturus essem concertatores.*

Morituro Socrati Apollodorus pretiosum pallium, in quo moreretur obtulit. Cui Socrates: numquid morienti mihi, inquit, non convenit hoc, quod viventi convenit?

Rutilius Rufus, cum amici cujusdam injustae rogatio-

ni resisteret atque is per summam indignationem dixisset: Quid ergo mihi prodest amicitia tua, si quod rogo, non facis? Immo, respondit, *quid mihi tua, si propter te aliquid inhoneste facturus sum?*

Cum garrulus quidam, multa nugatus apud Aristotelem, tandem dixisset: fortasse molestus tibi sum nugis meis; *neutiquam*, inquit, *neque enim adverti animum.*

Theophrastus ad quemdam, qui in convivio prorsus silebat: *si stultus es*, inquit, *rem facis sapientem; si sapiens stultam.*

Agésilas Thraciam transiturus, ad Macedonum regem nuntios misit, qui rogarent, utrum per hostium an amicorum terram iret? Quum ille respondisset, se consultatum: Fiat igitur, inquit, consultatio; nos interim iter faciemus.

Agis interrogatus, quot haberet milites? *quot sufficiunt*, inquit, *ad fugandos hostes.*

Leonidas, Lacedaemoniorum rex, cum *Xerxes* scripsisset: mitte arma; respondit: *veni, cape.*

Cum ad *Leonidam* quidam militum dixisset: hostes sunt prope nos; *et nos*, inquit, *prope illos.*

Philippo regi, cum is pervenisset in agros Lacedaemoniorum, scripsissetque, utrum vellent se venire hostem, an amicum? responderunt: *neutrum.*

Cuidam dicenti, maximum esse numerum hostium; *Laco* respondit: Tanto major erit gloria nostra.

Lacaena quaedam cum filium in praelium misisset, et interfectum audisset: *idcirco*, inquit, *genueram, ut esset, qui pro patria mortem non dubitaret occumbere.* Cic.

Laelius, cum ei quidam malo genere natus diceret: indignum esse suis majoribus; *at hercule*, inquit, *tu tuis dignus.* Cic. de Or.

Siculus quidam, cui praetor *Scipio* patronum causae dabat hospitem suum, hominem nobilem, sed admodum stultum: *Quaeso*, inquit, praetor, adversario meo da istum patronum, deinde mihi neminem dederis. Cic.

Anacharsis, cum concioni populi Atheniensis interfuisset: Mirari se, dixit, quod apud Graecos verba facerent sapientes, stulti vero judicarent.

Nasica cum ad poëtam Ennium venisset, etque ab ostio quaerenti ancilla dixisset, Ennium domi non esse. Tum Ennius: quid? ego non cognosco vocem, inquit, tuam? Huic Nasica: *homo es impudens. Ego cum te quaererem, ancillae tuae credidi, te domi non esse, tu mihi non credis ipsi?*

Diogenes projici se post mortem jussit inhumatum. Tum amici: volucris ne et feris? Minime vero, inquit, sed bacillum prope me, quo obigam, ponitote. Qui poteris? illi: non enim senties. *Quid igitur mihi, inquit, ferarum laniatus oberit, nihil sentienti?*

Idem aliquando Myndam profectus, cum videret portas amplas ac magnifice exstructas, cum oppidum esset exiguum: viri, inquit, Myndenses, claudite portas, ne urbs vestra egrediatur.

Aristippus roganti, qua re differret sapiens ab indocto? Mitte, inquit, *utrumque nudum ad homines ignotos, et videbis.*

Plato interrogatus, quidnam interesset inter prudentem et imprudentem? respondit: *quod inter medicum atque aegrotum.*

Solon interrogatus, quid esset lex? respondit: tela araneorum, in quam si muscae leviores et culices incidunt, retinentur; si vero vespae aut apes, ea disrupta evolant.

Antisthenes interrogatus, quamobrem divites non adirent eruditos ac sapientes viros, sed hi illos? respondit: *quoniam eruditi sciunt, quae sibi desint, illi nesciunt.*

Eleganter Alexandro illi magno quidam comprehensus pirata respondit. Nam quum rex hominem interrogasset, quo jure mare infestaret? ille, eodem, inquit, *quo tu orbem terrarum. Sed quia id ego parvo navigio facio, latro vocor; tu, quia magna classe, imperator.*

Anaxagoram ferunt, nuntiata morte filii, dixisse: sciebam, me genuisse mortalem. Cic.

Solon cum interrogaretur, cur nullum supplicium constituisset in eum, qui parentem necasset? respondit: se id neminem facturum putasse. Cic. S. Rosc.

SECTIO TERTIA.

Narratiunculae.

I. Codrus honszerelme.

Quum Attica regio ferro ignique vastaretur a Doriensium exercitu, rex Atheniensium Codrus, suis suorumque viribus diffidens, ad Appollinis Delphici oraculum confugit, perque legatos sciscitatus est, quonam modo tam grave bellum averti posset? Respondisse Deus fertur, *ita finem et fore, si rex ipse hostili manu occidisset.* Quod quidem non solum in totis Atheniensium, sed etiam in hostium castris percrebuit. Unde factum est, ut ediceretur, nequis Codri corpus vulneraret. Id postquam cognovit, depositis insignibus imperii, famularem cultum induit, ac jaculantium hostium globo sese obiecit, unumque ex his falce percussus, in caedem suam compulit. Cognito regis corpore, Dorienses sine praelio discedunt. Atque ita Athenienses virtute ducis, pro salute patriae morti se offerentis, bello liberantur. Quis Codrum non miretur, qui iis artibus mortem quaesierit, quibus ab aliis vita quaeri solet?

II. Pericles szelidsége.

Periclem in foro publica negotia tractantem improbus et petulans homo maledictis insectabatur. Quae cum ille patienter ferret, nec ullum adeo verbum reponeret, diem totum perseveravit insectatio. Vespere vultu gressuque placido domum reversus est Pericles, insequente eodem nebulone et omnibus contumeliis eum impetente. Aedes ingressurus, cum iam nox esset, uni e servis suis mandavit, ut accenso lumine hominem comitaretur ac reduceret domum.

III. A' szép lelkű Fabricius.

Pyrri bello maximum exemplum est iustitiae in hostem a Romanis constitutum. Cum enim rex Pyrrhus populo Romano bellum ultro intulisset, cumque de imperio certamen esset cum rege generoso ac potente: perfuga ab eo venit in castra Fabricii, eique est pollicitus, si praemium

sibi proposuisset, se, ut clam venisset, sic clam in Pyrrhi castra rediturum, et eum veneno necaturum. Hunc Fabricius reducendum curavit ad Pyrrhum: idque factum eius a senatu laudatum est. Cic. Off.

IV. Aristides nagylelküségé.

Non ignorabat Aristides Themistoclem sibi diu clam, aut aperte, fuisse adversatum in administranda republica. Noverat quoque, se eius maxime opera pulsum fuisse in exilium. At ostendit, quam alienus ab ulciscendo animus esset, quum deliberaretur de ipse Themistocle e civitate eiiciendo testarum suffragiis. Opportuna certe oblata erat expetendae vindictae occasio. Nihil tamen ab eo aut dictum aut factum est, quod nocere posset inimico. Et ut prius ei non inviderat florenti opibus et rerum gestarum gloria, sic tum noluit premere periclitantem, et eo delecto exultare.

SECTIO QUARTA.

Sententiae morales.

Labor continuus assuetudine fit levior.

Prudentia suus homini murus, et arma, et praesidium est.

Idem est otiosus et malus civis.

Malus bonum ubi se simulat, pessimus est.

Meledicus garrulus onerosior morbo.

Parentum vita liberis est instar regulae.

Iniuriarum remedium est oblivio.

Socius fit culpa, qui nocentem sublevat.

Pecuniae, oportet, imperes non servias.

Calamitati alienae ne insultes, timens: ne in eandem labaris.

Inopiae desunt pauca, avaritiae omnia.

Cuivis dolori remedium est patientia.

Inopi beneficium bis dat, qui dat celeriter.

Nocentem qui defendit, sibi crimen parit.

Quid tibi non vis fieri, alteri ne feceris.

Conscientiae potius, quam famae attenderis.

Bonis nocet, quisque pepercit malis.

Sero est in periculis consilium quaerere.

Thesaurum et talentum ne abscondas in agro.
 O tacitum tormentum animi conscientia!
 Animo valere praeoptes, quam corpore.
 Maiora perdes, minora ni servaveris.
 Festina lente, nam tardus velocem assequitur.
 Senectus ipsa est morbus.
 Avarus, nisi cum moritur, nihil recte facit. *Syr.*
 Fere homines libenter id, quod volunt, credunt. *Caes.*
 Proba merx facile reperit emtorem. *Plant.*
 Quanto superiores sumus, tanto submissius nos geramus. *Cic.*
 Quisque suae fortunae faber est. *Sall.*
 Coelum, non animum mutant, qui trans mare currunt. *Hor.*
 Qui mentiri solet, peierare consuevit.

SECTIO QUINTA.

Fragmenta ex Cornelio Nepote.

Miltiades, Cimonis filius, Atheniensis, quum et antiquitate generis, et gloria maiorum, et sua modestia unus omnium maxime floreret, eaque esset aetate, ut iam non solum de eo bene sperare, sed etiam confidere cives possent sui, talem futurum, qualem cognitum iudicarunt: accidit, ut Athenienses Chersonesum colonos vellent mittere. Cuius generis quum magnus numerus esset, et multi eius demigrationis peterent societatem: ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt, qui consulerent Apollinem, quo potissimum duce uterentur. Namque tum Thraces eas regiones tenebant, cum quibus armis erat dimicandum. His consulentibus nominatim Pythia praecepit, ut Miltiadem sibi imperatorem sumerent: id si fecissent, incepta prospera futura.

Themistocles, Neocli filius, Atheniensis. Huius vitia ineuntis adolescentiae magnis sunt emendata virtutibus, adeo ut anteferatur huic nemo, pauci pares putentur. Sed ab initio est ordiendum. Pater eius Neocles generosus fuit. Is uxorem Acharnanam civem duxit, ex qua natus est Themistocles. Qui quum minus esset probatus parentibus, quod et liberius vivebat, et rem familiarem negligebat, a patre

exheredatus est. Quae contumella non fregit eum, sed erexit. Nam cum indicasset, sine summa industria non posse eam exstingui, totum se dedidit reipublicae, diligentius amicis famaeque serviens. Multum in iudiciis privatis versabatur; saepe in concionem populi prodibat; nulla res maior sine eo gerebatur, celeriterque, quae opus erant, reperiebat. Neque minus in rebus gerendis promptus, quam excogitandis, erat, quod et de instantibus verissime iudicabat, et de futuris callidissime coniciebat. Quo factum est, ut brevi tempore illustraretur.

Aristides, Lysimachi filius, Atheniensis, aequalis fere fuit Themistocli. Itaque cum eo de principatu contendit: namque obtrectarunt inter se. In his autem cognitum est, quanto antestaret eloquentia innocentiae. Quamquam enim adeo excellebat Aristides abstinencia, ut unus post hominum memoriam, quod quidem nos audierimus, cognomine *Iustus* sit appellatus; tamen, a Themistocle collabefactus, *testula* illa exilio decem annorum mulctatus est. Qui quidem cum intelligeret, reprimi concitatam multitudinem non posse, cedensque animadverteret quemdam scribentem, ut patria pelleretur, quaesiisse ab eo dicitur, quare id faceret? aut quid Aristides commisisset, cur tanta poena dignus duceretur? Cui ille respondit: se ignorare Aristidem; sed sibi non placere, quod tam cupide elaborasset, ut praeter ceteros *Iustus* appellaretur. Hic decem annorum legitimam poenam non pertulit; nam postquam Xerxes in Graeciam descendit, sexto fere anno, quam erat expulsus, populiscito in patriam restitutus est. — Interfuit autem pugnae navali apud Salamina, quae facta est prius, quam poena liberaretur. Idem Praetor fuit Atheniensium apud Plateas in praelio, quo Mardonius fusus, barbarorumque exercitus interfectus est. Neque aliud est ullum huius in re militari illustre factum, quam huius imperii memoria; iustitiae vero et aequitatis, et innocentiae multa:

Inprimis, quod eius aequitate factum est, cum in communi classe esset Graeciae simul cum Pausania, quo duce Mardonius erat fugatus, ut summa imperii maritimi a Lacedaemoniis transferretur ad Athenienses. Namque ante id tempus et mari, et terra duces erant Lacedaemonii. Tum autem et intemperantia Pausaniae et iustitia factum est Aristidis, ut omnes fere civitates Graeciae ad Athenien-

sium societatem se applicarent, et adversus barbaros hos duces deligerunt sibi. Quos quo facilius repellerent, si forte bellum renovare conarentur, ad classes aedificandas, exercitusque comparandos quantum pecuniae quaeque civitas daret, Aristides delectus est, qui constitueret. Eius arbitrio quadringenta et sexaginta talenta quotannis Delum sunt collata, id enim commune aerarium esse voluerunt. Quae omnis pecunia postero tempore Athenas translata est. Hic qua fuerit abstinencia, nullum est certius indicium, quam quod, cum tantis rebus praefuisset, in tanta paupertate decessit, ut, qui efferretur, vix reliquerit. Quo factum est, ut filiae eius publice alerentur, et de communi aerario dotibus datis collocarentur. Decessit autem fere post annum quartum, quam Themistocles Athenis erat expulsus.

Phocion, Atheniensis, etsi saepe exercitibus praefuit, summosque Magistratus cepit, tamen multo eius notior integritas vitae, quam rei militaris labor. Itaque huius memoria est nulla, illius autem magna fama: ex quo cognomine *Bonus* est appellatus. Fuit enim perpetuo pauper, cum ditissimus esse posset, propter frequentes delatos honores, potestatesque summas, quae ei a populo dabantur. Hic cum a rege Philippo munera magnae pecuniae repudiaret, legatique hortarentur accipere, simulque admonerent, si ipse his facile careret, liberis tamen suis prospiceret, quibus difficile esset in summa paupertate tantam paternam tueri gloriam: his ille, *si mei similes erunt, idem hic*, inquit, *agellus illos alet, qui me ad hanc dignitatem perduxit; sin dissimiles sunt futuri, nolo meis impensis illorum ali, augerique luxuriam*. Idem cum prope ad annum octogesimum prospera pervenisset fortuna, extremis temporibus magnum in odium pervenit suorum civium.

SECTIO SEXTA.

Sententiae poëticae.

Ante obitum nemo supremaque funera felix. O. Met.

Aut prodesse volunt, aut delectare poëtae. Hor.

Cantabit vacuus coram latrone viator. Iu v.

Conscia mens recti famae mendacia ridet. O. Fast.
 Discite, quid virtus, et quid sapientia possit. H. Ep.
 Felix, qui didicit rerum cognoscere causas. V. Georg.
 Felix, quem faciunt aliena pericula cautum.
 Gaudia principium nostri sunt saepe doloris. O. Met.
 Hectora quis nosset, felix si Troia fuisset? O. Trist.
 Incidit in scyllam, qui vult vitare charybdim.
 Invidus alterius macrescit rebus opimis. H. Ep.
 Naturam expellas furca, tamen usque recurret. H. Ep.
 Nescia mens hominum fati sortisque futurae. V. Aen.
 Nitimur in vetitum semper, cupimusque negata. O. Am.
 Non minor est virtus, quam quaerere, parta tueri. H. Art.
 Noscitur ex socio, qui non cognoscitur ex se. O.
 Omne tulit punctum, qui miscuit utile dulci. H. Art.
 Orandum est, ut sit mens sana in corpore sano. Iuv.
 Quidquid agis, prudenter agas, et respice finem.
 Quod latet, ignotum est: ignoti nulla cupido. O. Art.
 Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis. O. Fast.
 Audendum est: fortes adiuvat ipse Deus.
 Gratus ex ipso fonte bibuntur aquae. O. Pont.
 Non opus est, celeri subdere calcar equo. O. Pont.
 Non procul a proprio stipite poma cadunt.
 Quisque suae vitae semina jacta metet.
 Si rota defuerit, tu pede carpe viam.
 Tranquillas etiam naufragus horret aquas. O. Pont.
 Aurea nunc vere sunt secula; plurimus auro
 Venit honos: auro conciliatur amor. O. Art.
 Donec eris felix, multos numerabis amicos,
 Tempora si fuerint nubila, solus eris. O. Trist.
 Fortior est, qui se, quam qui fortissima vincit
 Moenia, nec virtus altius ire potest.
 Gutta cavat lapidem: consumitur annulus usu,
 Et teritur pressa vomer aduncus humo. O. Pont.
 In pretio pretium nunc est: dant census honores:
 Census amicitias: pauper ubique iacet. O. Fast.
 Nescio, qua natale solum dulcedine cunctos
 Ducit, et immemores non sinit esse sui. O. Pont.
 Omnia sunt hominum tenci pendentia filo,
 Et subito casu, quae valuerunt, ruunt. O. Pont.
 Parva necat morsu spatiosum vipera taurum:
 A cane non magno saepe tenetur aper. O. Rem.

Principiis obsta! sero medicina paratur,

Cum mala per longas convaluere moras. O. R.

Perfer et obdura: dolor hic tibi proderit olim:

Saepe tulit lassus succus amarus opem. O. A. m.

Si te deficient vires, audacia certe

Laus erit; in magnis et voluisse sat est. Proper.

Singula quid referam? nil non mortale tenemus,

Pectoris exceptis, ingeniique bonis.

SECTIO SEPTIMA.

Catonis disticha selecta.

A. Ex Libro I.

1. Deus est animus, nobis ut carmina dicunt,
Hic tibi praecipue pura sit mente colendus.
2. Plus vigila semper, nec somno deditus esto:
Nam diuturna quies vitiis alimenta ministrat.
3. Virtutem primam esse puta compescere linguam:
Proximus ille Deo est, qui scit ratione tacere.
4. Quae nocitura tenes, quamvis sint cara, relinque:
Utilitas opibus praeponi tempore debet.
5. Contra verbosos noli contendere verbis:
Sermo datur cunctis, animi sapientia paucis.
6. Rumores fuge, ne incipias novus auctor haberi:
Nam nulli tacuisse nocet, nocet esse locutum.
7. Cum te aliquis laudat, iudex tuus esse memento:
Plus aliis de te, quam tu tibi, credere noli.
8. Officium alterius multis narrare memento:
Atque aliis cum tu benefeceris ipse, sileto.
9. Ne cures, si quis tacito sermone loquatur:
Conscius ipse sibi de se putat omnia dici.
10. Cum dubia et fragilis sit nobis vita tributa:
In morte alterius tu spem tibi ponere noli.
11. Infantem nudum cum te natura creavit:
Pauperitatis onus patienter ferre memento.
12. Noli homines blandum nimium sermone probare:
Fistula dulce canit, volutcrem dum decipit auceps.
13. Si tibi sunt nati, nec opes; tunc artibus illos
Instrue, quo possint inopem defendere vitam.
14. Quae culpae soles, ea tu ne feceris ipse:
Turpe est doctori, cum culpa redarguit ipsum.

- 15) Quod iustum est petito, vel quod videatur honestum:
Nam stultum est petere id, quod possit iure negari.
- 16) Ignotum tibi tu noli praeponere nobis;
Cognita iudicio constant, incognita casu.
- 17) Vincere dum possis, interdum cede sodali:
Obsequio quoniam dulces retinentur amici.
- 18) Litem inferre cave, cum quo tibi gratia iuncta est;
Ira odium generat, concordia nutrit amorem.

B. Ex libro II.

- 1) Si potes, ignotis etiam prodesse memento:
Utilius regno est, meritis acquirere amicos.
- 2) Iratus de re incerta contendere noli:
Impedit ira animum, ne possit cernere verum.
- 3) Quod nimium est fugito; parvo gaudere memento:
Tuta magis puppis, modico quae flumine fertur.
- 4) Corporis exigui vires contemnere noli:
Consilio pollet, cui vim natura negavit.
- 5) Esto animo forti, quum sis damnatus inique:
Nemo diu gaudet, qui iudice vincit iniquo.
- 6) Luxuriam fugito, simul et vitare memento
Crimen avaritiae: nam sunt contraria famae.
- 7) Noli tu quaedam referenti credere semper:
Exigua his tribuenda fides, qui multa loquuntur.
- 8) Consilium arcanum tacito committe sodali:
Corporis auxilium medico committe fideli.
- 9) Rebus in adversis animum demittere noli:
Spem retine; spes una hominem nec morte relinquit.

C. Ex libro III.

- 1) Instrue praeceptis animum, nec discere cesses:
Nam sine doctrina vita est quasi mortis imago.
- 2) Quum recte vivas, ne cures verba malorum:
Arbitrii non est nostri, quid quisque loquatur.
- 3) Segnitiam fugito, quae vita ignavia fertur;
Nam cum animus languet, consumit inertia corpus.
- 4) Interpone tuis interdum gaudia curis,
Ut possis animo quemvis sufferre laborem.
- 5) Multorum disce exemplo, quae facta sequaris,
Quae fugias. Vita est nobis aliena magistra.
- 6) Quod potes, id tentes: operis ne pondere pressus
Succumbat labor, et frustra tentata relinquis.
- 7) Inter convivas fac sis sermone modestus:
Ne dicare loquax, dum vis urbanus haberi.

- 8) Utere quaesitis, sed ne videaris abuti:
Qui sua consummunt, cum deest, aliena sequuntur.
- 9) Fac tibi proponas mortem non esse timendam;
Quae bona si non est, finis tamen illa malorum est.

D. Ex libro IV.

- 1) Despice divitias, si vis animo esse beatus:
Quas qui suscipiant, mendicant semper, avari.
- 2) Commoda naturae nullo tibi tempore deerunt,
Si fueris contentus eo, quod postulat usus.
- 3) Quod donare potes, gratis concede roganti:
Nam recte fecisse bonis, in parte lucrorum est.
- 4) Quod tibi suspectum est, confestim discute, quid sit;
Namque solent, primo quae sunt neglecta nocere.
- 5) Auxilium a notis petito, si forte laboras:
Nec quisquam melior medicus, quam fidus amicus.
- 6) Utere quaesitis opibus: fuge nomen avari:
Quid tibi divitiae prosunt, si pauper abundas?
- 7) Disce aliquid: nam, cum subito fortuna recessit,
Ars remanet, vitamque hominis non deserit unquam.
- 8) Perspicito tecum tacitus, quid quisque loquatur.
Sermo hominum mores et celat et indicat idem.
- 9) Multum venturi ne cures tempora fati:
Non metuit mortem, qui scit contemnere vitam.
- 10) Disce, sed a doctis: indoctos ipse doceto:
Propaganda etenim rerum doctrina bonarum.
- 11) Tranquillis rebus, quae sunt adversa, caveto:
Rursus in adversis melius sperare memento.
- 12) Discere ne cessa; cura sapientia crescit:
Raro datur longo prudentia temporis usu.
- 13) Ne pudeat, quae nescieris, te velle doceri:
Scire aliquid, laus est; culpa est nil discere velle.
- 14) Tempora longa tibi noli promittere vitae:
Quocunque ingrederis, sequitur mors, corpus et umbra.

Marci Antonii Mureti

Disticha de Moribus.

- 1) Dum tener es, Murete, avidis hanc auribus hauri;
Nec memori modo conde animo, sed et exprime factis.
- 2) Imprimis venerare Deum, venerare parentes,
Et quos ipsa loco tibi dat natura parentum.
- 3) Mentiri noli: nunquam mendacia prosunt;
Si quid peccaris, venia est tibi prompta fatenti.

- 4) Disce libens: quid dulcius est, quam discere multa?
Discentem comitantur opes, comitantur honores.
- 5) Si quis te obiurget, male cum quid feceris, illi
Gratiam habe, et ne iterum queat obiurgare, caveto.
- 6) Qui semel incautum blando sermone fefellit
Ille idem, dabitur quoties occasio, fallet.
- 7) Nec cuivis sapiens, nec nulli credere debet:
Fallitur alter saepe; fidem tibi detrahit alter.
- 8) Non nisi spectatis arcana sedulibus effer,
Quodque tacere voles alios, prior ipse taceto.
- 9) Principio studii radix inamoena videtur,
Sed profert dulces parvo post tempore fructus.
- 10) Ut moderata quies prodest, viresque ministrat,
Sic hebetat corpus nimia, ingeniumque retundit.
- 11) Si prodesse aliis studeas, tibi proderis ipsi:
At nisi ames alios, et te quoque nullus amabit.
- 12) Si tibi grata quies, iuvenis ne parce labori:
Dux ad honoratam est homini labor ipse quietem.
- 13) Scire cupis quae sit famae via certa parandae?
Talem te praesta, qualem te poscis haberi.
- 14) Ut nos pauca loqui, plura autem audire moneret,
Lingvam unam natura, duas dedit omnibus aures.
- 15) Pauca quidem haec; sed quae studio servata perenni
Mirificos fructus progressu temporis edunt.

S Z Ó T Á R.

A.

Abdens *), *elrejtén.*
 abdicare, *avi, lemond.*
 abesse, *abfui, távol van.*
 abire, *ivi, elmegy.*
 abscondere, *abscondi, elrejt.*
 abigere, *egi, elűz.*
 absens, *távollévő.*
 abuti, *usus, visszaél.*
 accedere, *cessi, hozzájárul.*
 accipere, *cepi, kap.*
 accidere, *accidit, történt.*
 acerbus, *a, um, keserű.*
 acerbitas, *tis, keserűség.*
 accersere, *l. arcessere.*
 accomodare, *avi, alkalmaz.*
 academicus, *a, um, akadémiai.*
 acutus, *a, um, hegyes.*
 acriter, *erősen.*

adesse, *adfui, jelen van.*
 adultus, *a, megnőtt.*
 adjutor, *is, segítő.*
 adulari, *atus, hizelkedik.*
 admonere, *nui, int, megint.*
 adsvescere, *svevi, megszokik.*
 adversarius, *a, ellenes.*
 aedificare, *avi, épít.*
 Aeneas, *főrsínév.*
 adhibere, *bui, alkalmaz, használ.*
 administrare, *igazgat.*
 admirari, *atus, csodúl.*
 adolescens, *tis, ifjú.*
 adhuc, *még.*
 admiscere, *scui, hozzávegyít.*
 adspicere, *spexi, néz.*
 adriaticus, *a, adriai.*
 aestimare, *avi, becsül.*
 aeger, *ra, beteg.*
 aetas, *tis, kor.*

*) Eddig mindgyárt az első iskolában kezdték a' latin nyelvet tanítani, de igen hihető, hogy a' dolgok megváltoznak, 's csak serdültebb ifjakkal vagy főlebbi iskolabeliekkal tanultatják e' nyelvet, nem pedig gyermekekkel, tehát szükségtelennek véltem minden szónál a' *genitivus casust*, a' *nemet*, a' *mellékneveknek* mind a' három végzetét, az ígéknek második személyét, *supinumát*, 'sa't. kitenni, főnév-e valamelly szó, vagy igehatározó, vagy ige, 'sa't. az ifju tudni fogja, mert föl kell tennünk, hogy midőn ezt tanulja, már a' nemzeti nyelvben jártos leszen. E' kis szótárban egyébiránt csak azon szók foglaltatnak, melyek a' gyakorlatokban és olvasó-könyvben előfordulnak.

aemulatio, *vetélkedés.*

aemulari, atus, *vetélkedik.*

aenopolium, l. oenopolium.

aerarium, *pénztár.*

aequus, a, *méltányos, igazságos.*

aestas, tis, *nyár.*

aegrotus, a, *beteges.*

aedes, is, *ház.*

aestus, us, *hévség.*

affirmare, avi, *erősít, állít.*

agellus, *földecske, felekcse.*

ager, ri, *szántóföld.*

agere, egi, *mivel, cselekszik.*

Agesilaus, *férfinév.*

agger, is, *töltés.*

agrestis, e, *falusi.*

ago gratias, *köszönöm.*

agricultura, ae, *földművelés.*

agricola, ae, *földműves.*

ala, ae, *szárny.*!

alere, ui, *táplál.*

albus, a, um, *fehér.*

algere, si, *fázik.*

Alexander, *Sándor.*

alius, a, *más.*

allatrare, avi, *megugat.*

alloqui, cutus, *megszólít.*

ambulare, avi, *jár, sétál.*

ambulans, *sétálóan.*

amicitia, ae, *barátság.*

amicus, i, *barát.*

amor, is, *szeretet.*

amplitudo, inis, *bőség, tágasság.*

ancilla, ae, *szolgáló.*

animadvertere, ti, *észrevesz.*

anser, is, *lúd.*

Antonius, ii, *férfinév.*

anus, i, *vénasszony.*

anceps, cipitis, *kétséges.*

animus, i, *kedv, lélek.*

annus, i, *esztendő.*

annulus, *gyűrű.*

animal, is, *állat.*

anteferre, tuli, *többször becsüti, előbe tesz.*

antequam, *mielőtt.*

antiquitas, atis, *régiség.*

antrorsum, *befelé.*

aper, ri, *radkan.*

aperi caput, *vedd le a' kalapod.*

aperte, *nyíltán.*

aperire, ui, *kinyit.*

apis, is, *méh.*

applicare, avi, *alkalmaz.*

Apollo, inis, *férfinév.*

apellare, avi, *nevez, hivatkozik.*

appetitus, us, *étvágy, kívánság.*

appropinquare, avi, *közelít.*

aqua, *víz.*

arare, avi, *szánt.*

Arabes, um, *Arabs.*

arbitrari, atus, *ítél.*

arcessere, *idéz, hivat.*

arbor, is, *fa, élőfa.*

arcantum, i, *titok.*

arcessere, ivi, *hi, vádol.*

arescere, *szárad, sikkad.*

argentum, *ezüst.*

argenteus, a, um, *ezüstből való, ezüstös.*

aries, etis, *kos.*

Aristippus, *férfinév.*

Aristoteles, is, *férfinév.*

arma, orum, *seggyver.*

armis dimicare, *küzdeni, hadakozni.*

ars, tis, *mesterség, művészet.*

artus, us, *tag.*

arundo, inis, *nád.*

arx, cis, *vár.*

asinus, *szamár.*

asvetudo, inis, *megszokás.*

ater, a, um, *fekete.*

attendere, tendi, *figyáz.*

auceps, cipitis, *madarász.*

aureus, a, um, *aranyból való, aranyos.*
 audere, si, *mer, merészel.*
 audire, ivi, *hall.*
 Augustus, i, *férfinév.*
 auxilium, ii, *segedelem.*
 aula, *udvar.*
 auris, is, *fül.*
 aufugere, fugi, *elfut.*
 avarus, a, *fősvény.*
 avaritia, *fősvénység.*
 avolare, avi, *elrepül.*

B.

Babilon, is, *Babilonia.*
 baculus, bot,
 barba, *szakáll.*
 barbarus, a, um, *vad, durva.*
 bacillus, i, *pálczácska.*
 bellum, i, *had, háború.*
 bene, *jól.*
 benignus, a, *jótevő, kegyes.*
 bellua, *vadállat, vad.*
 beneficium, *jótétemény.*
 beneficentia, *jótevés.*
 bestia, ae, *vadállat.*
 bini, *ketten.*
 blandus, a, um, *nyájas.*
 bibere, bibi, *iszik.*
 bos, vis, *ökör.*
 bonus, a, um, *jó.*
 Britannia, *Britania.*
 brevis, e, *rövid.*
 breviter, *röviden.*
 Brutus, *férfinév.*
 bullire, ivi, *forr.*

C.

Calcar, is, *sarkantyú.*
 coena, *vacsora.*
 Caesar, is, *férfinév, császár.*

calor, is, *melegség.*
 calx, is, *mész.*
 Cannae, *városnév.*
 canere, cecini, *énekel.*
 caro, nis, *hus.*
 callidissime, *legravasabbul.*
 callidus, a, um, *ravasz, okos.*
 capra, *kecske.*
 carpere, psi, *leszaggat.*
 caupo, onis, *fogadós.*
 cancer, cri, *rák.*
 canis, is, *kutya.*
 cantare, avi, *énekel.*
 capere, cepi, *kap, megfog.*
 Capitolium, *kapitolium.*
 caput, itis, *fő, fejezet.*
 Carthaginensis, e, *karthágói.*
 caula, *istálló.*
 causa, ok.
 cautus, a, um, *ovatos, előrelátó.*
 cavare, avi, *váj.*
 cavere, *vigyáz, ovatoskodik.*
 cavus, a, *vájott.*
 ceber, is, *hires.*
 celer, is, e, *gyors.*
 cernere, ui, *észrevesz.*
 certamen, inis, *veszekedés.*
 certus, a, *bizonyos.*
 cessare, avi, *megszün.*
 Chersonesus, i, *városnév.*
 cibus, i, *étel.*
 circum, *körül.*
 civis, is, *polgár.*
 civitas, atis, *város, ország.*
 clam, *alattomban.*
 clamare, avi, *lármáz.*
 clamor, is, *lárma.*
 clarus, a, *világos, hires.*
 classificatio, *osztályozás.*
 clementia, *kegyelem, kegyelmesség.*
 coactor, *kényszerítő.*
 coelum, ég.

Codrus, férfinév.
 coecus, a, um, vak.
 cogere, egi, kényszerít.
 cogitare, avi, gondolkodik.
 colere, ui, tisztel.
 collabi, lapsus, elesik.
 collocare, avi, elhelyez.
 colonia, gyarmat.
 color, is, szín.
 columba, galamb.
 comitas, tis, nyájasság, barátság-
 ság.
 commemorare, avi, említ.
 commovere, vi, megindít.
 comparare, avi, összehasonlít.
 comitari, tus, kísér.
 compellere, pulsi, izgat.
 complexus, a, összefoglalt, befog-
 lalt.
 condonare, avi, megajándékoz.
 concilium, gyűlés.
 coniectura, következtetés.
 concedere, edi, megenged.
 conducere, xi, megfogad, vezet.
 coniicere, jeci, következtet.
 coniugare, avi, összeköt, összefoglal.
 consecrare, avi, föلدldoz.
 conscientia, lelkiismeret.
 considerare, avi, szemlél.
 consummere, si, megemészt, fogyaszt.
 contemptus, a, um, megvetett, elvetett.
 commeare, avi, hozzájuthat.
 commodum, kényelem.
 commorari, tus, tartozkodik, marad.
 componere, posui, épít, összetesz.
 concio, gyűlés, gyülekezet.
 condiscipulus, tanuló társ.
 confidere, fidi, megbíz, rábíz.
 conspicari, tus, megnéz.
 contemnere, psi, megvet.
 constituere, ui, rendel, tesz, föلدállít.
 constantia, állhatatosság.

consulere, ui, tandsot kér.
 consul, is, consul.
 contingere, git, megtörténik.
 convenire, veni, megegyez.
 contendere, tendi, vetélkedik.
 concordia, egyesség.
 conspiciere, exi, megnéz.
 contentus, a, um, megelégedett, kie-
 légitetett.
 conscendere, scendi, fölmegy.
 contrahere, xi, köt, szerződik.
 convalere, ui, megrögzőtt.
 contemplari, tus, szemlél.
 copia, sereg.
 coquere, xi, főz.
 coram, előtt.
 Corinthus, i, városnév.
 Cornelia, nőnév.
 corona, korona.
 corporis levitate esse, könnyű testü-
 nek lenni.
 consumi, tus, elfogy, elkopik.
 continuus, a, um, folytatott.
 contumelia, gyalázat.
 convivium, vendégség.
 corrumpere, megveszteget.
 cras, holnap.
 crastinus, a, um, holnapi.
 credere, credidi, hisz, rábíz.
 crescere, vi, nő.
 creare, avi, terem, tesz, válogat.
 credulitas, tis, hiszékenység.
 crimen, inis, vétek.
 crux, cis, kereszt.
 cubile, is, szoba.
 cubitum, könyök.
 culex, cis, szunyog.
 culpae, avi, hibáztat.
 culpa, vétek.
 cultus, us, ruha, tisztelet.
 cupere, ivi, kíván.
 cura, gond.

curare, avi, *gondoskodik.*
currere, cucurri, *fut, szalad.*
cursus, us, *futás, folyam.*
curvus, a, um, *görbe.*

D.

Damnum, kár.
dare, dedi, *ad.*
Darius Histaspes, *férfinév.*
debere, fui, *kell.*
debilis, e, *gyöngé.*
decernere, crevi, *elhatároz.*
Delphi, *városnév.*
demigrare, tus, *elköltözik.*
demigratio, *elköltözés.*
Demosthenes, *férfinév.*
deponere, sui, *letesz.*
descendere, scendi, *leszáll.*
desertus, a, um, *puszt, elhagyott.*
desiderium, ii, *ohajtás, vágy.*
despicere, exi, *lenéz, megvet.*
detrahere, xi, *levon, lehúz.*
Deus, *Isten.*
detrimentum, kár.
dicere, xi, *mond.*
diffidere, fidi, *nem bízik.*
difficilis, e, *nehéz.*
digitus, i, *ujj.*
dignitas, tis, *méltóság.*
dignus, a, um, *méltó.*
diligens, *szorgalmas.*
dilaceratus, *szétszaggatott.*
diluere, ui, *elolvad.*
dimicare, avi, *küzd, csatáz, hadáz.*
Dionysius, ii, *férfinév.*
discedere, cedi, *elutaz, elmegy.*
discere, didici, *tanul.*
distribuere, ui, *eloszt.*
diu, *soká.*
diutius, *tovább, sokább.*
diuturnus, a, *hosszantartó.*

divinando, *találgatva.*
divus, a, *isteni.*
divitiae, arum, *gazdagság.*
displicere, cuit, *nem tetszik.*
disputare, avi, *verseng.*
dissidium, ii, *visszavonás.*
distare, *távol van.*
dives, itis, *gazdag.*
dividere, si, *eloszt.*
dolare, avi, *gyalul.*
dolere, ui, *fájt.*
dolor, is, *fájdalom.*
dolus, i, *csalárdság.*
domicilium, lakás.
doctus, a, *tanult, tudós.*
dominus, úr.
dominatio, nis, *uralkodás.*
dominari, tus, *uralkodik.*
domus, us, *ház.*
donare, avi, *ajándékoz.*
donum, i, *ajándék.*
dormire, ivi, *alszik.*
Drusus, i, *férfinév.*
dubius, a, *kétséges.*
dubium, ii, *kétség.*
ducere, xi, *vezet.*
dudum, *rég.*
dulcis, e, *édes.*
durus, a, *kemény.*

E.

Ebrius, a, *részeg.*
efficere, feci, *kieszközl.*
efficax, cis, *hatós, sikeres.*
effodere, fodi, *kiás.*
elephas, antis, *elefánt.*
egregius, a, *jeles, derék.*
eminus, *távolról.*
eloquens, tis, *ékeesszó.*
eloquentia, *ékeesszólás.*
emere, mi, *vesz.*

emtor, ia, *verő*.
 emolumentum, *haszon*.
 eniti, nisus, *erőködik*.
 Epicurus, *férfinév*.
 Epictetus, *férfinév*.
 equus, *ló*.
 ergo, *tehát*.
 errare, avi, *hibázik*.
 errans, *tévelygő*.
 erudire, ivi, *tanít*.
 erigere, exi, *emel, állít*.
 eruditus, *tanult, tudós*.
 esurire, ivi, *éhezik*.
 excitare, avi, *fölingerel, buzdit*.
 exiguus, a, *csekély*.
 exilium, ii, *száműzés*.
 excellens, tis, *jeles, dicső*.
 exercitium, ii, *gyakorlat*.
 existimare, avi, *vél, hisz*.
 exercitus, us, *hadserég*.
 exemplum, *példa*.
 expellere, puli, *kiűz*.
 explere, plevi, *bétölt, kitölt*.
 expugnare, avi, *bevesz*.
 experiri, tus, *tapasztal, megpróbál*.
 expetere, petii, *kiván, kikér*.
 explicare, avi, *megfejt*.
 exstinguere, *kitöröl*.
 extus, *kívül*.
 extruere, xi, *épít*.
 exultare, avi, *felmagasztat, tapsol*.
 exsugere, uxi, *kiszi*.

F.

Facere, feci, *tesz, csinál*.
 fallax, cis, *csaló, csalékony*.
 fallere, fefelli, *megcsal*.
 falsus, a, *hamis*.
 falx, cis, *kasza*.
 fama, *hir, név*.
 familia, *család*.

familiaris, e, *barátságos*.
 familiaritas, tis, *barátság*.
 famula, *szolgáló*.
 fanum, i, *kápolna*.
 fatigare, avi, *fáraszt*.
 febris, is, *láz, vérláz*.
 felis, is, *macska*.
 fera, *vad*.
 ferrum, *vas*.
 ferro igneque, *tűzzel vassal*.
 fessus, a, *fáradt*.
 festinare, avi, *siet*.
 festina lente, *lassan járj tovább érsz*.
 festus, a, *ünnep*.
 fiducia, ae, *bizodalom*.
 fidelis, e, *hív*.
 fides, *hit*.
 filia, *leány*.
 filum, *szál, fonál*.
 findere, fidi, *hasít*.
 finis, is, *vég; respice finem, nézd a'
 következőt*.
 finitimus, a, *határos*.
 firmiter, *erősen*.
 flagitare, avi, *esdekel, kér*.
 flere, flevi, *sír*.
 fluere, uxi, *foly*.
 florere, ui, *virágzik*.
 flos, ris, *virág*.
 flumen, inis, *folyó*.
 fodere, di, *ás*.
 foedus, eris, *szövetség*.
 foetus, us, *magzat*.
 fons, tis, *forrás*.
 fores, *ajtó*.
 forma, *alak*.
 formica, *hangya*.
 forte, *véletlenül, talán*.
 fortuna, *szerencse*.
 forum, *tér, piac*.
 fortunae faber, *szerencsejének ko-
 vácsa*.

fossa, árok.
 fragilis, e, törékeny.
 frangere, fregi, tör, megtör, lever.
 fraus, audis, csalárdság.
 fragmentum, töredék.
 frenum, szabóla.
 frequens, tis, gyakori, sok.
 frigus, oris, hidegség.
 fructus, us, gyümölcs.
 fruges, um, gyümölcs.
 frons, dis, galy.
 frons, tis, homlok.
 fugare, avi, megszalaszt, elűz.
 fugere, gi, szalad.
 fumus, füst.
 fur, ris, tolvaj.
 furca, villa.
 furere, dühösködik.
 fuscus, a, barna.

G.

Gallia, Francziaország.
 gallina, tyúk.
 gallus, kakas.
 garrulus, fecsegő.
 gaudere, gavisus, örül.
 gelu, u, fagy.
 generosus, a, derék.
 genus, eris, nem.
 generare, avi, nemz.
 gens, tis, nemzetség.
 gerere, gessi, visel.
 geno, ui, nemz, szül.
 gestire, ivi, tagjáratat.
 germanus, német.
 glacies, ei, jég.
 gladius, ii, kard.
 globus, golyó, golyóbbis
 gloria, dicsőség.
 gluten, tinis, enyv.
 Grachus, férfinév.

granum, szem.
 graecus, görög.
 gratia, kegyelem.
 gratias agere, megköszön.
 gratis, ingyen, hiábun.
 gratulari, tus, örül, hálákkodik.
 graviter, erősen.
 grex, gis, nyáj, sereg, falka.

H.

Habere, bui, van.
 habilis, e, ügyes, alkalmas.
 habitare, avi, lakik.
 haesitare, avi, akadoz.
 Hannibal, is, férfinév.
 haurire, si, merit.
 hebes, tis, tompa eszű.
 hebetare, avi, eltompít.
 hera, urnő.
 Herodotus, férfinév.
 hilaris, e, vig.
 Hispania, Spanyolország.
 hoedus, göde.
 honestus, a, um, becsületes.
 homo, inis, ember.
 honor, ris, tisztelet.
 hora, óra.
 horror, is, iszony, szörnyűség.
 hortus, kert.
 hortulanus, kertész.
 hortari, tatus, int.
 hospitium, ii, szállás, lakás.
 hostis, is, ellenség.
 hostilis, e, ellenséges.
 humanus, a, emberséges.
 humilis, e, alázatos, alacson.

I.

Ianua, ajtó.
 iacere, cui, fekszik.

ieiunare, *avi, böjtöl.*
 idcirco, *tehát.*
 ignavia, *tudatlanság.*
 ignarus, *a, um, tudatlan, járatlan.*
 ignis, *is, tűz.*
 ignotus, *a, um, ismeretlen.*
 illustris, *e, hires, jeles.*
 illustrari, *tus, elhíresül.*
 illudere, *lusi, játszik, kijátssa.*
 imago, *ginis, kép.*
 imaginari, *atus, képzel.*
 immortalis, *e, halhatlan.*
 impatiens, *tis, békételen.*
 impedire, *ivi, akadályoz.*
 imperator, *császár.*
 imperare, *avi, parancsol, uralkodik.*
 imperium, *birodalom.*
 impius, *a, um, gonosz, istentelen.*
 imperitus, *a, um, tapasztalatlan.*
 impudens, *tis, szemtelen.*
 improbus, *a, um, gonosz.*
 infelix, *szerencsétlen.*
 inflectere, *xi, meghajt, hajlít.*
 ingenium, *elme, ész.*
 ingens, *iszonyú, szörnyű nagy.*
 ingenuus, *a, um, nemes, derék.*
 ingratus, *a, um, háladatlan.*
 ingredi, *sus, megy.*
 inhumatus, *a, um, temetetlen.*
 initium, *eleje, kezdet.*
 iniuria, *jogtalanság.*
 innocentia, *ártatlanság.*
 innocens, *tis, ártatlan.*
 inops, *is, szegény.*
 insectari, *atus, illet.*
 insidia, *les, csel.*
 insania, *bolondság.*
 inservire, *vi, szolgál.*
 insidiari, *atus, leselkedik.*
 instar, *gyanánt.*
 interrogare, *kérdez.*
 intra, *közt, között.*

incendium, *gyuladás.*
 incertus, *a, um, bizonytalan.*
 inceptum, *kezdet.*
 incipere, *cepi, elkezd.*
 inclinatus, *a, um, hajlandó.*
 inclitus, *a, um, jeles.*
 inconsulto, *kérdezetlenül.*
 incusare, *avi, bévádol.*
 incumbere, *ui, hozzálát, neki fekszik.*
 indicare, *avi, jelent.*
 indigere, *gui, kell, szükség van rá.*
 induere, *(se) ui, felöltözik.*
 induciae, *arum, segyverszűnés.*
 industria, *ipar.*
 Indus, *folyóvízneve.*
 indutus, *a, um, felöltözött.*
 instabilis, *e, áthatatlan.*
 instruere, *xi, tanít, oktat.*
 insultare, *avi, csúfol.*
 intentus, *a, um, figyelmes.*
 intelligere, *xi, értésre esik, ért.*
 intemperantia, *mértéktelenség.*
 integritas, *is, épség.*
 integer, *a, um, ép, egész.*
 intueri, *itus, szemlél.*
 invidia, *irigység.*
 invidus, *a, um, irigy.*
 invitare, *avi, meghív.*
 iocus, *i, tréfa.*
 ira, *harag.*
 iracundus, *a, um, haragos.*
 irridere, *risi, kinevet.*
 irritamentum, *inger.*
 irritare, *tavi, ingerel.*
 irruere, *ui, berohan.*
 iter, *itineris, út; iter facere, utazni.*
 italicus, *a, um, olasz.*
 Italia, *Olaszország.*
 iubere, *iussi, parancsol.*
 iucundus, *a, um, vig.*
 iudicare, *avi, ítél.*
 iustitia, *jogosság.*

iuvare, vavi, *ségít.*

iuvenis, is, *ifjú.*

L.

Labor, is, *dolog, munka.*

laborare, avi, *dolgozik.*

labitur, *mulik.*

labium, *ajak.*

lac, tis, *téj.*

Lacedaemon, *Lacedemonia.*

lacerare, avi, *szaggat.*

lana, *gyapjú.*

lacrimae, arum, *köny.*

langvere, *lankad.*

laetabundus, a, um, *vigadó.*

Laelius, *férfinév.*

laniare, *szétszaggat.*

lapis, dis, *kő.*

largus, a, um, *bőkezű.*

latinus, a, um, *latin.*

latitudo, inis, *szélesség.*

latus, a, um, *széles.*

latus, eris, *oldal.*

laus, dis, *dicsebet.*

latro, nis, *lator, rabló.*

latrare, avi, *ugat.*

lavare, avi, *mos.*

laedere, si, *megsért.*

legatus, követ.

Leo, nis, *férfinév.*

levare, avi, *könnyít.*

levis, e, *könnyű.*

levitas, is, *könnyűség.*

limes, itis, *határ.*

libra, *font.*

ligare, avi, *köt.*

lima, *reszelő.*

lis, tis, *pör.*

lignum, *fa.*

liber, a, *szabad.*

libertas, tis, *szabadság.*

liberi, orum, *gyermekek.*

ligo, nis, *kapa.*

linum, *len.*

litera, *betű.*

locare, avi, *férhűzad.*

Locri, orum, *városnév.*

locus, *hely.*

longus, a, um, *hosszú.*

loquax, cis, *fecsegő.*

loqui, cutas, *beszél.*

lorum, *szőj.*

lucescere, *virad.*

lucrum, *nyereség.*

ludere, si, *játszik.*

lumen, inis, *világ, világosság.*

luna, *hold.*

lux, cis, *világosság.*

lupus, *farkas.*

Lycurgus, *férfinév.*

M.

Macedonii, *macedoniaiak.*

machina, *gépely, erőmű.*

maceratus, a, um, *megoltott, soványult.*

macrescere, *soványodik.*

maefacere, feci, *megúztat, vizez.*

magister, ri, *mester.*

magistratus, *tanács.*

magnus, a, um, *nagy.*

magnopere, *igen.*

maiores, *ősek.*

male, *rosszul.*

malum, *rossz.*

manere, si, *marad.*

Manlius, *férfinév.*

Marcus Tullius, *Ciceronak melléknevei.*

mandare, avi, *parancsol.*

manus, us, *kéz.*

mare, is, *tenger.*

margo, inis, *szél*.
 mater, tris, *anya*.
 maternus, a, um, *anyai*.
 matrona, *urhölgy*.
 Megarensis, *megariai*.
 memoria, *emlékezet*.
 mens, tis, *ész*.
 mendax, cis, *hazug*.
 mendatium, *hazudság*.
 mentiri, titus, *hazudni*.
 mensis, is, *hónap*.
 mercator, ris, *kereskedő*.
 meridies, ei, *dél*.
 meritum, *érdem*.
 Mezentius, *férfinév*.
 merx, cis, *árucikk*.
 metere, ssi, *arat*.
 metus, us, *félelem*.
 Milythus, *városnév*.
 Miltiades, *férfinév*.
 milēs, itis *katona*.
 milvus, *kánya*.
 mirari, tus, *csodál*.
 mirificus, a, um, *csodálatos*.
 miscere, cui, *kever, vegyít*.
 miser, a, um, *szegény, ügyfo-*
 gyott.
 mitis, *szelid*.
 moderare, avi, *mérsékel*.
 mortalis, e, *halandó*.
 monere, nui, *int*.
 mons, tis, *hegy*.
 mora, *várakozás*.
 molestus, *alkalmatlan*.
 mordere, momordi, *harap*.
 moralis, e, *erkölcsi*.
 morbus, *betegség*.
 mori, mortuus, *meghal*.
 mors, tis, *halál*.
 mores, rum, *erkölcs, szokás*.
 morsus, us, *harapás*.
 mortalis, e, *halandó*.
 moenium, *bástya*.

movere, vi, *mozdit*.
 mugire, ivi, *bóg*.
 mulctari, atus, *büntet*.
 mulgere, mulsi, *fej*.
 mulier, eris, *asszony*.
 multus, a, um, *sok*.
 mundus, *világ*.
 mundus, *tiszta*.
 munus, eris, *hivatal, tisztség*.
 murmur, ris, *morgás*.
 murus, i, *kőfal*.
 mus, ris, *egér*.
 mutare, avi, *változtat*.
 mutilus, a, um, *csonka*.
 mutatio, nis, *változtatás*.
 mutus, a, um, *néma*.
 Myrdum, *városnév*.

N.

Narrare, avi, *elbeszél*.
 narratio, nis, *elbeszélés*.
 narratiuncula, *beszédecske*.
 narrare, avi, *beszél*.
 nasci, tus, *születik*.
 Nasica, *férfinév*.
 natio, nis, *nemzet*.
 natura, *természet*.
 nati, orum, *szülött*.
 naufragium, *hajótörés*.
 navis, is, *hajó*.
 nebula, *köd*.
 nebulo, nis, *semmikázi*.
 necare, avi, *öl, megöl*.
 negare, avi, *tagad*.
 negligere, xi, *elmulaszt, elha-*
 nyagol.
 negotium, *foglalatosság*.
 nemo, inis, *senki*.
 nervus, *izom*.
 nimium, *igen nagyon*.
 nitrosus, a, um, *salétromos*.
 nix, vis, *hó*.

niger, a, um, *fekete*.
 nobilis, e, *nemes*.
 nocere, cui, *árt*.
 nocivus, a, um, *ártalmas*.
 nodus, *csomó, gomb*.
 non, *nem*.
 nonnunquam, *néha*.
 noscere, novi, *ismer*.
 nox, ctis, *éj*.
 nubes, is, *felhő*.
 nudus, a, um, *meztelen*.
 numen, inis, *égitény*.
 numerare, avi, *számlál*.
 nummus, *pénz*.
 nuncius, *követ*.
 nundinae, arum, *vásár*.
 nunquam, *soha*.
 nutrire, ivi, *táplál, nevel*.
 nux, cis, *dió*.

O.

Orare, avi, *imádkozik*.
 orator, is, *szónok*.
 orbis, is, *világ, tányér*.
 ordo, inis, *rend*.
 origo, inis, *eredet*.
 ornamentum, *ékesség*.
 ortus, us, *eredet*.
 os, oris, *száj*.
 os, ossis, *csont*.
 ostendere, tendi, *mutat*.
 ostium, *ajtófél*.
 otiosus, *henye, röst*.
 ovile, *juhakol*.
 ovum, *tojás*.
 obductus, a, um, *bevont*.
 oberrare, avi, *tébolyog*.
 obire, ivi, *meghal*.
 obitus, us, *meghalás*.
 obiurgare, avi, *fedd, szemre
hány*.

oblivisci, itus, *elfeled*.
 oblivio, nis, *elfeledés*.
 obtemperare, avi, *engedelmes-
kedik*.
 obtinere, nui, *elnyer, megnyer*.
 obtrectare, vi, *gyaláz, lehord*.
 occasus, *nyugot*.
 occidere, cidi, *lenyugszik, meg-
öl*.
 occumbere, cubui, *meghal*.
 occultare, avi, *eltitkol, elrejt*.
 occupare, avi, *elfoglal*.
 odi, *gyűlöl*.
 oculus, *szem*.
 oenopolium, *fogadó, korcsma*.
 offerre, obtuli, *ajánl, kínál*.
 Olympii, orum, *Olimpus*.
 omnis, e, *minden*.
 omittere, si, *elhagy*.
 onus, eris, *teher*.
 onerare, avi, *terhel*.
 onustus, a, um.

opem fert, *segít*.
 opera, *mű, munka*.
 opes, um, *gazdagság*.
 opimus, *vagyonos*.
 opinio, nis, *vélemény*.
 oppidum, *mezőváros*.
 opportunus, a, um, *kedvező, jó-
kori*.

P.

Pabulans, tis, *legelvén, abra-
koló*.
 pagus, *falu*.
 par, is, *pár*.
 parare, avi, *készít*.
 parvus, a, um, *kicsiny*.
 paedagogus, *tanító, nevelő*.
 pallium, ii, *köponyeg*.
 palpare, avi, *tapogat*.

pax, cis, *béke.*

palus, udis, *tó.*

parens, tis, *szülő.*

Parnassus, *hegynév.*

pars, tis, *rész.*

parere, ui, *engedelmeskedik.*

paries, etis, *fal.*

parcere, peperci, *megbocsát, kímél.*

parvus, a, um, *kicsiny.*

pater, tris, *anya.*

paternus, a, um, *atyai.*

patrius, a, um, *atyai.*

patria, *haza.*

pascuum, *legelő.*

Patres Conscripti, *Romai előkelők.*

pauper, a, um, *szegény.*

Pausanias, ae, *férfinév.*

patientia, *béketűrés.*

patiens, tis, *béktűrő.*

pauci, *kevesen.*

peccare, avi, *vétkezik.*

pecten, tinis, *fésű.*

pectus, oris, *mell.*

pecunia, *pénz.*

pecus, oris, *barom.*

pellere, pepuli, *űz, elűz, kerget.*

pendere, pependi, *függ.*

periculum, *veszedelem.*

peritus, a, um, *tapasztalt, jár-tas.*

periclitari, tus, *veszélyeztetni.*

perire, ivi, *elvész.*

Pericles, is, *férfinév.*

pendens, *függvén.*

pensum, *feladat.*

percontari, tatus, *tudakozódni.*

percrebescere, percrebui, divulgari, *elterjed.*

perfuga, *szökevény.*

pergere, exi, *megy.*

percipere, cepi, *tanul, megkap.*

perfunctio, nis, *hivatal teljesítése.*

Persa, *perzsa.*

persuadere, si, *rábeszél, rábir.*

pes, dis, *láb.*

petulans, tis, *csintalan.*

petere, tui, *kér, ohajt, megy.*

petulantia, *csintalanság.*

pertinax, cis, *makacs.*

pertinacia, *makacsság.*

perverse, *gazul, gonoszul.*

Philosophus, *bölcsész.*

Philippus, *férfinév.*

piger, a, um, *röst.*

pignus, oris, *zálog.*

pirata, *tengerirabló.*

pingvedo, dinis, *kövérség.*

pigritia, *röstség.*

piscis, is, *hal.*

Phormio, nis, *férfinév.*

pluma, *toll.*

placere, cui, *tetszik.*

Plato, *férfinév.*

placabilis, *engesztelékeny.*

placidus, a, um, *békes, nyugott.*

planus, a, um, *lapos, rónu.*

poenitere, tui, *megbán.*

poëta, *költész.*

popina, *fogadó.*

potens, tis, *hatós, hatalmas.*

potestas, tis, *hatalom.*

pollere, *bir.*

populus, *nép.*

posthabere, ui, *utánatesz.*

Polystратus, *férfinév.*

potio, potus, *ital.*

porta, *kapu.*

potiri, tus, *elnyer, birtokába-kerit.*

polliceri, itus, *ígér.*

pondus, deris, *súly.*

pone, *mellett.*

ponere, sui, *tesz.*

Pompejus, *férfinév.*
 posthac, *ezután,*
 postulare, *avi, kíván.*
 potissimum, *leginkább.*
 praeceptum, *törvény, szabály.*
 praesidium, *oltalom, bástya.*
 praeceptor, *ris, tanító.*
 praeceps, *cipitis, hirtelenkedő.*
 praeclarus, *a, um, hires, derék.*
 praecipere, *cepi, parancsol.*
 praecurrere, *curri, elébefut.*
 praecedere, *cessi, megelőz.*
 praeponere, *posui, elébetesz.*
 praeda, *ragadomány.*
 praeferre, *tuli, elébetesz, több-
rebecsül.*
 praeoptare, *avi, kíván.*
 praeparare, *avi, készít.*
 preces, *cum, imádság.*
 prandere, *di, ebédel.*
 praemium, *jutalom, ajándék.*
 princeps, *ipis, herczeg.*
 probus, *a, um, jámbor.*
 pretium, *ár.*
 pretiosus, *drága, becses.*
 probitas, *tis, jámborság.*
 probum, *szégyen, gyalázat.*
 procul, *távol, messze.*
 profugere, *gi, elfut.*
 prodesse, *fui, használ.*
 profecto, *valóban.*
 promittere, *misi, ígér.*
 profundus, *a, um, mély.*
 proponere, *sui, előad.*
 prorsus, *egyenesen, minden
esetre.*
 promptus, *a, um, gyors, kész.*
 propemodum, *szinte.*
 propinquus, *a, um, közel.*
 principatus, *us, herczegség, fő-
nökség.*
 Proserpina, *nőnév.*
 prospicere, *spexi, gondoskodik.*

promptitudo, *inis, készség.*
 progressu temporis, *idő folyta-
val.*
 prosper, *a, um, szerencsés.*
 prudens, *tis, okos.*
 prudentia, *okosság.*
 publicus, *a, um, nyilvános.*
 pudere, *ui, szégyenel.*
 puer, *gyermek.*
 pugnare, *avi, tusakodik, har-
czol.*
 pullus, *csibe.*
 pulcher, *a, um, szép.*
 pulmo, *nis, tüdő.*
 punire, *ivi, büntet.*
 purus, *a, um, tiszta.*
 punctum, *pont.*
 putare, *avi, vél.*
 puteus, *kut.*
 Pyrrhus, *férfinév.*

Q.

Quadragenarius, *negyvenes.*
 quaerere, *sivi, keres.*
 quaesitus, *a, um, keresett.*
 quamdiu, *meddig.*
 quamobrem, *mirt.*
 quamvis, *ámbar.*
 quantus, *a, um, mennyi.*
 quare, *miért.*
 quatenus, *minthogy.*
 quoties, *hányszor, valahány-
szor.*
 quotus, *a, um, hányadik.*

R.

Radix, *cis, gyökér.*
 ramus, *ág.*
 rana, *béka.*

rapere, ui, *ragad, elragad.*
 ratio, nis, *ész, ok.*
 recedere, cessi, *elfogy, vissza-
lép.*
 recondere, condi, *elrejt.*
 recusare, avi, *nem akar.*
 recordari, atus, *emlékezik.*
 recte, jól, *helyesen.*
 redarguere, ui, *büntet, dorgat.*
 reducere, xi, *visszav vezet.*
 refertus, a, um, *megtelt.*
 regere, xi, *igazgat.*
 regio, nis, *tájék, ország.*
 regula, szabály.
 religio, nis, *vallás.*
 religiosus, a, um, *vallásos.*
 relinquere, liqui, *elhagy.*
 relictus, a, um, *elhagyatott.*
 remedium, *segély.*
 remus, *evező lapát.*
 renuntiare, avi, *lemond.*
 repetere, tii, *ismétel, visszaker.*
 repetitio, nis, *ismétlés.*
 repere, psi, *csuszni.*
 reperire, ri, *megtalál.*
 requirere, sivi, *megkér.*
 res, rerum, *dolog.*
 res familiaris, *házi dolog.*
 resistere, stiti, *ellenáll.*
 respondere, spondi, *felel, meg-
felel.*
 restituere, ui, *vissza ad.*
 retrogradus, a, um, *visszamenő.*
 respublica, *köztársaság.*
 Rhenus, *Rajna folyó.*
 rete, is, *háló.*
 ridere, si, *nevet.*
 rigere, gui, *marad.*
 rimula, *hasadék.*
 rixa, *veszekedés.*
 rivus, *patak.*
 rixari, atus, *veszekedik.*
 ros, ris, *harmat.*

rota, *kerek.*
 robur, oris, *erő.*
 ruber, a, um, *vörös.*
 rudis, e, *durva, mibeletlen.*
 ruere, ui, *rogyik.*
 rus, ris, *mező.*
 rusticus, *mezei, földmives.*

S.

Sacer, a, um, *szent.*
 sacerdos, tis, *pap.*
 saginare, avi, *hizlal.*
 salus, tis, *üdvösség.*
 salutare, avi, *üdvözöl, köszönt.*
 salutaris, e, *üdvös.*
 Salamon, nis, *Salamon.*
 Salve, *üdvözlök.*
 salvare, avi, *megszabadít, üd-
vözít.*
 sangvis, inis, *vér.*
 sapere, sapui, *észre jöven gon-
dolkodni kezd; ízlik.*
 sapiens, tis, *bölcs.*
 sapientia, *okosság, bölcsesség.*
 sanitas, tis, *egészség.*
 saxum, *köszikla.*
 scabere, bi, *vakar.*
 sciscitari, tus, *kérdez, tudako-
lódik.*
 scintilla, *szikra.*
 scire, ivi, *tud.*
 scindere, scidi, *metszeni.*
 scribere, psi, *ír.*
 schola, *iskola.*
 semper, *mindig.*
 secare, avi, *vág.*
 secta, *felekezet.*
 secretum, *titok.*
 sedes, is, *szék.*
 segnities, ei, *röstség.*
 seminaré, avi, *vet.*
 senectus, tis, *vénség.*
 senex, is, *vén.*

sententia, *mondás.*
 sepes, is, *sövény.*
 septemtrio, nis, *éjszak.*
 sepelire, ivi, *temet.*
 sequi, cutus, *követ, következik.*
 sentire, si, *éresz.*
 sermo, nis, *beszéd.*
 servare, avi, *megtart.*
 sero, későn.
 severus, a, um, *kegyetlen.*
 severitas, tis, *kegyetlenség.*
 servire, ivi, *szolgál.*
 servitus, tutis, *szolgaság.*
 sera, *lakat.*
 siccus, a, um, *száraz.*
 siccitas, tatis, *szárazság.*
 sidera, *csillagzat.*
 similis, e, *hasonló.*
 similitudo, inis, *hasonlatosság.*
 sinus, us, *kebel.*
 sincerus, a, um, *őszinte.*
 simulare, avi, *tettet.*
 sitis, is, *szomjúság.*
 sitire, ivi, *szomjuzik.*
 situs, us, *fekvés.*
 societas, atis, *társaság.*
 socius, társ.
 sodalis, is, *társ, barát.*
 seculum, *század.*
 Socrates, *férfinév.*
 sol, is, *nap.*
 solatium, öröm.
 solum, föld.
 solere, solitus sum, *szokik.*
 sollicitus, a, um, *szorgalmas.*
 solvere, vi, *feloldoz, megoldoz.*
 somnus, álom.
 sonus, i, *hang.*
 sordidus, a, um, *mocskos.*
 soror, ris, *hug, nővér.*
 sors, tis, *sors.*
 spatiosus, a, um, *nagy, terjedelmes.*

spatium, fl, *tér, hely.*
 sperare, avi, *remél.*
 spongia, *szivacs.*
 spheristerium, *labdázási hely.*
 stadium, álláspont.
 stadium decurrere, *pályáz.*
 statim, *mingyárt.*
 stare, steli, áll.
 statura, *termet, növés.*
 status, us, *állapot.*
 stella, *csillag.*
 stilla, csöp.
 stimulus, *ösztön.*
 stipes, itis, *karó, dorong.*
 stomachus, *gyomor.*
 stolidus, a, um, *bohó.*
 strepitus, us, *zörej, lárma.*
 stultus, a, um, *bolond.*
 stulte, *bolondul.*
 stultitia, *bolondság.*
 studium, *tanulmány, igyekezet.*
 stupide, *ostobául.*
 stupiditas, atis, *ostobaság.*
 stupidus, a, um, *ostoba.*
 studere, ui, *tanul, igyekszik.*
 subinde, *azonban.*
 subito, *hirtelen.*
 submovere, movi, *előmozdit.*
 subvenire, veni, *segít, segítsé-
gére jó.*
 succumbere, cubui, *meghal.*
 sudare, avi, *izzad.*
 sumere, sumsi, *vesz, bevesz.*
 supplicium, *imádkozás.*
 superstitio, nis, *babona.*
 surdus, a, um, *süket.*
 surgere, fölkél, föltámad.
 suspectus, a, um, *gyanus.*
 svavitas, tis, *nyájosság, ked-
vesség.*
 svavissime, *kedvesen, édesen.*
 Syracusae, *városnév.*

T.

Tacere, cui, *hallgat.*
 tacitus, a, um, *halgatékony.*
 taedere, megun, *unatkozik.*
 tamen, még is.
 Tamestis, is, *Temsz folyó.*
 tangi desiderio, megkíván, *ki-
vánkozik.*
 tantus, a, um, *annyi.*
 tardus, a, um, *lassu.*
 Tarentum, városnév.
 tectum, házfödél.
 tegere, texti, föd.
 tegula, téglá.
 tela, vászon.
 temnere, megvet.
 tempestas, tis, *zivatar.*
 tempestive, jókor.
 templum, egyház.
 tempus, oris, idő.
 tempus instat, itt az ideje.
 tendere, tetendi, *igyekezik.*
 tentus, a, um, *tartatott.*
 tela aranearum, pokháló.
 temere, vakmerően.
 tenere, nui, *megfog, megbir.*
 tener, a, um, *gyöngye.*
 tenax, cis, *makacs.*
 tentatus, a, um, *kisértett.*
 territus, a, um, *megijedt.*
 testa, testarum, suffraggiis.
 tergum, hát.
 testari, tus, *tanúsít.*
 testimonium, bizonyítvány.
 Themistocles, is, *férfinév.*
 Thermopylae, városnév.
 Theba, városnév.
 thesaurus, kincs.
 tibia, lábszár.
 titubans, tis, *tántorgó.*
 tormentum, i, *kinzás, ágyu.*
 torus, i, *ágy.*

torvus, a, um, *kegyetlen, ször-
nyű.*
 tradere, didi, *átad.*
 transire, ivi, *átmegy.*
 transiturus, a, um, *átmenendő.*
 Trajanus, férfinév.
 tractio, alkudozás, egyezkedés.
 trahere, xi, *von, húz, keslettet.*
 tristis, e, *somorú.*
 tristitia, szomorúság.
 triumphus, diadal.
 Troja, városnév.
 trux, cis, *kegyetlen.*
 tubus, cső.
 Tullia, nőnév.
 tumultus, us, *zaj, zsidaj.*
 tondere, nyér.
 tunica, köntös, dolmány.
 turpis, e, *rut, csunya.*
 turpitude, inis, *csunyaság.*
 Tusculum, major.
 tutus, a, um, *biztos.*

U.

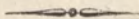
Ulcisci, ultus, *megbosszul.*
 urbanus, a, um, *városi, mivelt.*
 urbs, is, *város.*
 usus, us, *használat.*
 ut, mint.
 utilis, e, *hasznos.*
 utilitas, tis, *haszon.*
 uterque, mindegyik.
 utrumque, mindenik.

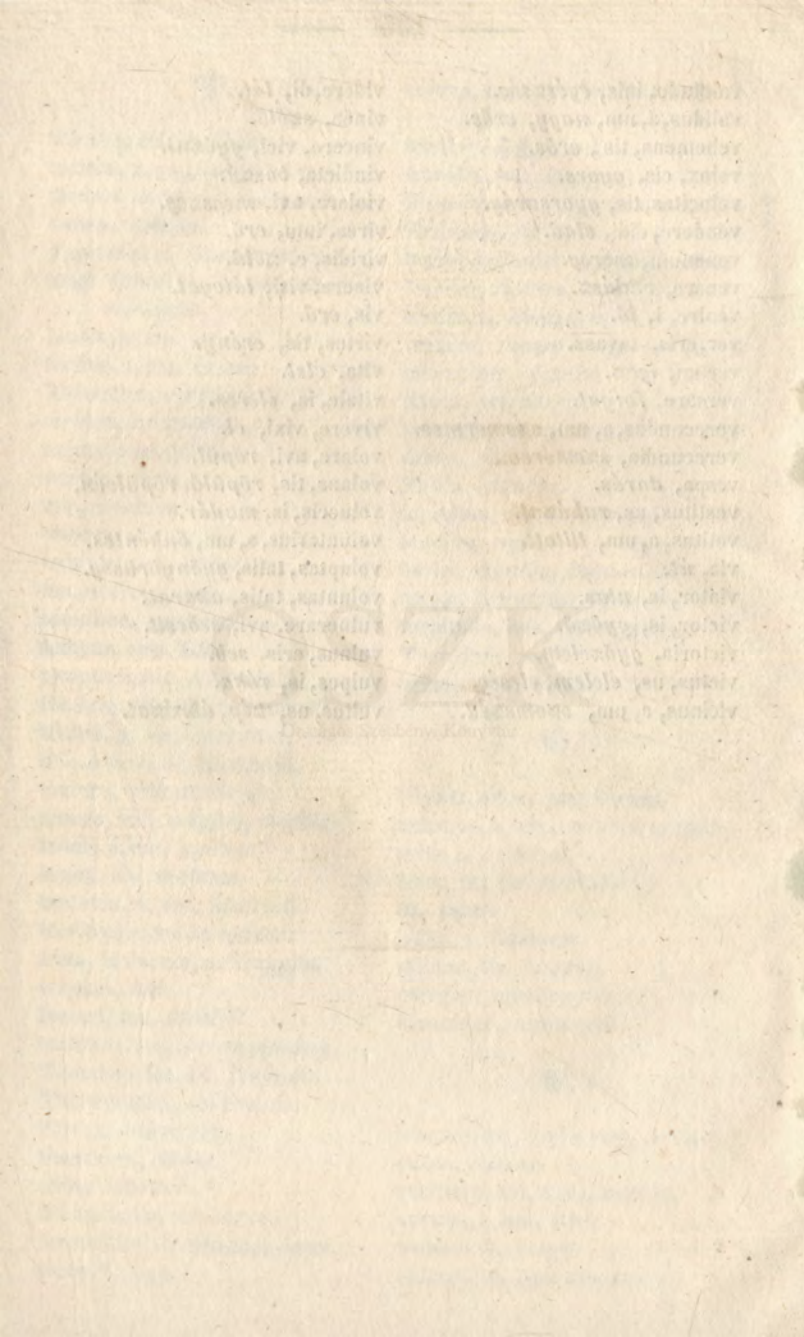
V.

Vacare, avi, *rajta van, üres.*
 vacca, tehén.
 vacillare, avi, *inog, mozog,*
 vacuus, a, um, *üres.*
 vadere, di, *megy.*
 valere, lui, *egészséges.*

valetudo, inis, *egészség.*
 validus, a, um, *nagy, erős.*
 vehemens, tis, *erős.*
 velox, cis, *gyors.*
 velocitas, tis, *gyorsaság.*
 vendere, didi, *elad.*
 venenum, *méreg.*
 venare, *vadász.*
 venire, i, *jő.*
 ver, eris, *tavas.*
 verum, *igaz.*
 versare, *forgat.*
 verecundus, a, um, *szemérmes.*
 verecundia, *szemérem.*
 vespa, *darás.*
 vestitus, us, *ruházat.*
 vetitus, a, um, *tiltott.*
 via, *út.*
 viator, is, *utas.*
 victor, is, *győző.*
 victoria, *győzelem.*
 victus, us, *élelem, eleség.*
 vicinus, a, um, *szomszéd.*

videre, di, *lát.*
 vinea, *szőlő.*
 vincere, vici, *győzni.*
 vindicta, *boszú.*
 violare, avi, *megszeg.*
 vires, ium, *erő.*
 viridis, e, *zöld.*
 visere, visi, *látogat.*
 vis, *erő.*
 virtus, tis, *erény.*
 vita, *élet.*
 vitale, is, *életes.*
 vivere, vixi, *él.*
 volare, avi, *röpül.*
 volans, tis, *röpülő, röpültén.*
 volucris, is, *madár.*
 voluntarius, a, um, *önkéntes.*
 voluptas, tatis, *gyönyörűség.*
 voluntas, tatis, *akarat.*
 vulnerare, avi, *sebesít.*
 vulnus, eris, *seb.*
 vulpes, is, *róka.*
 vultus, us, *kép, ábrázat.*

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Central Széchényi Library